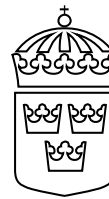

Regeringens proposition 2017/18:110

Politik för gestaltad livsmiljö

Prop.
2017/18:110

Regeringen överlämnar denna proposition till riksdagen.

Stockholm den 22 februari 2018

Stefan Löfven

Alice Bah Kuhnke
(Kulturdepartementet)

Propositionens huvudsakliga innehåll

I denna proposition föreslås ett nytt nationellt mål för arkitektur-, form- och designpolitiken. Arkitektur, form och design ska bidra till ett hållbart, jämlikt och mindre segregerat samhälle med omsorgsfullt gestaltade livsmiljöer, där alla ges goda förutsättningar att påverka utvecklingen av den gemensamma miljön. Propositionen tar ett helhetsgrepp om arbetet med den gestaltade livsmiljön och utgör samtidigt en samlad nationell arkitekturpolicy.

Ansvarsstrukturen tydliggörs och stärks för att främja den gestaltade livsmiljöns kvalitet och för att stödja utvecklingen inom området.

Innehållsförteckning

1	Förslag till riksdagsbeslut	4
2	Ärendet och dess beredning	5
3	Bakgrund.....	6
3.1	Framväxten av en politik för arkitektur, form och design	6
3.2	Aktuella författningar, regleringar och mål inom arkitektur-, form- och designområdet.....	10
4	Ny arkitektur-, form- och designpolitik för hållbara gestaltade livsmiljöer	16
5	Nytt nationellt mål för arkitektur, form och design	19
6	En stärkt struktur för utveckling av hållbara gestaltade livsmiljöer	24
6.1	Samling för hållbara gestaltade livsmiljöer	24
6.2	Utvecklad roll för Boverket.....	28
6.3	Hållbar stadsutveckling	36
6.4	Staten som förebild.....	37
6.5	Samverkansforum.....	38
6.6	Upphandling	40
6.7	Enprocentregeln	42
6.8	Regionala och lokala arenor för dialog	44
6.9	Designsamlingar.....	45
6.10	Samarbete inom designområdet	48
7	Arkitektur, form och design för ett hållbart samhälle	49
7.1	Bostäder av hög arkitektonisk kvalitet	49
7.2	Kvalitet i arbetsmiljön	50
7.3	Hållbar gestaltning av samhällets offentliga rum	51
7.4	Plats för barn och unga.....	55
7.5	Samhällen som håller ihop	59
7.6	Ökad tillgänglighet.....	62
7.7	Kulturhistoriska värden	64
7.8	Konst i gemensamma miljöer.....	67
7.9	Livscykelperspektiv	71
8	Internationella perspektiv.....	74
8.1	Gestaltad livsmiljö för en global hållbar utveckling.....	74
8.2	Arkitektur, form och design som export- och besöksnäring.....	75
9	Konsekvensanalys.....	78
Bilaga 1	Sammanfattning av betänkandet Gestaltad livsmiljö – en ny politik för arkitektur, form och design (SOU 2015:88)	81
Bilaga 2	Förteckning över remissinstanserna	88
Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 22 februari 2018		91

Förslag till riksdagsbeslut

Regeringen föreslår att riksdagen

dels godkänner vad regeringen föreslår om införande av ett nytt nationellt mål för arkitektur-, form- och designpolitiken (avsnitt 5),

dels upphäver nuvarande mål för en statlig politik för arkitektur, formgivning och design.

Den 15 maj 2014 beslutade regeringen att ge en särskild utredare i uppdrag att göra en översyn av den statliga politiken för arkitektur, form och design (dir. 2014:69). Utredningen antog namnet Gestaltad livsmiljö – en ny politik för arkitektur, form och design (Ku 2014:02). Utöver det ursprungliga uppdraget fick utredningen den 5 mars 2015 enligt tilläggsdirektiv (dir. 2015:24) i uppdrag att analysera och lämna förslag på hur arkitektur-, form- och designområdet i högre grad kan präglas av dialog och delaktighet samt bidra till en hållbar samhällsutveckling.

Utredningen överlämnade i oktober 2015 betänkandet Gestaltad livsmiljö – en ny politik för arkitektur, form och design (SOU 2015:88). En sammanfattning av betänkandet finns i *bilaga 1*. Betänkandet har remissbehandlats. En förteckning över remissinstanserna finns i *bilaga 2*. Remissinstansernas synpunkter finns tillgängliga i Kulturdepartementet (Ku2015/02481/KL).

I regleringsbrevet för budgetåret 2017 för Statens centrum för arkitektur och design (ArkDes) fick myndigheten i uppdrag att analysera vilka offentliga och privata aktörer som har betydelse för politiken för arkitektur, form och design samt hur dessa aktörer har betydelse för genomförandet av politiken. ArkDes inkom den 17 maj 2017 med rapporten Kartläggning av aktörer inom området arkitektur, form och design (Ku2017/01347/KL).

I regleringsbrevet för budgetåret 2017 för Statens konstråd gavs myndigheten i uppdrag att ta fram en särskild rapport om den offentliga konstens roll för gestaltningen av boendemiljöer av hög kvalitet. Statens konstråd skulle vid behov lämna förslag på ytterligare statliga insatser och på hur dessa kan finansieras. Statens konstråd inkom den 31 mars 2017 med rapporten Den offentliga konstens roll för boendemiljön (Ku2017/01010/KO).

Regeringen gav den 9 februari 2017 Boverket i uppdrag att ta fram underlag till en nationell arkitekturpolicy (N2017/01024/PBB). I regeringsuppdraget låg att undersöka kommuners arbete med arkitektur- och gestaltningsfrågor inom ramarna för planerings- och bygglovsprocesser enligt plan- och bygglagen (2010:900). Uppdraget innebar också att Boverket skulle undersöka hur kommuner och berörda parter samverkar för att skapa goda livsmiljöer. Boverket inkom den 31 maj 2017 med rapporten Underlag till nationell arkitekturpolicy (N2017/03879/SPN).

Kulturdepartementet samlade den 7 mars 2017 ett tjugotal forskare och praktiker från arkitektur-, form- och designsektorn samt företrädare för myndigheter, civilsamhälle, branschorganisationer och näringsliv till ett rundabordssamtal (Ku2017/00651/KL). Syftet med samtalet var att ta del av befintliga kunskaper och diskutera statens roll och insatser på arkitektur-, form- och designområdet.

Den 23 maj 2017 arrangerade Kulturdepartementet och Näringsdepartementet ett rundabordssamtal om staten och det offentliga som föredöme för hållbara gestaltade livsmiljöer till vilket företrädare för myndigheter, organisationer och statliga bolag bjöds in (Ku2017/01288/KL).

3 Bakgrund

I det följande ges en bakgrund till framväxten av en politik för arkitektur, form och design. Avsnittet ger också en bild av aktuella författningar, regleringar och mål som berör eller berörs av arkitektur-, form- och designområdet.

3.1 Framväxten av en politik för arkitektur, form och design

Strävan efter att hitta en balans mellan det enskilda och det allmänna intresset inom byggandet har ett gammalt ursprung. Plan- och bygglagens (2010:900) första paragraf anger att lagens syfte är både samhällets och den enskildes intresse, genom att ”med hänsyn till den enskilda människans frihet, främja en samhällsutveckling med jämlika och goda sociala levnadsförhållanden och en god och långsiktigt hållbar livsmiljö för människorna i dagens samhälle och för kommande generationer.”

I propositionen Kulturpolitik (prop. 1996/97:3) bedömde regeringen att ett handlingsprogram och mål för arkitektur och formgivning skulle tas fram. Kulturskottet delade regeringens bedömning när det gällde mål och åtgärder. Efter riksdagens behandling av propositionen tillsatte regeringen en arbetsgrupp med uppgift att bl.a. utarbeta förslag till ett handlingsprogram (bet. 1996/97:KrU1, rskr. 1996/97:129).

År 1998 beslutade riksdagen om Framtidsformer, ett handlingsprogram för arkitektur, formgivning och design (prop. 1997/98:117, bet. 1997/98:KrU14, rskr. 1997/98:225). Riksdagen ställde sig positiv till att området arkitektur, formgivning och design skulle behandlas som en del av kulturpolitiken. Den centrala frågan i handlingsprogrammet var hur kvaliteten kunde stärkas.

Bakgrunden till handlingsprogrammet var den stora omställning som ägt rum inom offentlig fastighetsförvaltning genom bl.a. lokalförsörjningsreformen 1993, som innebar nedläggning av Byggnadsstyrelsen och överföring av statliga fastigheter till andra myndigheter samt till statligt ägda bolag med uppgift att agera som aktörer på marknaden.

Dessutom kunde vid den här tidpunkten effekter av det omfattande bostadsbyggandet under perioden 1965–1975 börja överblickas. En statlig utredning konstaterade 1995 att ”mycket av vår samtida bebyggelse har många brister och kräver omfattande upprustning” (SOU 1995:84 s. 435).

Nuvarande mål för politiken för arkitektur, formgivning och design

Sex nationella mål för statens engagemang i arkitektur, formgivning och design formulerades i propositionen Framtidsformer, ett handlingsprogram för arkitektur, formgivning och design (prop. 1997/98:117):

- Arkitektur, formgivning och design ska ges goda förutsättningar för sin utveckling.
- Kvalitet och skönhetsaspekter ska inte underställas kortsiktiga ekonomiska överväganden.
- Kulturhistoriska och estetiska värden i befintliga miljöer ska tas tillvara och förstärkas.
- Intresset för hög kvalitet inom arkitektur, formgivning, design och offentlig miljö ska stärkas och breddas.
- Offentligt och offentligt understött byggande, inredande och upphandlande ska på ett föredömligt sätt behandla kvalitetsfrågor.
- Svensk arkitektur, formgivning och design ska utvecklas i ett fruktbart internationellt samarbete.

I propositionen redogörs för ett brett område med stora möjligheter. Det framhålls att arkitektur, form och design omfattar stadsbyggnadskonst, landskapsarkitektur, byggnadskonst, inredning och utformning av föremål och att bebyggelse, byggnader och föremål ska utformas för att användas. Kvalitativ arkitektur, form och design ska möta människors behov och vägleda brukaren i användningen av miljön eller produkten.

Enligt propositionen har god arkitektur, form och design lång livslängd, bygger på en hög social medvetenhet och genomförs med insikt om människors behov av en god livsmiljö och vilja att vara med och påverka den. Sammanvägningen av funktion, brukbarhet, hushållning med naturresurser, god gestaltning, för ändamålet anpassad teknik och kostnadseffektivitet resulterar, enligt propositionen, i god arkitektur, formgivning och design.

Handlingsprogrammet ledde till en stor mängd insatser där en viktig punkt handlade om det offentliga som föredöme vad gäller att beställa och förvalta kvalitativ arkitektur och design. Detta kom främst till uttryck inom statliga myndigheter och kommuner som genomförde insatser inom området.

Statens fastighetsverk fick i uppdrag att initiera ett samarbete och erfarenhetsutbyte mellan de fastighetsförvaltande myndigheterna Statens fastighetsverk, Fortifikationsverket, Vägverket, Banverket och Luftfartsverket. Uppdraget ledde till att Samverkansforum för statliga byggherrar och förvaltare bildades 2001. Samarbetet bygger på erfarenhetsåterföring och rör allt från teknikutveckling och upphandling till arkitektur och hållbar utveckling.

I handlingsprogrammet framhålls statliga myndigheters roll som förebilder för att kvalitetsprogram införs. Vägverket fick 1997 regeringens uppdrag att i en lägesrapport redovisa hur arbetet med arkitektoniska kvalitetsfrågor bedrevs. Det resulterade i myndighetens rapport Vackrare väg – arkitektoniska kvalitetsfrågor i väghållningen (1997:88). En rad myndigheter, bl.a. Banverket, Luftfartsverket, Sjöfartsverket och Vägverket, fick regeringens uppdrag att ta fram kvalitetsprogram. Till exempel inrättade Fortifikationsverket under 2002 tjänsten chefsarkitekt och hade redan tidigare instiftat ett arkitekturpris. Hos Banverket skrevs gestaltning och estetik in i en handbok om planeringsprocessen.

Prop. 2017/18:110 Föreningen Rådet för byggkvalitet (BQR) grundades 2001, med syfte att få bygg- och fastighetsbranschen att satsa på hög kvalitet i byggda miljöer, t.ex. bostäder, vägar, skolor, kontor och andra offentliga byggnader. BQR var ett resultat av regeringens uppdrag till Banverket, Statens fastighetsverk, Fortifikationsverket, Luftfartsverket och Vägverket att verka för ett mer systematiskt kvalitetsarbete på byggområdet och i förvaltningen av byggnadsverk. År 2010 gick BQR och Byggsektorns Innovationscentrum ihop och bildade IQ Samhällsbyggnad, som utgör en knutpunkt och katalysator för forskning, innovation och kvalitetsutveckling inom samhällsbyggande.

Enligt handlingsprogrammet var kunskapsuppbyggnad hos områdets berörda aktörer en grundläggande förutsättning för utveckling. För att öka kunskapspridningen om god arkitektur, formgivning och design organiserades år 2001 Arkitekturåret och dåvarande Arkitekturmuseet fick medel för att stärka den offentliga debatten. Under ledning av Arkitekturmuseet fick 44 myndigheter i uppdrag att genomföra aktiviteter under året. Dessutom inbjöds landets alla kommuner, landsting och länsstyrelser, samt ytterligare ca 125 andra myndigheter, bolag och stiftelser att medverka. I samband med Arkitekturåret tog Kulturdepartementet fram en informationsskrift som syftade till att skapa bättre kännedom om handlingsprogrammet.

Fyra år efter Arkitekturåret genomfördes Designåret 2005, som en del av den treåriga satsningen Design som utvecklingskraft för näringsliv och offentlig verksamhet. Sammanlagt 150 myndigheter, stiftelser och bolag fick i uppdrag av regeringen att medverka i Designåret, med målet att så många som möjligt skulle utveckla sin användning av, intresse för och kunskap om design. Föreningen Svensk Form hade uppdraget att genomföra Designåret.

Regeringen lämnade 2003 en skrivelse (skr. 2002/03:129, bet. 2003/04:KrU3, rskr. 2003/04:31) till riksdagen om hur arbetet med arkitektur, form och design hade bedrivits sedan mitten av 1990-talet. Regeringen konstaterade att en positiv utveckling hade ägt rum inom området.

Regeringen beslutade 2004 att tillsätta Rådet för arkitektur, form och design (dir. 2004:24). Rådets huvuduppgift var att driva på arbetet med arkitektur, form och design utifrån målen i handlingsprogrammet Framtidsformer. Rådets omfattande uppdrag utgick från att bredda och stärka intresset för arkitektur, form och design samt att fördjupa kunskapen inom området genom opinions- och kunskapsbildning.

Viktiga frågor i uppdraget var kvalitet vid offentlig upphandling, offentliga byggherrars roll och analys av kommunernas arkitektur- och planeringskompetens. Rådet skulle också se på formgivningens betydelse för bl.a. ändamålsenliga arbetsplatser, vardagslivets behov och gemensamma miljöer ur ett medborgar- och brukarperspektiv samt offentlig miljöer inomhus- och utomhusmiljöer för barn och ungdomar.

I uppdraget till rådet ingick också att följa design- och arkitektutbildningarnas inriktning och förmedla den internationella forskningen och debatten på området. Rådet för arkitektur, form och design bidrog genom att med noggranna genomlysningar av många olika frågor kontinuerligt skapa en fördjupad diskussion på området. Rådet för

arkitektur, form och design avvecklades 2008 och från 2009 överfördes uppgifterna till Arkitekturmuseet. Prop. 2017/18:110

Enligt de bedömningar som gjordes i handlingsprogrammet Framtidsformer var debattforum viktiga och behovet av att skapa mötesplatser framhölls särskilt. Arkitekturmuseet flyttade till nya lokaler på Skeppsholmen i Stockholm 1997 och det konstaterades i handlingsprogrammet att museet hade en stor betydelse som mötesplats för såväl allmänhet som yrkesverksamma inom arkitektur och samhällsplanering.

Arkitekturmuseet fick 2009 i uppdrag att främja och förmedla kunskap om arkitekturens, formens och designens betydelse i samhället. Från 2010 fick museet dessutom ett mötesplatsuppdrag för form och design och fick nya anslagsmedel för att genomföra båda dessa nya uppgifter. Det tidigare uppdraget som statligt centralmuseum för arkitekturområdet kvarstod.

För att på ett bättre sätt återspegla det utvidgade uppdraget beslutade regeringen att Arkitekturmuseet från den 1 maj 2013 skulle byta namn till Statens centrum för arkitektur och design.

Gestaltad livsmiljö

Regeringen bedömde 2014 att målen för arkitektur-, form- och designområdet, liksom hela politiken för den fysiska omgivningen behövde uppdateras, varför en utredning tillsattes (Ku 2014:02). I utredningens uppdrag ingick att göra en bedömning av områdets framtida utmaningar och av hur arkitektur, form och design kan få ett ökat genomslag i samhället, att bredda ansvarstagandet för de nationella målsättningarna samt att analysera och föreslå insatser för att öka möjligheterna för berörda aktörer såsom statliga myndigheter, kommuner och landsting att utveckla samverkan och dialog.

Utredningens slutbetänkande har titeln Gestaltad livsmiljö – en ny politik för arkitektur, form och design (SOU 2015:88). Begreppet gestaltad livsmiljö är benämningen på det perspektiv som utgör kärnan i den nya politik som utredningen föreslår. Det utgår från en helhetssyn på forandet av människans hela livsmiljö, där arkitektur, form och design är ett sammanhållet område och där människan är utgångspunkten. Utformningen av livsmiljön ska enligt utredningen ske med hänsyn till människans möjligheter, behov och preferenser, i dag och i framtiden. Utredningen anser att det bör vara en övergripande målsättning för den nya politiken för arkitektur, form och design att stärka områdets inflytande och därmed bidra till forandet av en långsiktigt hållbar och väl gestaltad livsmiljö.

Utredaren föreslår en tydligare nationell struktur för ansvaret för utvecklingen inom området. Vidare framhåller utredaren också att arkitektur, form och design kan bidra till lösningar på aktuella samhällsutmaningar, t.ex. vad gäller klimat, globalisering samt ojämlik hälsa och segregation.

Remissinstanserna visade en bred samsyn om utredningens grundläggande perspektiv, om behovet av tydliga och konkreta nationella mål, liksom om behovet av ett stärkt statligt ansvar för politikens genomförande.

Prop. 2017/18:110 Grunden för en politik för arkitektur, form och design för hållbara gestaltade livsmiljöer är insikten om att frågan berör alla. Den omsorg och kvalitet som läggs ner i förverkligandet av den gestaltade livsmiljön påverkar människors livskvalitet och samhällets långsiktiga hållbarhet.

3.2 Aktuella författningar, regleringar och mål inom arkitektur-, form- och designområdet

Aktuella författningar och regleringar

De författningar och regleringar som styr utformningen av livsmiljöer i dag är bl.a. plan- och bygglagen (2010:900), plan- och byggförordningen (2011:338), Boverkets byggregler (BBR), jordabalken, fastighetsbildningslagen (1970:988), ledningsrättslagen (1973:1144), miljöbalken, väglagen (1971:948), lagen (1995:1649) om byggande av järnväg, kulturmiljölagen (1988:950) och skogsvårdslagen (1979:429). Även lagen om offentlig upphandling (2016:1145) har stor betydelse för hur livsmiljöer skapas och utformas.

Nedan följer en redogörelse för de författningar som bedöms vara mest centrala i sammanhanget.

Plan- och bygglagen

Plan- och bygglagen (2010:900), förkortad PBL, styr byggandet och reglerar i olika delar bl.a. kvalitet och gestaltning, direkt och indirekt. Lagen nämner inte orden arkitektur, design eller gestaltning, utan använder begreppen ändamålsenlig struktur, estetiskt tilltalande utformning, hänsyn till stads- och landskapsbild, natur- och kulturvärden, placering och utformning av byggnader, tillgänglighet, användbarhet, lämplig för sitt ändamål samt god färg-, form- och materialverkan. Sammantaget ger dessa formuleringar tydligt stöd för centrala värden i gestaltade livsmiljöer.

För de s.k. skönhetsparagraferna, som infördes 1999 efter förslag i propositionen Framtidsformer (prop.1997/98:117, bet. 1997/98:KrU14, rskr. 1997/98:225), är helheten grundläggande. Åtgärder som genomförs ska tillföra helhetsbilden positiva värden, bl.a. pekas det på att skalbrott, uppseendeväckande färgsättning eller starkt avvikande formgivning måste utsättas för en mer kritisk granskning än mindre synliga tillägg. Genom 8 kap. 13 § PBL (den s.k. förvanskingsparagrafen) säkerställs också att en byggnad som är särskilt värdefull från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt ska bevaras. Bestämmelsen ska också tillämpas på bygglovspliktiga anläggningar, allmänna platser och bebyggelseområden.

Även ändring, flyttning och underhåll ska genomföras varsamt, och tomter, allmänna platser och områden för andra anläggningar än byggnader ska hållas i vårdat skick.

Plan- och byggförordningen

Plan- och byggförordningen (2011:338), förkortad PBF, innehåller närmare preciseringar av utformningskrav och tekniska egenskapskrav.

Både PBL och PBF gäller för alla byggnadsverk, det vill säga byggnader eller andra anläggningar, vid nybyggnad (uppförande eller flyttning), ändring och underhåll.

Boverkets byggregler

Boverkets byggregler (BBR) innehåller tillämpningsföreskrifter till delar av PBL och PBF, i form av föreskrifter och allmänna råd. Boverkets byggregler innehåller preciseringar av vad som kan vara skyddsvärda kulturvärden. Dessa kan enligt BBR bestå i att enskilda byggnader men även bebyggelseområden präglas av en stark arkitektonisk idé såväl som för att de tydliggör samhällsutvecklingen. Här finns regler om bostadsutformning, tillgänglighet och användbarhet, hygien, hälsa och miljö och övriga tekniska egenskapskrav. Byggreglerna gäller vid både uppförande och ändring av en byggnad, vid mark- och rivningsarbeten samt för vissa anläggningar.

Miljöbalken

Miljöbalken syftar till att främja en hållbar utveckling som innebär att nuvarande och kommande generationer kan leva i en hälsosam och god miljö. Den innefattar bl.a. regelverk om mark och vatten och miljö- och hälsoskydd.

Miljöbalken ska tillämpas så att människors hälsa och miljön skyddas, värdefulla natur- och kulturmiljöer skyddas och vårdas, den biologiska mångfalden bevaras, mark, vatten och fysisk miljö i övrigt används så att en från ekologisk, social, kulturell och samhällsekonomisk synpunkt långsiktigt god hushållning tryggas, och återanvändning och återvinning liksom annan hushållning med material, råvaror och energi främjas så att ett kretslopp uppnås.

Riksintressen som säkrar de statliga intressena, inklusive riksintressen för kulturmiljön, återfinns också i miljöbalken.

Kulturmiljölagen

Kulturmiljölagen (1988:950) slår fast att ansvaret för kulturmiljön delas av alla. Såväl enskilda som myndigheter ska visa hänsyn och aktsamhet mot kulturmiljön. Den som planerar eller utför ett arbete ska se till att skador på kulturmiljön undviks eller begränsas. Lagen syftar till att tillförsäkra nuvarande och kommande generationer tillgång till en mångfald av kulturmiljöer. En byggnad som har ett synnerligen högt kulturhistoriskt värde eller som ingår i ett bebyggelseområde med ett synnerligen högt kulturhistoriskt värde kan skyddas som byggnadsminne.

Väglagen

Väglagen (1971:948) anger att väghållning omfattar byggande av väg och drift av väg. Vid väghållning ska tillbörlig hänsyn tas till enskilda intressen och till allmänna intressen, såsom trafiksäkerhet, miljöskydd, naturvård och kulturmiljö. En estetisk utformning ska eftersträvas. När en väg byggs ska den ges ett sådant läge och utformas så att ändamålet med vägen uppnås med minsta intrång och olägenhet utan oskälig

Prop. 2017/18:110 kostnad. Hänsyn ska tas till stads- och landskapsbilden och till natur- och kulturvärden.

Lagen om byggande av järnväg

Lagen (1995:1649) om byggande av järnväg anger att vid planläggning, byggande och underhåll av järnväg ska hänsyn tas till både enskilda intressen och allmänna intressen såsom miljöskydd, naturvård och kulturmiljö. En estetisk utformning ska eftersträvas. När en järnväg byggs ska den ges ett sådant läge och utformas så att ändamålet med järnvägen uppnås med minsta intrång och olägenhet utan oskälig kostnad. Hänsyn ska tas till stads- och landskapsbilden och till natur- och kulturvärden.

Skogsvårdslagen

Skogsvårdslagens (1979:429) första paragraf stipulerar att skogen är en nationell tillgång och en förnybar resurs som ska skötas så att den uthålligt ger en god avkastning samtidigt som den biologiska mångfalden behålls. Vid skötseln ska hänsyn tas även till andra allmänna intressen.

Internationella och nationella mål av betydelse för området

De nuvarande målen för en statlig politik för arkitektur, formgivning och design finns beskrivna i avsnitt 3.1. Övriga målsättningar som styr fysiska miljöer och gestaltning är t.ex. de nationella miljö kvalitetsmålen och Agenda 2030 för hållbar utveckling och de globala målen för hållbar utveckling. Därutöver finns det ett flertal områdesspecifika mål som har betydelse för politiken för arkitektur, form och design, däribland jämställdhetsmål (prop. 2008/09:1, bet. 2008/09:AU1, rskr. 2008/09:115), mål för konsumentpolitiken (prop. 2015/16:1 utg.omr. 18, bet. 2015/16:CU1, rskr. 2015/16:76), de forskningspolitiska målen (prop. 2016/17:50, bet. 2016/17:UbU:12, rskr. 2016/17:208), mål för politiken mot diskriminering (prop. 2008/09:1 utg.omr. 13, bet. 2008/09:AU1, rskr. 2008/09:115) och mål för skogspolitiken (prop. 1992/93:226, bet. 1992/93:JoU15, rskr. 1992/93:252). Bland de politikområden och mål som är relevanta i sammanhanget kan några framhållas särskilt och dessa beskrivs nedan.

Globala mål och Agenda 2030

I september 2015 antog FN:s generalförsamling en resolution med en 15-årig agenda för en långsiktigt hållbar utveckling, Agenda 2030 för hållbar utveckling. Agenda 2030 tydliggör att hållbar utveckling är avgörande för en gemensam framtid och att alla tre dimensionerna av hållbar utveckling, den ekonomiska, den miljömässiga och den sociala, måste samverka.

De 17 globala målen och 169 delmålen för hållbar utveckling är universella, integrerade och odelbara. Synergierna och den integrerade karaktären på de globala målen är av avgörande betydelse för att säkerställa syftet med Agenda 2030.

Regeringens ambition är att Sverige ska vara ledande i genomförandet av agendan, både nationellt och globalt. Grundläggande för arbetet är att

det finns ett brett ägarskap för Agenda 2030 bland alla aktörer i samhället. Det nationella genomförandet inkluderar kommuner och landsting liksom statliga myndigheter och Regeringskansliet och ska så långt som möjligt genomföras genom ordinarie nationella mål, strategier och handlingsplaner. Regeringen har tillsatt en delegation som ska stödja och stimulera Sveriges genomförande av Agenda 2030.

Flera av de globala målen för hållbar utveckling i Agenda 2030 berör bostads- och landskapsfrågor. Ett mål handlar om att städer ska vara inkluderande, säkra, motståndskraftiga och hållbara.

Regeringen har genomfört en nystart av politiken för global utveckling som ett led i genomförandet av Agenda 2030 för hållbar utveckling och har formulerat konkreta mål för arbetet och förtydligat ansvaret för genomförandet (skr. 2015/16:182, bet. 2016/17:UU5, rskr. 2016/17:169).

New Urban Agenda

Vid FN-konferensen Habitat III i oktober 2016 antogs FN:s 20-årsstrategi för bostäder och hållbar stadsutveckling, den s.k. New Urban Agenda. New Urban Agenda är en global överenskommelse på frivillig basis, vars genomförande är beroende av medlemsländernas medverkan på nationell, regional och lokal nivå tillsammans med relevanta aktörer och intressenter. Agendan vilar på de tre dimensionerna av hållbar utveckling, ekonomisk, social och miljömässig. Den syftar till att hållbar stadsutveckling ska bidra till att möta de utmaningar världen står inför såsom klimatförändringar, fattigdom, miljöförstöring, växande slumområden, flyktingströmmar, utanförskap och diskriminering i olika former. Den nya agendan innehåller inga finansiella åtaganden utan parterna ska arbeta med inhemska medel och resurser.

Miljömålen

Miljöpolitiken utgår från de nationella miljökvalitetsmålen och det generationsmål för miljöarbetet som beslutats av riksdagen (prop. 2009/10:155, bet. 2009/10:MJU25, rskr. 2009/10:377). Målen är styrande för allt miljöarbete som Sverige bedriver nationellt, inom EU och internationellt. Miljömålssystemet ger också en struktur för en systematisk uppföljning av miljöpolitiken som grund för ett strategiskt åtgärdsarbete. Miljömålen är en utgångspunkt och ger ett mervärde i det nationella genomförandet av de globala målen Agenda 2030 för hållbar utveckling. Centrala myndigheter, länsstyrelser, kommuner och näringsliv har alla viktiga roller i arbetet för att nå miljömålen.

Miljökvalitetsmålet God bebyggd miljö är ett av totalt 16 miljökvalitetsmål. Syftet med målet God bebyggd miljö är att städer, tätorter och annan bebyggd miljö ska utgöra en god och hälsosam livsmiljö samt medverka till en god regional och global miljö. Natur- och kulturvärden ska tas tillvara och utvecklas. Byggnader och anläggningar ska lokaliseras och utformas på ett miljöanpassat sätt och så att en långsiktigt god hushållning med mark, vatten och andra resurser främjas.

Tio preciseringar till målet beslutades av regeringen 2012 genom Svenska miljömål – preciseringar av miljömålen och en första uppsättning etappmål (Ds 2012:23). Av dessa kan särskilt nämnas att:

- Prop. 2017/18:110
- en långsiktigt hållbar bebyggelsestruktur har utvecklats både vid nylokalisering av byggnader, anläggningar och verksamheter och vid användning, förvaltning och omvandling av befintlig bebyggelse samtidigt som byggnader är hållbart utformade,
  - städer och tätorter samt sambandet mellan tätorter och landsbygd är planerade utifrån ett sammanhållet och hållbart perspektiv på sociala, ekonomiska samt miljö- och hälsorelaterade frågor,
  - infrastruktur för energisystem, transporter, avfallshantering och vatten- och avloppsförsörjning är integrerade i stadsplaneringen och i övrig fysisk planering samt att lokalisering och utformning av infrastrukturen är anpassad till människors behov, för att minska resurs- och energianvändning samt klimatpåverkan, samtidigt som hänsyn är tagen till natur- och kulturmiljö, estetik, hälsa och säkerhet,
  - det finns natur- och grönområden och grönstråk i närhet till bebyggelsen med god kvalitet och tillgänglighet,
  - det kulturella, historiska och arkitektoniska arvet i form av värdefulla byggnader och bebyggelsemiljöer samt platser och landskap bevaras, används och utvecklas,
  - den bebyggda miljön utgår från och stöder människans behov, ger skönhetsupplevelser och trevnad samt har ett varierat utbud av bostäder, arbetsplatser, service och kultur,
  - människor utsätts inte för skadliga luftföroreningar, kemiska ämnen, ljudnivåer och radonhalter eller andra oacceptabla hälso- eller säkerhetsrisker.

Boverket är ansvarig myndighet för miljö kvalitetsmålet God bebyggd miljö och ska varje år samordna uppföljning, utvärdering och rapportering för målet till regeringen. Vid den senaste uppföljningen konstateras att miljö kvalitetsmålet inte är uppnått och inte kommer att kunna nås med befintliga och beslutade styrmedel och åtgärder. Samtidigt konstateras att många kommuner och städer går mot en mer uttalad helhetssyn på stadsutvecklingen och satsar på kollektivtrafik och cykel- och gångtrafik samt att byggsektorn har tagit flera initiativ för att hantera miljö påverkan från byggnader ur ett livscykel perspektiv.

Mål för kulturpolitiken

Riksdagen har beslutat om mål för kulturpolitiken (prop. 2009/10:3, bet. 2009/10:KrU5, rskr. 2009/10:145). Målen inbegriper att främja allas möjlighet till kulturupplevelser och bildning och till att utveckla sina skapande förmågor, att främja kvalitet och konstnärlig förnyelse, att främja ett levande kulturarv som bevaras, används och utvecklas, att främja internationellt och interkulturellt utbyte och samverkan samt att särskilt uppmärksamma barns och ungas rätt till kultur.

Arkitektur, form och design har en naturlig plats i den statliga kulturpolitiken. Kärnan i arkitektur, form- och designområdet är, liksom inom andra konstarter, det unika skapandet, samtidigt som det är dessa kulturella uttryck som flest människor möter i sin vardag. De kulturpolitiska målen uttrycker att kreativitet, mångfald och konstnärlig kvalitet ska präglade samhällets utveckling.

Mål för kulturmiljö

Riksdagen har antagit nationella mål för arbetet med kulturmiljön (prop. 2012/13:96, bet. 2012/13:KrU9, rskr. 2012/13:273). Det statliga kulturmiljöarbetet ska främja ett hållbart samhälle med en mångfald av kulturmiljöer som bevaras, används och utvecklas. Vidare framhålls bl.a. betydelsen av en helhetssyn på förvaltningen av landskapet som innebär att kulturmiljön tas tillvara i samhällsutvecklingen.

Mål för samhällsbyggande

Riksdagen har beslutat om ett mål för samhällsplanering, bostadsmarknad, byggande och lantmäteriverksamhet som är att ge alla människor i alla delar av landet en från social synpunkt god livsmiljö där en långsiktigt god hushållning med naturresurser och energi främjas samt där bostadsbyggande och ekonomisk utveckling underlättas (prop. 2011/12:1 utg.omr. 18, bet. 2011/12:CU1, rskr. 2011/12:89).

Inom området samhällsplanering återfinns delmål för t.ex. en tydlig roll för fysisk planering i arbetet för en hållbar utveckling av städer, tätorter och landsbygder. Inom området byggande finns på motsvarande sätt delmål för t.ex. långsiktigt hållbara byggnadsverk, effektiva regelverk och även andra styrmedel som utifrån ett livscykelperspektiv verkar för effektiv resurs- och energianvändning samt god inomhusmiljö i byggande och förvaltning.

Övergripande mål för hållbara städer

Ett nytt övergripande mål för hållbara städer fastställdes genom budgetpropositionen för 2018 (prop. 2017/18:1 utg.omr. 18 avsnitt 3.5.2.). Målet är att hållbara städer är inkluderande och tillgängliga stadsmiljöer som erbjuder alla människor en attraktiv och grön livsmiljö. Närhet gör att det är enkelt att leva sitt vardagsliv och ta sig fram med hållbara transporter, t.ex. gång och cykel. Helhetssyn i planeringen tillsammans med smarta lösningar bidrar till städer där människor kan leva klimatsmart, hälsosamt och tryggt.

Transportpolitiska mål

Transportpolitikens övergripande mål (prop. 2008/09:93, bet. 2008/09:TU14, rskr. 2008/09:257) är att säkerställa en samhällsekonomiskt effektiv och långsiktigt hållbar transportförsörjning för medborgarna och näringslivet i hela landet. Härutöver finns ett funktionsmål respektive ett hänsynsmål. Dessa två mål är jämbördiga och innebär bl.a. att transportsystemets utformning ska bidra till att ge alla, inklusive t.ex. kvinnor och män, flickor och pojkar, oavsett funktionshinder, en grundläggande tillgänglighet med god kvalitet och användbarhet. Dessutom ska bl.a. transportsystemets utformning bidra till att miljö kvalitetsmålen nås, t.ex. miljö kvalitetsmålet om god bebyggd miljö, samt bidra till ökad hälsa.

Mål för folkhälsopolitiken

Det övergripande nationella målet för folkhälsopolitiken är att skapa samhälleliga förutsättningar för en god hälsa på lika villkor för hela

Prop. 2017/18:110 befolkningen (prop. 2002/03:35, bet. 2002/03:SOU7, rskr. 2002/03:145). Målsättningen kräver ett långsiktigt, målinriktat och sektorsövergripande arbete inom samtliga sektorer som påverkar folkhälsans utveckling. Centrala myndigheter, länsstyrelser, kommuner och näringsliv har alla viktiga roller i arbetet för att nå folkhälsomålet. För att underlätta detta arbete har en samlad målstruktur med elva målområden utvecklats och beslutats av riksdagen (prop. 2007/08:110, bet. 2007/08:SoU11, rskr. 2007/08:226).

Mål och inriktning för funktionshinderspolitiken

Riksdagen har beslutat om ett nationellt mål och inriktning för funktionshinderspolitiken (prop. 2016/17:188, bet. 2017/18:SoU5, rskr. 2017/18:86). Det nya nationella målet för funktionshinderspolitiken är att, med FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning som utgångspunkt, uppnå jämlikhet i levnadsvillkor och full delaktighet för personer med funktionsnedsättning i ett samhälle med mångfald som grund. Målet ska bidra till ökad jämställdhet och till att barnrättsperspektivet ska beaktas. För att målet ska kunna uppnås fastställde riksdagen samtidigt regeringens förslag till fyra inriktningar för genomförandet av politiken: principen om universell utformning, befintliga brister i tillgängligheten, individuella stöd och lösningar för individens självständighet och att förebygga och motverka diskriminering.

Ett klimatpolitiskt ramverk

Riksdagen har fattat beslut om ett klimatpolitiskt ramverk för Sverige vilket består av tre delar: klimatlag, klimatmål och ett klimatpolitiskt råd (prop. 2016/17:146, bet. 2016/17:MJU24, rskr. 2016/17:320). Sverige ska vara ett ledande land i det globala arbetet med att förverkliga Parisavtalets ambitiösa målsättningar och ta ansvar för våra utsläpp. Klimatlagen (2017:720) trädde i kraft den 1 januari 2018.

4 Ny arkitektur-, form- och designpolitik för hållbara gestaltade livsmiljöer

Arkitektur, form och design påverkar alla människor dagligen och handlar i grunden om livskvalitet. Regeringens målsättning är ett samhällsbygge som sätter människan i centrum, där fler ska få leva och bo i inkluderande, väl gestaltade och långsiktigt hållbara miljöer.

Med perspektivet gestaltad livsmiljö följer en helhetssyn på forrådet av livsmiljön i vilken arkitektur, form och design ses som ett sammanhållet område. Med det perspektivet som grund är det människan och människans behov som blir utgångspunkten för hur livsmiljön utformas. Perspektivet innefattar inte bara arkitektur, form och design, utan också bl.a. konst, historiska sammanhang och sociala värden.

I Sverige har de värden som kan skapas genom arkitektur, form och design under en lång tid aktivt tagits tillvara. Utvecklingen av

välfärdslandet Sverige och bygget av ett samhälle för alla har tagit sig tydliga uttryck i hur livsmiljöer i samhället gestaltats. Det gäller att nu ta tillvara dessa goda förutsättningar och vidareutveckla arbetet med att skapa gestaltade livsmiljöer av högsta kvalitet som kan möta nya behov i samhället. Samhällsutvecklingen medför nya villkor för hur miljöer bör utformas för att människor ska uppleva stimulans och trivsel. Det handlar om kvalitet, attraktivitet och hållbarhet. Det offentliga har ett stort inflytande över gestaltningen av livsmiljön, men ansvaret för utvecklingen inom arkitektur-, form- och designområdet delas av många.

Den gestaltade livsmiljön berör flera politikområden utifrån olika utgångspunkter vilket fordrar en medvetenhet om arkitektur-, form- och designfrågornas betydelse inom berörda områden. Det kan bl.a. gälla samhällsplanering, boende, kultur och konstnärlig gestaltning, miljö, sociala frågor, utbildning, forskning, transporter, handel och tillgänglighets- och konsumentpolitik, vilka alla på ett eller annat sätt tydligt påverkar och påverkas av hur byggnader, anläggningar, produkter, tjänster och system utformas.

Att gestalta en hållbar livsmiljö handlar om att organisera komplexa och ibland motstridiga intressen till en helhet. I begränsningarna ryms dock ofta gestaltningens möjligheter. Att leda den processen är arkitektens, designerns eller i vissa fall även konstnärens särskilda yrkeskompetens och uppgift. Att skapa goda förutsättningar för detta arbete är av väsentlig betydelse för att kreativitet och konstnärlig kvalitet ska kunna präglade samhällsutvecklingen.

Kvalitet, attraktivitet och hållbarhet

Kvalitet i arkitektur, form och design handlar om att skapa värden, inte bara för beställaren och brukaren, utan även för det omgivande samhället och framtida generationer. Att värna om kvalitet är en ständigt närvarande utmaning i samhällsbygget, där många perspektiv måste samspela med varandra.

Väl gestaltade och funktionella livsmiljöer, med framträdande estetiska och konstnärliga värden och beständiga material, ökar trivseln och därmed människors livskvalitet. Livsmiljön, och särskilt boendet, har en grundläggande betydelse för människors hälsa och välbefinnande.

En gestaltning av hög kvalitet är en investering i alla hållbarhetens dimensioner. Om kortsiktiga ekonomiska aspekter överordnas andra hänsyn riskeras grundläggande värden i människors liv och likaså samhällets långsiktiga hållbarhet, inte minst vad gäller möjligheterna till ekologisk balans. En gestaltningsprocess där ett miljömässigt perspektiv står i förgrunden kan ge stora vinster i form av en effektiv energi- och resursanvändning, materialval som inte belastar naturmiljön och vardagsmiljöer fria från farliga kemiska ämnen.

En känsla av tillhörighet och stolthet över den gemensamma miljön bidrar till att bygga ett samhälle som håller ihop. Gestaltningen av den byggda miljön är därför en fråga om jämlikhet i samhället. Ett medvetet arbete med arkitektur, form och design kan bidra till att bryta segregation och utjämna socioekonomiska skillnader. Det kräver en omsorgsfull och långsiktig planering av städer och samhällen, både sett till den större

Prop. 2017/18:110 helheten och till detaljerna, där det krävs hög kvalitet i varje enskild byggnad och plats som gestaltas.

Den fysiska miljön ska stödja människors behov, men för många människor utgör den ändå ofta en begränsning. Det kan handla om fysiska hinder, men också om en brist på trygghet. Genom en omsorgsfull gestaltning av livsmiljön kan olika former av ojämlikhet och fysiska hinder motverkas, och bidra till ett mer jämställt och jämlikt samhälle.

I så viktiga demokratiska processer som stadsplanering och byggande utgör, är barns och ungas perspektiv viktiga. Barns livschanser kan förbättras av att växa upp i en god bebyggd miljö och på motsvarande sätt försämrats av att växa upp i en bristfällig sådan. Att barn och unga har tillgång till de miljöer de behöver för sin utveckling är därför av största vikt. Det krävs ett inkluderande arbete där barn och unga ges utrymme och inflytande. Barns och ungas bästa bör komma i främsta rummet vid beslut om den gestaltade livsmiljön som rör dem.

Ett kvalificerat arbete med arkitektur, form och design är också en grund för ett innovativt näringsliv som bidrar till styrkan i samhällsekonomin. Även i det sammanhanget utgör arkitektur, form och design en betydande resurs i utvecklingen av ett långsiktigt hållbart samhälle.

Ett hållbart samhällsbygge för alla

Denna proposition tar ett helhetsgrepp om arbetet med den gestaltade livsmiljön och utgör samtidigt en samlad nationell arkitekturpolicy. Ambitionen är att arkitekturens, formens och designens bidrag till samhällsbygget ska tas tillvara fullt ut, till nytta och glädje för alla. Att en sådan utveckling kan komma till stånd är av väsentlig betydelse för samhällets framåtskridande och kräver ökad medvetenhet och tydliga ambitioner på alla beslutsnivåer.

I det följande beskrivs regeringens förslag och bedömningar.

5 Nytt nationellt mål för arkitektur, form och design

Prop. 2017/18:110

Regeringens förslag: Nuvarande mål för en statlig politik för arkitektur, formgivning och design ska upphöra att gälla och ersättas med följande nationella arkitektur-, form- och designpolitiska mål:

Arkitektur, form och design ska bidra till ett hållbart, jämlikt och mindre segregerat samhälle med omsorgsfullt gestaltade livsmiljöer, där alla ges goda förutsättningar att påverka utvecklingen av den gemensamma miljön.

Det ska uppnås genom att:

- hållbarhet och kvalitet inte underställs kortsiktiga ekonomiska överväganden,
- kunskap om arkitektur, form och design utvecklas och sprids,
- det offentliga agerar förebildligt,
- estetiska, konstnärliga och kulturhistoriska värden tas till vara och utvecklas,
- miljöer gestaltas för att vara tillgängliga för alla, och
- samarbete och samverkan utvecklas, inom landet och internationellt.

Utredningens förslag: Överensstämmer delvis med regeringens. Utredningens utformning av mål för politikområdet är en annan. Utredningens förslag präglas av en helhetssyn på gestaltad livsmiljö, där områdets redskap ges en aktiv roll i lösandet av samhällets utmaningar. Utredningen föreslår vidare att målen ska utformas för att i högre grad samspela med de gällande miljömålen, kulturpolitiska målen och övriga relevanta mål.

Enligt utredningens förslag ska det övergripande målet med den nationella politiken för arkitektur, form och design vara att områdets inflytande ska stärkas och därmed bidra till formandet av en långsiktigt hållbar och väl gestaltad livsmiljö. Den statliga politiken för arkitektur, form och design ska aktivt främja:

- en helhetssyn präglad av kvalitet, samverkan och dialog i formandet av en attraktiv gestaltad livsmiljö,
- ett inkluderande och demokratiskt samhälle med tillgång till goda livsmiljöer, såväl enskilda som gemensamma,
- ett förebildligt agerande från det offentliga, i alla dess roller, för en stärkt kvalitet i den gestaltade livsmiljön, och
- en bred och tvärssektoriell kunskapsutveckling inom utbildning samt för utövare och aktörer inom området gestaltad livsmiljö.

Utredningen bedömer att berörda statliga myndigheter ska ansvara för att målen används i arbetet inom arkitektur, form och design och inom berörda politikområden. Myndigheterna bör stödja användningen av målen även hos andra aktörer i samhället.

Remissinstanserna: Flertalet remissinstanser har invändningar mot utredningens formuleringar av målen, även om flera i stort välkomnar inriktningen på utredningens förslag. Invändningar rör exempelvis otydligheter. Många, t.ex. *Kalmar*, *Linköpings* och *Ystads kommuner*,

Prop. 2017/18:110 anser att målen måste konkretiseras, andra, såsom *Ekonomistyrningsverket*, påpekar svårigheter med uppföljning. Flera berörda myndigheter och aktörer – varav *Boverket*, *Statens centrum för arkitektur och design* och *Sveriges Arkitekter* är några – anser att delmål bör upprättas, för att komplettera och tydliggöra målsättningar. Vissa remissinstanser, däribland *flera länsstyrelser*, lyfter behovet av att klargöra relationen mellan de föreslagna nationella målen för arkitektur, form och design och befintliga mål inom andra politikområden, som miljömålen och kulturmiljömålen. Åter andra, som *Riksantikvarieämbetet* och *Statens fastighetsverk*, anser att hänvisningar till andra mål inte räcker för att säkra bl.a. kulturhistoriska perspektiv och värden.

Ett antal remissinstanser efterlyser fler perspektiv än de som utredningen föreslår. Att kvalitet och skönhetsaspekter inte ska underställas kortsiktiga ekonomiska överväganden, i enlighet med nu gällande mål samt såväl internationella och näringslivspolitiska perspektiv som tillgänglighetsperspektiv är några konkreta förslag på tillägg som *Statens kulturråd*, *Konstnärsnämnden* och *Sveriges Designers* och andra nämner.

Skälen för regeringens förslag

De nu gällande målen för arkitektur, formgivning och design beslutades 1998 (prop. 1997/98:117, bet. 1997/98:KrU14, rskr. 1997/98:225), se avsnitt 3.1.

I en tid där miljöhoten och klimatförändringarna gör sig alltmer påminda, där värnandet av en levande demokrati är mer angeläget än på länge, där nya levnadsmönster skapar förändrade behov, och där migration, fortsatt urbanisering och teknikutveckling både ställer nya krav och ger nya möjligheter, bedömer regeringen att målen för arkitektur-, form- och designområdet behöver förnyas.

Regeringens bedömning är att frågor om arkitektur, form och design har en avgörande betydelse i samhällsbygget, genom den stora påverkan den gestaltade miljön har på alla människors vardag. Medveten och omsorgsfull arkitektur, form och design kan bidra till en god utveckling för samhällen och ökad livskvalitet för människor i alla delar av landet. För att de värden som arkitektur, form och design kan bidra med ska förverkligas är det dock viktigt att också se dessa konstformers självklara egenvärde.

Det är samtidigt av största betydelse att många har kunskap om den gestaltade livsmiljön och vad som formar dess utveckling samt att det förs ett omfattande och dynamiskt offentligt samtal om vad som byggs och produceras, om hur våra miljöer, städer och landsbygder, offentliga platser, bostäder och omgivande föremål gestaltas, fungerar och påverkar människor. Det är ett viktigt led i den demokratiska utvecklingen.

Det övergripande målet bör därför vara att arkitektur, form och design ska bidra till ett hållbart, jämlikt och mindre segregerat samhälle med omsorgsfullt gestaltade livsmiljöer, där alla ges goda förutsättningar att påverka utvecklingen av den gemensamma miljön.

Det ska uppnås genom att:

- hållbarhet och kvalitet inte underställs kortsiktiga ekonomiska överväganden, Prop. 2017/18:110
- kunskap om arkitektur, form och design utvecklas och sprids,
- det offentliga agerar förebildligt,
- estetiska, konstnärliga och kulturhistoriska värden tas till vara och utvecklas,
- miljöer gestaltas för att vara tillgängliga för alla, och
- samarbete och samverkan utvecklas, inom landet och internationellt.

Det nationella målet, ett övergripande mål och sex preciseringar, ska vara styrande för statens initiativ när det gäller arbetet med gestaltade livsmiljöer, arkitektur, form och design och kan vara vägledande för kommuner och landsting. Målen kompletterar andra nationella mål som berör den gestaltade livsmiljön.

Hållbarhet och kvalitet ska inte underställas kortsiktiga ekonomiska överväganden

De miljöer som skapas är till för människors liv i vardagen. Människor ska inte bara bo och arbeta, utan också leva. Ett omsorgsfullt gestaltungsarbete skapar värden som har stor betydelse för människors hälsa och livskvalitet, men det stärker också hållbarheten över tid. Nya byggnader och platser som uppförs och skapas i dag kommer sannolikt att finnas kvar under flera generationer. Ambitionen bör vara att de ska kunna ge upphov till stolthet – dels hos dem som planerar, bygger och förvaltar, dels hos dem som ska bo, verka och leva där, nu och i framtiden. Investeringar i god kvalitet lönar sig, inte bara i bättre miljöer för individ och samhälle, utan även rent ekonomiskt genom lägre förvaltningskostnader i den byggda miljön på sikt. Det offentliga, kommuner, landsting och stat, som har att företräda allmänintresset, har ett stort ansvar för detta perspektiv.

Det som byggs och formges har inverkan på hur alla hållbarhetens dimensioner kan hanteras. Ett professionellt arbete med arkitektur, form och design stärker sammantaget förmågan att hitta lösningar på många av utmaningarna för att nå en hållbar samhällsutveckling – ekonomiskt, miljömässigt och socialt. Det är därför angeläget att hållbarhets- och kvalitetsaspekter betonas.

Med perspektivet gestaltad livsmiljö som utgångspunkt kan arkitektur, form och design bidra aktivt i arbetet för att motverka segregation. Metoder som byggs upp kring gestaltungsprocesser kan bidra till ökad inkludering och ökat demokratiskt deltagande.

Kunskap om arkitektur, form och design ska utvecklas och spridas

Högre utbildning och forskning inom arkitektur, form och design är en förutsättning för att arbetet med hållbara gestaltade livsmiljöer ska kunna utvecklas. Det är angeläget att kunskap inom området är öppet tillgänglig och möjligt att bearbeta. Arkitektur, form och design är också fält där praktisk kunskap, erfarenhet och omdömesförmåga är centrala. Den praktiska kunskapsutvecklingen har stor betydelse både för att kunskap byggs kring konkreta och angelägna frågor och för att stärka praktikernas

Prop. 2017/18:110 möjligheter att utveckla goda lösningar i dialog med beställare och brukare.

Gestaltningen av livsmiljön är ett omvittnat komplext och mångfacetterat kunskapsområde. I många fall framhålls bristen på kunskap som orsak till beslut som leder till brister i funktion, hållbarhet och gestaltning. Kunskapsområdets bredd innebär att ingen enskild aktör kan omfatta hela bilden. Metoder för att etablera och bibehålla en kreativ samverkan mellan relevanta aktörer är därmed centrala att utveckla.

Det offentliga ska agera förebildligt

Staten har i olika roller ett stort ansvar att agera föredömligt – inte minst som byggherre och fastighetsförvaltare. Kommuner och landsting bör agera föredömligt som beställare i skapandet av offentliga miljöer, i byggande och förvaltning, för att utforma och förvalta livsmiljöer med allsidig hållbarhet och hög kvalitet. Kommunerna har också ett särskilt ansvar att agera som förebild vid skapandet av allmänna platser och vid lokalisering av kommunala verksamheter. Det offentliga är också sammantaget landets största arbetsgivare och bör därför vara en förebild i utformningen av arbetsmiljöer.

Offentliga aktörer kan också gå före och visa framkomliga vägar för nytänkande. Innovationer är nödvändiga för en hållbar utveckling och stärker såväl offentliga verksamheter som de företag som levererar varor och tjänster till denna verksamhet. Ett medvetet upphandlingsförfarande i offentlig sektor är grundläggande för att säkra kvalitet och hållbarhet. En föredömlig upphandling kan främja både effektivitet och utveckling genom införande av innovationer och nya lösningar.

Estetiska, konstnärliga och kulturhistoriska värden ska tas tillvara och utvecklas

Arkitektur, form och design är viktiga kulturyttringar och konstformer. Den ständigt pågående interaktionen mellan människa och den omgivande miljön är en viktig, men ofta inte tillräckligt uppmärksam, dimension av vardagen. Den estetiska bearbetningen gör skillnad – görs den noggrant och med omsorg skapar den positiva värden för människor och samhälle.

Konsten har stor betydelse för att skapa offentliga rum med långsiktiga kvaliteter. Det är därför viktigt att det konstnärliga arbetet tidigt införlivas i samhällsbyggets processer.

När samhället utvecklas snabbt är det viktigt att skapa goda förutsättningar både för bevarande och utveckling av den byggda miljön. Estetiska och kulturhistoriska värden har stor betydelse för utvecklingen av hållbara och attraktiva livsmiljöer. Ett helhetsperspektiv på den gestaltade livsmiljön innefattar även förvaltning, underhåll och vård av den befintliga bebyggelsen. Ett samhälles historia och sammanhang är i stor utsträckning förkroppsligat i den byggda och gestaltade miljön. Att höra hemma och känna trygghet på en plats handlar om förhållandet till de människor som finns där, men också om förtrogenhet med miljön och en tillit till dess beständighet.

Med medveten och väl genomtänkt arkitektur, form och design kan den gestaltade livsmiljön bidra till en gemenskap i samhället som inkluderar alla. En systematisk tillämpning av universell utformning och design, som säkerställer att miljöer, produkter och tjänster fungerar för personer i alla åldrar och med olika funktionsförmågor, bör därför vara ambitionen.

Samarbete och samverkan ska utvecklas, inom landet och internationellt

För att ta tillvara potentialen i arkitektur, form och design som verktyg i samhällsbygget krävs förmåga att anlägga tvärspektoriella perspektiv och att se till helheten. I stor utsträckning handlar detta om att i kreativa processer hantera målkonflikter.

Många aktörer bär gemensamt ansvaret för den gestaltade livsmiljön och för att arbetet inom området kontinuerligt ska utvecklas. Det handlar bl.a. om kommuner, länsstyrelser och ett antal nationella statliga myndigheter och andra statligt finansierade aktörer, vars verksamheter har direkta eller indirekta beröringspunkter med arkitektur, form, design och gestaltad livsmiljö. En lång rad företag, organisationer och andra aktörer är också verksamma inom området. Universitet och högskolor är andra viktiga aktörer. Alla dessa aktörer bör eftersträva att utveckla samarbete och samverkan för att gemensamt hantera den komplexitet som ryms i arbetet med att utveckla den gestaltade livsmiljön.

En globaliserad värld innebär samarbete, utbyte och kunskap över nationsgränser. Internationella kontakter och samarbeten främjar och utvecklar alla samhällsområden, och det gör sig tydligt gällande i fråga om arkitektur, form och design, där ett sådant utbyte många gånger är en förutsättning för utveckling.

Uppföljningsansvar

Statens centrum för arkitektur och design (ArkDes) har i uppgift att följa upp politikens genomslag på arkitektur-, form- och designområdet. Det innebär att följa upp de mål som riksdagen fastställer för arkitektur, form och design.

Boverket ges ett förstärkt nationellt samordningsansvar för arkitekturfrågor (se vidare avsnitt 6.2). I ansvaret bör ingå att bevaka utvecklingen inom arkitekturområdet. En viktig del i detta är att följa hur målet för arkitektur, form och design uppfylls, och att därmed bistå ArkDes i dess uppföljningsansvar.

6 En stärkt struktur för utveckling av hållbara gestaltade livsmiljöer

6.1 Samling för hållbara gestaltade livsmiljöer

Regeringens bedömning: Samverkan mellan berörda myndigheter på arkitektur-, form- och designområdet bör stärkas i syfte att stimulera utvecklingen av hållbara gestaltade livsmiljöer genom bl.a. metodutveckling och spridning av goda exempel.

Utredningens förslag: Överensstämmer inte med regeringens bedömning. Utredningen föreslog en omvandling av Statens centrum för arkitektur och design (ArkDes) till en ny myndighet, Myndigheten för gestaltad livsmiljö, med uppgift att med utgångspunkt i ett helhetsperspektiv ansvara och verka för genomförande och uppföljning av den statliga politiken för arkitektur, form och design. Bland annat föreslås Myndigheten för gestaltad livsmiljö ha möjlighet att göra utställningar och i sitt uppdrag följa upp statens arbete genom samverkan med andra myndigheter. Mötesplatsen för områdets aktörer i bred bemärkelse och för allmänheten är central i den nya myndighet som föreslås. Förslaget innebär även att ArkDes samlingar vid utbildningen ska överföras till ett statligt finansierat museum.

Remissinstanserna: En övervägande majoritet av de remissinstanser som kommenterat förslaget att omvandla ArkDes till ny myndighet har avstyrkt. Många ställer sig frågande till behovet av en ny myndighet. Hit hör *Ekonomistyrningsverket* och *Riksantikvarieämbetet*. *Fortifikationsverket* påminner om att ArkDes redan har flera av de uppdrag som utredningen föreslår, exempelvis genom uppgiften att vara en mötesplats inom området.

Ett stort antal instanser bedömer att frågorna om arkitektur, form och design skulle få ett större genomslag genom uppdrag till befintliga myndigheter istället. Det anser exempelvis *Naturvårdsverket*, *Trafikverket*, *Sveriges Kommuner och Landsting* och *Myndigheten för delaktighet*.

Länsstyrelsen i Kronobergs län framhåller samverkan och samhällliga vinster med att ge befintliga myndigheter ett breddat uppdrag. Länsstyrelsen påpekar att tvärssektoriella kontakter inom och mellan myndigheter om gestaltningsfrågor skulle ge ett större genomslag för politiken. Flera länsstyrelser pekar på Boverkets viktiga roll för gestaltningsfrågor och den fysiska miljön. *Länsstyrelsen i Västernorrlands län* pekar på behovet av att inarbeta perspektivet gestaltad livsmiljö över hela landet och förespråkar en tydligare regional närvaro och samverkan.

Skälen för regeringens bedömning

Regeringen delar utredningens syn på vikten av att behandla arkitektur, form och design som en helhet utifrån perspektivet gestaltad livsmiljö, i enlighet med hur det formuleras i betänkandet *Gestaltad livsmiljö* (SOU

2015:88). Det är samtidigt tydligt att det behövs myndighetsstöd för att följa och utveckla kunskap på området och för att följa upp statens förmåga att agera som förebild. Regeringen instämmer även i bedömningen att det behövs arenor för diskussion och samverkan, till gagn för både medborgare och beslutsfattare inom stat, landsting, kommun och näringsliv.

I likhet med ett stort antal remissinstanser delar regeringen däremot inte bedömningen att detta kräver att en ny myndighet bildas. Uppdraget är omfattande och kräver snarare en stärkt samverkan mellan flera myndigheter om perspektivet gestaltad livsmiljö.

Utredningens förslag syftade till att åstadkomma en långsiktig tvärssektoriell samverkan till stöd för arkitektur, form och design genom att låta den föreslagna myndigheten kontinuerligt följa kunskapsutvecklingen, bedöma frågor ur olika synvinklar, samarbeta, stimulera, debattera samt följa i vilken mån staten fungerar som förebild och vid behov ge förslag på nya mål. Den föreslagna nya myndigheten skulle enligt utredningen genomsyras av perspektivet gestaltad livsmiljö och därmed skulle områdena arkitektur, form och design behandlas som ett sammanhängande område.

Regeringen vill också se en ökad medvetenhet om betydelsen av hållbara gestaltade livsmiljöer. Liksom utredningen ser regeringen att det behövs breddad och stärkt kompetens inom området arkitektur, form och design. Det handlar om en ingående kännedom om fältets olika aktörer och att utveckla goda kontaktytor till dessa och en kännedom om aktuella regelverk och om de processer ett projekt löper genom för att ta sig från idé till verklighet. Det handlar också om kunskap i frågor som estetik och gestaltning. Det är kunskaper som behöver göras tillgängliga och användbara för såväl politiska beslutsfattare och allmänhet som professionellt verksamma, i syfte att bidra till ett fortlöpande kvalitets- och utvecklingsarbete.

Delar av de uppgifter utredningen ansåg borde läggas på den nya myndigheten utförs i dag av befintliga myndigheter. Det behövs dock ett närmare och mer kontinuerligt samarbete för att täcka in den helhet som avses med perspektivet gestaltad livsmiljö. Det är först när de olika myndigheternas delperspektiv sammanförs som en helhetssyn på gestaltning kan uppnås i planeringen och byggandet av människors livsmiljöer. Därför bör myndigheterna Boverket, ArkDes, Riksantikvarieämbetet och Statens konstråd, med utgångspunkt i sina respektive ansvarsområden, utveckla och fördjupa samverkan för att stimulera kunskapsuppbyggnad, erfarenhetsutbyte och spridning av goda exempel som avser arbete för att främja hållbara gestaltade livsmiljöer. Boverket ska ha en samordnande roll i arbetet.

Forskning och utbildning vid universitet och högskolor ska vara en grund i arbetet med gestaltade livsmiljöer och samverkan med dessa myndigheter är därför central.

För att ytterligare stärka effekterna av samarbetet bör myndigheterna även söka samarbete med andra berörda myndigheter som Naturvårdsverket, Trafikverket, Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut (SMHI), Delegationen mot segregation, samt med andra berörda aktörer, som Rådet för hållbara städer (M2017/03234/Mm), Svensk Form och Stiftelsen Svensk Industridesign

Prop. 2017/18:110 (SVID). Myndigheterna bör även föra dialog med andra berörda offentliga, privata och ideella aktörer på olika nivåer som bedöms vara relevanta i sammanhanget. Exempelvis har statligt ägda fastighetsbolag värdefulla erfarenheter som kan tillvaratas.

De samverkande myndigheternas gemensamma uppgifter beskrivs vidare bl.a. i avsnitten 6.2, 6.5, 7.1, 7.3, 7.4, och 7.7. Nedan redogörs för myndigheternas olika kompetens och bidrag till arbetet.

Boverket

Boverket är förvaltningsmyndighet bl.a. för frågor om byggd miljö och fysisk planering, byggande och förvaltning av bebyggelse samt för boende. Boverket ska bl.a. verka för ökad kunskap hos kommuner, statliga aktörer och andra berörda, verka för hållbar utveckling med utgångspunkt i den sociala, ekologiska och ekonomiska dimensionen och för en god arkitektur och en ändamålsenlig utformning av den bebyggda miljön i samhällsplanering och byggande. Dessutom ger Boverket bidrag till ett stort antal ändamål och mottagare.

Genom sin nya funktion för arkitektur och gestaltad livsmiljö och sin samordnande roll för dessa frågor får Boverket ett samlat nationellt ansvar för området (se vidare avsnitt 6.2).

Statens centrum för arkitektur och design

Statens centrum för arkitektur och design (ArkDes) har i uppgift att stärka kunskapen om och främja intresset för arkitekturens, formens och designens värden och betydelse för individen och för samhällsutvecklingen. Myndigheten ska också verka för att de mål som riksdagen har fastställt för arkitektur, formgivning och design uppnås samt följa upp politikens genomslag på området och vid behov föreslå åtgärder för att stärka måloppfyllelsen. I uppgifterna ingår även att vara en nationell mötesplats för aktörer inom området. ArkDes ska driva och stödja utställningsverksamhet och annan pedagogisk och debatterande verksamhet för att stärka arkitekturens, formens och designens ställning i samhället. Myndigheten ska därtill bl.a. verka för ökad kunskap grundad på forskning och samverkan med andra, exempelvis universitet och högskolor, och förmedla kunskap inom sitt verksamhetsområde samt bidra till kunskap om en hållbar samhällsutveckling.

Regeringen bedömer att ArkDes har en viktig roll som nationell aktör för perspektivet gestaltad livsmiljö, genom att såväl arkitektur som form och design ryms inom myndighetens ansvarsområde. Även i denna myndighetssamverkan för gestaltad livsmiljö bör ArkDes ansvara för att bidra med perspektiv som rör hela dess ansvarsområde, inte minst form och design. Genom sitt mötesplatsuppdrag ska ArkDes utgöra en värdefull länk mellan beslutsfattare, näringsliv, offentliga aktörer, akademi och allmänhet.

Från 2018 inrättas en ny forskningsfunktion för gestaltad livsmiljö vid ArkDes (prop. 2017/18:1 utg.omr. 17, bet. 2017/18:KrU1, rskr. 2017/18:91). Bakgrunden är att det finns ett stort behov av ökad kunskap om hur det byggda och gestaltade påverkar människan och samhället, liksom av samlad kunskap och forskning om hur bättre miljöer för fler kan skapas. Funktionen kan bidra till att utveckla arbetet med gestaltade

livsmiljöer med stöd av vetenskapligt underbyggda metoder och arbetssätt. Prop. 2017/18:110

Riksantikvarieämbetet

Riksantikvarieämbetet ansvarar för frågor om kulturarvet, vilket i första hand omfattar frågor om kulturlandskap, kulturmiljöer, kulturföremål och museer. I uppgiften ingår bl.a. att verka för att kulturvärdena i bebyggelsen och i landskapet tas tillvara och att bevaka kulturmiljöintresset vid samhällsplanering och byggande.

I myndighetssamverkan har Riksantikvarieämbetet ett stort ansvar för att lyfta fram de kulturhistoriska värden som finns i den befintliga miljön.

Statens konstråd

Statens konstråd har till uppgift att verka för att konsten blir ett naturligt och framträdande inslag i samhällsmiljön. Detta sker genom att myndigheten beställer och förvärvar god samtidskonst till statens byggnader och andra lokaler för statlig verksamhet, medverkar till att konst tillförs även andra gemensamma miljöer än sådana som brukas av staten samt sprider kunskap om konstens betydelse för en god samhällsmiljö.

Genom uppdraget att verka för en stärkt kunskapsutveckling inom området offentlig konst och gestaltning av gemensamma miljöer (prop. 2017/18:1 utg.omr. 17, bet. 2017/18:KrU1, rskr. 2017/18:91), stärks Statens konstråds ansvar för kompetensutveckling och rådgivning även gentemot kommuner och andra aktörer (se vidare avsnitt 7.8). Vidare är syftet med uppdraget bl.a. att sprida kunskap om konstens betydelse för en god livsmiljö samt inspirera till utveckling genom praktiska exempel.

I myndighetssamverkan har Statens konstråd ett ansvar att lyfta det konstnärliga perspektivet och konstens roll i arbetet för hållbara gestaltade livsmiljöer.

Tidigare samverkan mellan myndigheterna

Boverket, ArkDes (dåvarande Arkitekturmuseet), Riksantikvarieämbetet och Statens konstråd har tidigare haft ett gemensamt regeringsuppdrag om samverkan om gestaltning av offentliga miljöer (Ku2011/01050/KV, Ku2014/00385/KO). Uppdraget pågick åren 2010–2013 med syftet att utveckla nya arbetsformer och en helhetssyn på gestaltning av byggnader, platser och landskap. Givna utgångspunkter var att stärka alla gestaltande och antikvariska professioners arbete med arkitektur, konst, kulturhistoria och medborgardialoger i planeringen och byggandet.

Inom ramen för uppdraget bedrevs ett tiotal samverkansprojekt runt om i landet där olika arbetsformer och roller i planerings- och byggprocesser utforskades. Projekten engagerade kommuner, privata fastighetsägare och konsultföretag, samt olika professioner, såsom arkitekter, konstnärer, antikvarier, ingenjörer, planerare, designers och byggprojektledare. Även boende och andra berörda medborgargrupper – inte minst barn och ungdomar – hade viktiga roller som brukare av de platser som ingick i samverkansprojekten.

Prop. 2017/18:110 Framtidens offentliga miljöer stod i fokus och platsen – dess historia, förutsättningar och funktion – var utgångspunkten för projekten.

Erfarenheterna av uppdraget var bl.a. att det är av grundläggande betydelse att utgå från platsens unika kvaliteter och historia.

Regeringen bedömer att erfarenheterna av denna samverkan är värdefulla för myndigheternas fortsatta samarbete för att stimulera erfarenhetsutbyte och spridning av goda exempel och kunskap om hållbara gestaltade livsmiljöer.

6.2 Utvecklad roll för Boverket

Regeringens bedömning: Det behövs ett tydligare samlat ansvar för samordning, kompetensstöd och främjande insatser till offentliga aktörer på nationell, regional och lokal nivå, i frågor om arkitektur och gestaltad livsmiljö i syfte att bl.a. bidra till hög arkitektonisk kvalitet i hela landet.

Utredningens förslag: Överensstämmer delvis med regeringens bedömning. Utredningen ansåg dock att en s.k. riksarkitekt borde utses med placering på Statens fastighetsverk. Utredningen föreslår att riksarkitekten ska driva på utvecklingen av och diskussionen om gestaltad livsmiljö och arkitektonisk kvalitet främst inom statligt fastighetsägande och förvaltning. Utredningen föreslår samtidigt en omvandling av Statens centrum för arkitektur och design (ArkDes) till den nya Myndigheten för gestaltad livsmiljö.

Utredningens förslag är att riksarkitekten, inom Statens fastighetsverk, och Myndigheten för gestaltad livsmiljö ska ha ett tätt samarbete om frågor som rör perspektivet gestaltad livsmiljö och arkitektur-, form- och designområdet. Utredningen föreslår vidare att Myndigheten för gestaltad livsmiljö ska samverka med en utvecklad regional struktur.

Utredningens bedömning av lokala strategidokument överensstämmer i huvudsak med regeringens, men utredningen anser att det är den föreslagna Myndigheten för gestaltad livsmiljö som tillsammans med Riksantikvarieämbetet, Statens konstråd och Boverket ska få i uppdrag att utarbeta vägledningar och i övrigt ge stöd till utveckling av kommunala program för arkitektur, form och design.

Utredningen lämnar inga särskilda bedömningar av strukturer för samverkan men lyfter bl.a. behovet av ökad samverkan mellan lokal, regional och nationell nivå.

Remissinstanserna: Remissinstanserna är överlag positiva till att gestaltningsfrågornas värde markeras starkare på nationell nivå genom inrättandet av en riksarkitekt. Invändningar gäller främst utredningens förslag om placering av en riksarkitekt hos Statens fastighetsverk. Ett flertal remissinstanser, inklusive *Boverket*, föreslår att Boverket istället bör få en utökad roll för arkitekturfrågor. Boverket framhåller att det främst behövs förstärkning av kompetens på regional och lokal nivå. Av det skälet vill Boverket att riksarkitektens uppgifter inriktas mot samverkan om arkitektonisk kvalitet i icke-statlig planering, byggande och fastighetsförvaltning. Boverket bedömer att en placering av

riksarkitekten hos myndigheten skulle ge staten möjlighet att bistå det byggande som behövs på kommunal nivå och på så vis möta dagens bostadsutmaning bättre. *Länsstyrelsen i Västernorrlands län* framför att en placering på Boverket skulle kunna möjliggöra ett större helhetsgrepp inom planering och byggande än vid en placering vid Statens fastighetsverk. *Statens fastighetsverk* anser att funktionens form och hemvist behöver utredas vidare då en placering på Statens fastighetsverk kan försvaga möjligheten till samordnade insatser med de statligt ägda bolagen och kan även innebära en risk för intressekonflikter med tillsyns- och tillståndsmyndigheter. Behovet av att särskilt kunna stödja kommuners arbete med arkitektur- och kvalitetsfrågor lyfts även av exempelvis *Eskilstuna kommun*.

Länsstyrelserna i Hallands, Östergötlands, Skåne och Västra Götalands län m.fl. ser inrättandet av en riksarkitekt som en viktig markering av frågornas värde på nationell nivå när det gäller statligt byggande och förvaltning och anser att en riksarkitekt också bör ha ansvar för att sammankalla länsarkitekterna. Några *länsstyrelser*, bl.a. *Länsstyrelsen i Kalmar län*, ställer sig tveksamma till om en riksarkitekt kan bidra till att ge genomslag för hela perspektivet gestaltad livsmiljö som också måste diskuteras i relation till kulturhistoriska värden.

Vissa remissinstanser pekar på att benämningen riksarkitekt ger fel associationer. *Trafikverket*, arkitektkontoret *Wingårdhs* och *Statens konstråd* anser att en riksarkitekt speglar en äldre tid, när statens roll var överordnad regionala och lokala initiativ. Statens konstråd förespråkar snarare en dynamisk samverkan mellan en lång rad aktörer på olika nivåer inom både offentlig och privat sektor. *Trafikverket* anser att en grupp av kompetenta personer snarare borde få ett avgränsat uppdrag, än att ge ett brett uppdrag till en utpekad riksarkitekt.

Flertalet remissinstanser tillstyrker eller är positiva till förslaget om utvecklande av kommunala program för arkitektur, form och design. *Länsstyrelsen i Kalmar län* betonar att även de mellankommunala frågorna behöver belysas när programmen upprättas och *Länsstyrelsen i Gotlands län* pekar på problematiken i att kommuner med lågt bebyggelsetryck har svårt att styra gestaltningen och lokaliseringen när exploatering blir aktuell. Flera remissinstanser anser att programmen ska vara ett krav, däribland *Sveriges Stadsarkitektförening*, *Länsstyrelsen i Västernorrlands län* och *Sveriges Arkitekter*.

Länsstyrelsen i Västmanlands län anser tillsammans med flera andra länsstyrelser att det är en nyckelfråga att stärka arkitekturens roll i kommuner och landsting. Flera länsstyrelser samt Boverket och några kommuner, däribland *Motala kommun* och *Uppsala kommun*, ser ett behov av att staten tillför extra medel inom området, som stöd till framtagande av kommunala program, för att förslaget ska få genomslag.

Sveriges Kommuner och Landsting anser att staten kan utarbeta vägledningar för utveckling av frivilliga kommunala program för arkitektur, form och design samt samla goda exempel som stöd för kommunerna, i samarbete med kommunerna och Sveriges Kommuner och Landsting. *Sveriges Kommuner och Landsting* framhåller vidare att alla frågor om arkitektur samt stads- och samhällsplanering på ett eller annat sätt hanteras i landets kommuner och att det är viktigt att samverkan om dessa frågor får en regional förankring. Flera

Prop. 2017/18:110 remissinstanser påpekar att ett inrättande av en riksarkitekt bör kompletteras med förstärkning av kompetens på lokal och regional nivå. Detta anser exempelvis *Länsstyrelsen i Kronobergs län*, *Länsstyrelsen i Örebro län* och *Länsstyrelsen i Västra Götaland*. *Gävleborgs läns landsting* anser att förslaget om riksarkitekt även bör gälla den regionala nivån, att länsarkitekten bör ingå i ett nationellt samarbete tillsammans med riksarkitekten och regionala konsulenter för arkitektur, form och design.

Flera remissinstanser betonar vikten av stadsarkitekten och kommunens centrala roll, antingen i relation till föreslagen riksarkitekt eller generellt i fråga om kommunens betydelse vad gäller insatser för att stärka gestaltungsfrågor på lokal nivå. Så gör t.ex. arkitektkontoret *White Arkitekter*, *Svenska Teknik & Designföretagen*, *Luleå tekniska universitet* och *Föreningen Svensk Form*.

Karlskoga kommun betonar vikten av att de nya idéerna ges en bättre spridning i landet än arkitekturpolitiken från 1998 eftersom arbetet med att skapa eller återskapa en bra gestaltad livsmiljö möter många utmaningar.

Sveriges Stadsarkitektförening framhåller att riksarkitekten, länsarkitekter och stadsarkitekter på olika nivåer i det offentliga gemensamt bör verka för att stärka och värna frågor om den gestaltade livsmiljön. Ett antal remissinstanser framhåller vidare förslaget i rapporten *Upplev Kultur Var Dag* (Landstinget Dalarna, 2015) om att länsarkitekten bör göras obligatorisk. Sveriges Arkitekter påpekar att länsstyrelserna under lång tid har haft en länsarkitektfunktion på respektive myndighet men att detta system börjar försvinna. Sveriges Arkitekter ser därför en stor vinst i att systemet med länsarkitekterna stramas upp i samarbete med Boverket.

Flera remissinstanser anser att fler stadsarkitekter behövs för att perspektivet gestaltad livsmiljö ska få genomslag och alternativ förs fram av bl.a. landskapsarkitektkontoret *URBIO*, som föreslår ett krav på landskapsarkitekter, och *Svenska Tecknare*, som föreslår en stadsdesigner i varje kommun.

Skälen för regeringens bedömning

Den pågående urbaniseringen och ökande befolkningen innebär stora förändringar av den gestaltade livsmiljön i de växande städerna men även på landsbygden. Under en period när det finns ett behov av att kunna bygga bostäder snabbt och effektivt är det samtidigt av största vikt att de byggnader och miljöer som byggs och anläggs är hållbara och av hög arkitektonisk kvalitet. Byggnader och miljöer behöver vara anpassade efter människors behov och uppförda så att de kan gynna hälsa, sammanhållning och välbefinnande.

Det är en utmaning att i tider med högt exploateringsstryck bygga både kostnadseffektivt och med hög kvalitet. Ett ökat byggande ger dock möjlighet att skapa goda och väl gestaltade livsmiljöer för nutida och kommande generationer. För detta krävs hög kompetens vad avser arkitektonisk kvalitet och gestaltade livsmiljöer hos alla samverkande aktörer.

Flera studier och undersökningar har visat att det saknas tillräcklig kompetens inom arkitektur- och gestaltungsfrågor i många kommuner, bl.a. i tillämpningen av plan- och bygglagen (2010:900), förkortad PBL, vid bygglovsprövning, i planprocesser och framtagandet av arkitekturprogram. Det saknas också stöd i tolkningen av befintligt regelverk. Kompetensbristen påverkar kommuner, länsstyrelser och andra aktörer i deras arbete och i förlängningen den byggda miljön, både vad gäller effektivitet och kvalitet.

För att öka kvaliteten i den byggda miljön runt om i landet är det också av största vikt att staten agerar föredömligt i byggande och förvaltning (se även avsnitt 6.4).

Mot denna bakgrund bedömer regeringen att det finns ett stort behov av stöd till kommuners arbete med arkitektur- och gestaltungsfrågor. Regeringen gör också bedömningen att det finns ett behov av att genom samordning stärka statens roll som förebild.

I dag finns det flera statliga myndigheter med direkt eller indirekt ansvar för arkitektur- och gestaltungsfrågor, det ansvaret behöver nu tydliggöras. Boverket är central förvaltningsmyndighet med ansvar för frågor om planering, boende och byggande och ska bl.a. agera kompetensstöd med särskild inriktning på kommuner. Enligt förordning (2012:546) med instruktion för Boverket ska myndigheten inom sitt område verka för en hållbar utveckling, en god arkitektur och en ändamålsenlig utformning av den bebyggda miljön.

Regeringen bedömde i budgetpropositionen för 2018 (prop. 2017/18:1 utg.omr. 18, bet. 2017/18:CU1, rskr. 2017/18:70) att arbetet om arkitektur bör stärkas genom stöd till offentliga aktörer och främjande av ett arkitekturarbete med inriktning mot ett ökat, hållbart och effektivt bostadsbyggande av hög arkitektonisk kvalitet samt mot goda livsmiljöer och offentliga rum. Mot den bakgrunden föreslog regeringen att Boverkets anslag skulle ökas med 15 000 000 kronor per år fr.o.m. 2018.

Regeringen bedömer mot denna bakgrund att Boverkets uppgifter bör utökas och innefatta en ny funktion med ett samlat ansvar för samordning, kompetensstöd och främjande insatser till offentliga aktörer på nationell, regional och lokal nivå i frågor om arkitektur och gestaltad livsmiljö. Funktionen bör bidra till att främja hög arkitektonisk kvalitet i hela landet. Boverket kan i denna roll bidra till erfarenhetsutbyten och nationell överblick. Boverket ska samverka med ArkDes, Riksantikvarieämbetet, Statens konstråd och andra berörda myndigheter med ansvar på området, t.ex. Delegationen mot segregation.

I det följande redogörs närmare för de olika delarna i Boverkets utvecklade uppgift. Boverkets roll berörs också bl.a. i avsnitten 6.1, 6.3-6.6, 7.1, 7.3 och 7.4.

Stöd till strategiskt arbete i kommunerna

I enlighet med PBL är det kommunerna som har den centrala rollen och ansvaret för hur en god och långsiktigt hållbar livsmiljö utvecklas runt om i landet.

Kommuner har förutsättningar att agera föredömligt i skapandet av offentliga miljöer, i sitt bostadsbyggande och i sin förvaltning, för att

Prop. 2017/18:110 utforma och förvalta hållbara och goda livsmiljöer. Detta arbete omfattar de miljömässiga, ekonomiska och sociala dimensionerna av hållbarhet.

Kommunerna har flera verktyg som ger möjlighet att påverka den långsiktiga utvecklingen av kvaliteten i den byggda miljön. Ett viktigt redskap är strategiska program. Ett antal kommuner har tagit fram kvalitetsprogram för arkitektur och stadsbyggnad, men det är många kommuner som i dag saknar en samlad strategi för arkitekturfrågor. Kunskaperna om betydelsen av god gestaltungs-kvalitet i bostads- och stadsbyggandet behöver öka liksom förmågan att omsätta visioner och program i praktisk handling. Därför bör det vara en uppgift för Boverket att ge kompetensstöd till utvecklingen av detta arbete i kommunerna. Hur ett effektivt bostadsbyggande kombineras med hög arkitektonisk kvalitet och ett hållbart byggande där miljö- och hälsofrågor sätts i fokus bör vara en central fråga i sammanhanget.

Boverket bör bistå genom att bedriva ett främjade och vägledande arbetet om användandet av alla de kommunala verktyg som påverkar arkitektur och gestaltning.

Boverket bör på motsvarande sätt vara stödjande även för landstingens arbete med den gestaltade livsmiljön.

Kommunernas verktyg som styr arkitektur och gestaltning

Kommunerna har genom planmonopolet stor möjlighet att styra mot hög kvalitet inte bara inom gestaltning, utan även inom fysisk planering i bred bemärkelse. Kommunerna har det yttersta ansvaret för vad som planeras och byggs och kan fastställa långsiktiga strategier för den fortsatta utvecklingen av den byggda miljön. En viktig uppgift för kommunerna är att skapa förutsättningar för hållbara, hälsosamma och trivsamma livsmiljöer med en blandning av bostäder, verksamheter, arbetsplatser, service, offentliga rum, kultur, mötesplatser och natur och behöver då göra avvägningar mellan olika intressen. Det finns därmed goda förutsättningar för kommuner att medvetet och i dialog med privata byggherrar aktivt arbeta för att hög arkitektonisk kvalitet får prägla nya och omformade livsmiljöer.

Kommunerna har ansvar för många moment i utvecklingen av den gestaltade livsmiljön. Arkitekter arbetar i Sveriges kommuner med olika uppgifter i stadsbyggnadsprocessen, från översiktlig planering, stadsbyggnad och detaljplanering till projektering, markanvisningsstrategier och bygglov. Många kommuner har svårt att rekrytera arkitekter och antalet kommuner som har en stadsarkitekt har minskat. Anledningarna till att antalet stadsarkitekter minskar varierar. I små kommuner finns det begränsningar i vilken bredd av olika kompetenser, däribland arkitektkompetens, kommunen kan ha. I andra kommuner utan stadsarkitekt finns ibland motsvarande kompetens under annan titel.

I rapporten Underlag till nationell arkitekturpolicy (N2017/03879/SPN) har Boverket gått igenom de olika verktyg kommuner kan använda sig av, både juridiska och andra.

Plan- och bygglagen ger ett antal verktyg, bl.a. översiktsplan, fördjupning av eller tillägg till översiktsplan, planprogram och detaljplan. PBL reglerar processen för hur dessa ska tas fram, vilka krav som ställs

på samråd, beslut och laga kraft. Boverket framhåller i sin rapport att de flesta kommuner anser att stödet för arkitektur- och gestaltungsfrågor är för svagt formulerat i PBL. Bland annat ger begreppen god form-, färg- och materialverkan enligt många kommuner för stort utrymme för egen tolkning. För att finna en gemensam syn och bedömningsgrund på kvalitet, lyfter flera kommuner fram samverkan, stöd i detaljplan och tillgång till en arkitekturpolicy (eller liknande) som framgångsfaktorer. Boverket skriver i sin rapport att det är viktigt att kommunerna kan tydliggöra vilka värden man vill uppnå och varför, för att därefter lägga fast tydliga strategier för genomförandet. Först då kan kvalitet uppnås.

Många kommuner arbetar redan med en mängd olika insatser, t.ex. arkitekturprogram, kvalitetsprogram, gestaltungsprogram eller stadsbyggnadsvisioner. Andra modeller kan vara dialog mellan olika parter och med medborgarna, samt lokala arkitekturpriser.

Tillfällig arkitektur kan vara ett interaktivt verktyg för att både främja nyskapande arkitektur och kultur, föra dialog och bidra till demokratiska och inkluderande processer.

Vissa kommuner och landsting har olika former av skönhetsråd, som kan ha en viktig roll i främjandet av och dialogen om gestaltungsfrågor och vara rådgivande kring arkitektoniska, konstnärliga och kulturhistoriska värden.

En av kommunernas starkare möjligheter för att påverka arkitekturen i kommunen är att bedriva en aktiv markpolitik. Genom kommunala markinnehav kan kommunerna agera mer strategiskt i arkitektur- och kvalitetsfrågor i relation till det som byggs. Det kan t.ex. handla om att förenkla för mindre aktörer att delta i markanvisningsprocesser. Genom kommunala bostadsbolag finns ytterligare möjligheter att agera föredömligt genom att utveckla hållbara gestaltade livsmiljöer av hög kvalitet.

Väl utvecklade kunskapsunderlag och strategiska dokument i det kommunala arbetet kan öka förutsättningarna för att få fram lyckade och långsiktigt hållbara resultat av bebyggelse, grönområden, offentliga platser och kommunikationsleder. Även antikvarisk kompetens, som ser till värden i den befintliga miljön, krävs för att göra avvägningar som ger en hållbar helhet (se vidare avsnitt 7.7).

Regeringen bedömer att Boverket vid behov bör stödja kommunerna att göra strategiska val när det gäller den gestaltade livsmiljön, exempelvis genom att samordna och sprida goda exempel samt utarbeta vägledningar och metodstöd. Boverket, ArkDes, Riksantikvarieämbetet och Statens konstråd bör också tillsammans agera för att stödja kommunerna, bl.a. genom kompetens- och kunskaphöjande insatser kring hållbara gestaltade livsmiljöer inom ramen för myndigheternas samverkan för hållbara gestaltade livsmiljöer (se avsnitt 6.1).

Arkitektur- och gestaltungsprogram

Flera kommuner arbetar i dag med arkitektur- och gestaltungsfrågorna som en del av det breda arbetet med samhällsplanering. Frågorna kan därmed också beröras i olika kunskapsunderlag som rör närliggande och mer övergripande fält. Många kommuner uppges dock sakna ett tydligt

Prop. 2017/18:110 och samlat arbete för gestaltungsfrågorna och därmed en gemensam bild av vilka värden arkitektur, form och design ska hjälpa till att uppnå.

I den ovan nämnda rapporten Underlag till nationell arkitekturpolicy bedömer Boverket att kommuner bör ta stöd av en samlad strategi för arkitekturfrågorna som är politiskt förankrad och kopplad till översiktsplanen. Boverket gör bedömningen att om översiktsplanen saknar en samlad strategi för arkitekturfrågorna så kan en arkitekturpolicy eller ett program som tillägg till översiktsplanen lyfta och få fokus på arkitekturfrågorna. Regeringen delar den bedömningen.

Enligt PBL ska översiktsplanen omfatta hela kommunen och ta ett samlat grepp kring frågorna för både stad, tätort och landsbygd. Ett antal kommuner i landet arbetar i dag med övergripande dokument liknande arkitekturprogram kopplade till den översiktliga planeringsnivån. Ett fåtal kommuner i Sverige har börjat arbeta med arkitekturfrågorna som ett allmänt intresse genom tillägg till översiktsplanen. Att koppla ett samlat arkitekturprogram till översiktsplanen genom ett tillägg kan enligt regeringens bedömning ge en större tyngd och ha fördelar både för stora och små kommuner. Ett antal kommuner har utvecklat liknande dokument såsom handlingsplaner eller policyer för arkitektur.

Regeringens ambition är att fler kommuner, även mindre och resurssvaga kommuner som i dag saknar en större befolkningstillväxt, ska stimuleras att utveckla sitt arbete om arkitektur och gestaltning. Regeringen bedömer att ett samlat sådant arbete kan vara effektivt för att lyfta kvalitetsaspekter i byggande och planering och därmed skapa högre livskvalitet för kommuninvånarna.

Boverket bör verka som kompetensstöd i kommunernas arbete med arkitektur- och gestaltungsprogram. Stödet bör i tillämpliga delar även riktas mot landsting.

Plan- och bygglagen som verktyg

Utredningen konstaterar att de bestämmelser som reglerar gestaltning inom PBL, de s.k. skönhetsparagraferna, relativt nyligen har prövats i förhållande till det samlade regelverket. Plan- och bygglagen har även setts över genom den omfattande och samlade utredningsinsats som föregick införandet av nuvarande PBL år 2011, bl.a. PBL-kommittén (dir. 2002:97) och Byggprocessutredningen (dir. 2007:136). Den grundliga översynen av PBL har i sin tur följts upp med olika utbildningsinsatser riktade till länsstyrelserna och kommunerna. Regeringen bedömer dock att kommunerna fortfarande är osäkra på tolkningen av PBL:s bestämmelser om gestaltungsfrågor.

Lagens begrepp god form-, färg- och materialverkan, varsamhet, förvanskning och god helhetsverkan uppfattas många gånger som abstrakta och lämnar utrymme för tolkning. Med utgångspunkt i detta har kommuner efterfrågat allmänna råd och vägledningar, inklusive goda exempel.

Regeringen bedömer därför att en del av Boverkets utvecklade ansvar bör vara att aktivt följa och sprida kunskap om rättsutvecklingen. Vidare bör Boverket ta fram de verktyg som kommunerna efterlyser samt dokumentera goda exempel som görs tillgängliga för kommunerna. Det bör enligt regeringens mening tydliggöras att krav på estetik är en viktig

Samordningsansvar inom staten

Regeringen vill stärka arkitekturens och gestaltningens roll även i den planering, byggande och förvaltning av den byggda miljön som sker i statlig regi. Statens roll och agerande är viktig som föredöme. Statliga myndigheter behöver därför aktivt verka för arkitektur och gestaltning av hög kvalitet i sina fastigheter och anläggningar. Som framgår ovan gör regeringen bedömningen att det finns ett behov av att genom samordning stärka statens roll som förebild. Boverket bör därför få rollen att samordna och driva det statliga arbetet för ökad arkitektonisk kvalitet och omsorgsfullt gestaltade livsmiljöer och tillsammans med andra myndigheter agera kompetenshöjande på området samt bistå med metodstöd.

I utförandet av uppgiften bör särskilt Boverket samverka med de andra myndigheter som också har ett utpekat ansvar för arkitektur, form och design för hållbara gestaltade livsmiljöer, ArkDes, Riksantikvarieämbetet och Statens konstråd (se vidare avsnitt 6.1). Vad gäller gestaltning av arbetsmiljön bör samverkan särskilt ske med Arbetsmiljöverket.

Dessutom bör samverkan också särskilt ske med de myndigheter som i rollen som beställare och utförare har stor påverkan på den gestaltade livsmiljön.

Länsstyrelser

Länsstyrelserna är statens företrädare i samband med planering av och beslut om bostadsbyggande samt skydd och utveckling av kulturmiljöer. Regeringen har under mandatperioden förtydligat länsstyrelsernas uppdrag så att de aktivt kan bidra till ökat bostadsbyggande samt gett resurser för att de ska kunna upprätthålla handläggningstider och rådgivning om plan- och bygglovsärenden. Regeringen vill understryka att ansvaret för bostadsbyggande inbegriper ett ansvar för kvalitet i arkitektur och gestaltning.

Genom stärkt samarbete inom staten kan de föreslagna insatserna bidra till högre kvalitet i gestaltade livsmiljöer över hela landet. Länsstyrelserna har med sin breda, sektorsövergripande och sammanhållande uppgift goda förutsättningar att inom sina län informera om, samordna, ge råd kring och följa upp nationella mål inom olika områden, inklusive mål som finns inom arkitektur-, form- och designområdet.

Redan i dag finns ett samarbete mellan länsstyrelserna och framför allt Boverket och Riksantikvarieämbetet i frågor om kvalitet i planering och byggande. Genom inrättandet av en ny funktion vid Boverket kan nationell samverkan om och överblick över arkitektur- och gestaltungsfrågor stärkas. Länsarkitekten, eller motsvarande funktion i länsstyrelsen, blir Boverkets främsta samarbetspartner i länen kring dessa frågor.

Enligt en rapport från Boverket (2017:12) finns i dag en länsarkitekt i 13 av 21 län. Länsarkitekten ska ha stor PBL- och gestaltungs-kompetens och därmed utgöra ett viktigt stöd för övriga delar av länsstyrelsen och

Prop. 2017/18:110 länets kommuner i deras arbete med gestaltade livsmiljöer. Boverket bör därför stödja länsarkitekterna i deras arbete och regelbundet samla landets länsarkitekter för kompetensutveckling och erfarenhetsutbyte.

6.3 Hållbar stadsutveckling

Regeringen vill stärka förutsättningarna att utveckla gröna, hälsosamma och trygga städer där människor möts och innovationer skapas. Det ökade bostadsbyggandet innebär stora möjligheter för att ställa om till ett klimatsmart, attraktivt samhälle med människan i centrum. Många lösningar finns på lokal nivå och regeringen vill stödja kommunerna för att öka takten i omställningsarbetet.

En hållbar stadsutveckling utgår från att planering och utveckling av städer ska bidra till miljömässigt, socialt och ekonomiskt långsiktigt hållbar utveckling. Det handlar om att åstadkomma goda livsmiljöer och väl fungerande och robusta städer som utformas så att de är till för alla. Den fysiska miljöns utformning kan bidra till att minska segregation, öka tillgängligheten och den sociala sammanhållningen samt ge förutsättningar för att nå nationella klimat- och miljömål.

Trafikplanering är en viktig del av stadsutvecklingen. Den behöver i större utsträckning skapa förutsättningar för effektiva och miljövänliga transporter, inklusive pendling och citylogistik. Framför allt i städer har fler möjlighet att klara sin vardag utan egen bil. God samhällsplanering ökar möjligheten till transporteffektiva lösningar och underlättar för resenärer att välja gång, cykel och kollektivtrafik och möjliggör samordning och effektiv distribution av godstransporter. Stadsmiljöavtalen är ett viktigt stöd för att utveckla kollektivtrafik och andra lösningar för hållbara transporter.

I de allt tätare städerna finns en stor konkurrens om mark. Den stadsnära naturen och parkerna bidrar till livskvalitet och kan främja folkhälsan. Stadsgrönskan är också en viktig förutsättning för ekosystemtjänster, dvs. de tjänster och produkter som naturens ekosystem ger människan. Det kan handla om förmågan att rena luft, sänka temperaturer, ta hand om dagvatten och erbjuda rekreativa och hälsosamma miljöer. En hållbar stad har goda kopplingar till kringliggande regioner och det är viktigt att utveckla och stärka länkar för utbyte av bl.a. idéer, tjänster och kompetenser som bidrar till hållbar stadsutveckling i ett större regionalt sammanhang.

För att möta alla de utmaningar som hållbar stadsutveckling innebär har regeringen inrättat ett råd för hållbara städer (M2017/03234/Mm). Rådet ska verka för att genomföra regeringens politik för hållbar stadsutveckling. Rådet ska vara ett forum för myndighetscheferna vid de myndigheter som är strategiskt viktiga för förutsättningarna för det långsiktiga arbetet med en hållbar stadsutveckling och ledas av en ordförande som utses av regeringen. Kommunerna ska erbjudas att vara representerade i rådet. Rådet ska verka till 2022 och dess uppgift ska vara att främja samverkan om åtgärder som bidrar till utvecklingen av hållbara städer. Rådet ska redovisa en samlad åtgärdslista av genomförda och planerade åtgärder som främjar en hållbar stadsutveckling och senast

6.4 Staten som förebild

Regeringens bedömning: De statliga myndigheterna har ett ansvar för att agera förebildligt för att bidra till hållbara gestaltade livsmiljöer.

Fortifikationsverket, Naturvårdsverket, Sjöfartsverket, Statens fastighetsverk, Svenska kraftnät och Trafikverket har, utifrån sina respektive förutsättningar, som statliga myndigheter som förvaltar fastigheter ett särskilt ansvar.

Utredningens förslag: Överensstämmer delvis med regeringens bedömning. Utredningen föreslår att vissa statliga myndigheter ska ta fram särskilda program för arkitektur-, form- och designområdet. Utredningen föreslår också att den föreslagna nya myndigheten, Myndigheten för gestaltad livsmiljö, och Statens fastighetsverk ska få i uppdrag att stödja statliga myndigheter i arbetet med att ta fram arkitektur-, form- och designprogram.

Remissinstanserna: Av över 300 remissinstanser har endast omkring 30 yttrat sig över förslaget. Ungefär 20 av dessa tillstyrker, är positiva eller har inga större invändningar mot förslaget.

Fortifikationsverket påpekar att det inte bara är fastighetsförvaltande myndigheter som har behov av kvalitetsprogram, utan även hyresgäster med stora förhyrda lokalareor. *Statens fastighetsverk* anser att övergripande program inom området bör tas fram i samverkan mellan myndigheter och statliga bolag, medan projektspecifika program och riktlinjer bör tas fram av respektive myndighet. *Riksantikvarieämbetet* anser att det saknas bedömningar och förslag bl.a. av berörda myndigheters nuvarande uppgifter och effekter av pågående samverkan.

Region Skåne, Regionförbundet Västerbottens län och Västra Götalandsregionen anser att ansvar för nationella uppgifter inom arkitektur, form och design ska kunna läggas på ett urval regioner.

Nationella uppdrag till regionala aktörer framhålls även av *Svensk Form Syd – Form/Design Center*.

Två remissinstanser, *Blekinge tekniska högskola* och *Design for All Sverige*, motsätter sig förslaget eftersom det inte är tillräckligt underbyggt.

Skälen för regeringens bedömning: Statliga myndigheter har ett ansvar att, utifrån respektive myndighets förutsättningar, ansvara för hållbarhet och kvalitet i all gestaltning av människors livsmiljöer, men också att anamma innovationer och nytänkande som kan svara mot samhällets behov och utmaningar. Statens förmåga att agera som förebild har stor betydelse för att uppnå mål om hållbara gestaltade livsmiljöer och högre livskvalitet för fler. Alla statliga myndigheter har ett ansvar för att bidra till att mål på området nås.

Med perspektivet gestaltad livsmiljö skär arkitektur-, form- och designfrågorna genom många politikområden. Många aktörer, däribland

Prop. 2017/18:110 statliga myndigheter, har därmed betydelse för politikens genomslag, en del mera direkt, andra indirekt men ändå med avsevärd påverkan på det samlade resultatet.

De miljöer och fastigheter som staten förfogar över har stor påverkan på många människors dagliga liv. Att på bästa sätt utveckla och förvalta den arkitektur, design och gestaltning som påverkar människors vardag är ett uppdrag som bör prioriteras tydligare. Staten har genom sina olika roller också potential att vara normgivande och bör också därför agera på ett föredömligt sätt vad gäller gestaltning. Även statens roll som arbetsgivare har stor betydelse, genom ansvaret för väl fungerande arbetsmiljöer (se även avsnitt 7.2).

Ansvaret och rollen som förebild bör gälla i alla delar, planering, beställning, upphandling och utförande av såväl byggnader som utom- och inomhusmiljöer av olika slag. Ett helhetsperspektiv bör appliceras, som gör att hållbara, attraktiva och funktionella miljöer skapas.

Förvaltningen av byggnader och miljöer omfattar ofta hantering av befintliga arkitektoniska, kulturhistoriska och konstnärliga värden, även i detta avseende bör de statliga myndigheterna agera föredömligt.

Myndigheter som förvaltar statlig egendom och som därmed påverkar livsmiljön i sin gestaltning och förvaltning av byggnader och anläggningar har ett särskilt ansvar att arbeta föredömligt med kvalitetsfrågor om arkitektur, form och design.

Bland de direkt berörda statliga myndigheterna finns de myndigheter som förvaltar fastigheter, Fortifikationsverket, Naturvårdsverket, Sjöfartsverket, Statens fastighetsverk, Svenska kraftnät och Trafikverket. Dessa myndigheter har ett särskilt ansvar, utifrån sina respektive förutsättningar, att inom staten verka föredömligt för hållbara, tillgängliga gestaltade livsmiljöer. Regeringen avser därför att följa dessa myndigheters arbete i detta avseende och återkommer vid behov till myndigheterna.

I sammanhanget bör också framhållas att en del av de fastigheter staten förfogar över, t.ex. Fortifikationsverkets fastigheter, är skyddsobjekt vilket innebär att allmänheten inte har direkt tillträde till dem.

Boverket får med sin nya samordnande roll ansvar för att, i samarbete med Statens centrum för arkitektur och design, Riksantikvarieämbetet och Statens konstråd, ge statliga myndigheter stöd och vägledning i deras arbete med arkitektur, form och design för hållbar gestaltad livsmiljö (se även avsnitt 6.2).

6.5 Samverkansforum

<p>Regeringens bedömning: De berörda statliga aktörernas möjligheter att gemensamt utveckla erfarenhetsutbyte inom ramen för Samverkansforum bör stärkas.</p>
--

Utredningens bedömning: Överensstämmer delvis med regeringens bedömning. Utredningen bedömer att Samverkansforum är en viktig arena och pekar på behovet av att ge utrymme för perspektivet gestaltad

livsmiljö, bl.a. genom ökad myndighetssamverkan, men lämnar inte något egentligt förslag på området.

Remissinstanserna: Många remissinstanser lyfter behovet av statlig samverkan. Några lyfter i det sammanhanget särskilt Samverkansforum. Det gäller t.ex. *Chalmers tekniska högskola* som poängterar samverkan mellan Boverket och Samverkansforum, *Stiftelsen Arkus*, som vill se ett stärkt Samverkansforum med ett eget kansli ta rollen som den föreslagna riksarkitekten och *Akademiska Hus*, som ställer sig positiv till att en samordning med övriga statliga bolag stärks och att Samverkansforum kan vara en möjlig arena för det. *Statens fastighetsverk* anser att övergripande program inom området bör tas fram i samverkan mellan myndigheter och statliga bolag och anser att Samverkansforum kan vara en värdefull bas för samarbetet mellan myndigheterna och de statliga bolagen.

Samverkansforum uppskattar att verksamheten i forumet uppmärksammas och ses som en viktig del för att lyfta fram staten som en föredömlig förvaltare och byggherre. I sitt remissvar poängterar man att det är angeläget att Samverkansforum omfattar flertalet av de fastighetsförvaltande myndigheterna och bolagen för att kunna driva kvalitetsfrågor och skapa en för staten gemensam värdegrund kring frågor som berör den gestaltade livsmiljön. Samverkansforum ställer sig vidare positiv till att mer aktivt arbeta med utvecklingsfrågor för att bidra till en utveckling av området gestaltad livsmiljö. Nätverken inom Samverkansforum visar, enligt Samverkansforum, att det genom samverkan går att stärka de enskilda myndigheterna och bolagen både med ny kunskap och nytt engagemang. Nätverken är, framhåller man, en väl fungerande samarbetsform som passar bra ihop med dagens organisationer.

Skälen för regeringens bedömning: Ett flertal myndigheter och andra statliga aktörer samlas i dag i ett gemensamt forum kallat Samverkansforum för statliga byggherrar och förvaltare, i syfte att byta erfarenheter av och kunskaper om den byggda miljön och frågeställningar som deras uppdrag och verksamheter väcker. Regeringen gör delvis samma bedömning som utredningen, att denna samverkan mellan statliga byggherrar och fastighetsförvaltare har en viktig roll och behöver utvecklas. Regeringen ser positivt på statliga aktörers samverkan inom alla former av gestaltungsfrågor och vill därför förbättra möjligheterna till erfarenhetsutbyte och gemensamt kunskapsbyggande. Regeringen bedömer att möjligheterna till erfarenhetsutbyte för statliga myndigheter i rollen som byggherre och fastighetsförvaltare bör stärkas, i syfte att nå målet inom området.

Samverkansforum är ett samarbetsprojekt som formellt bildades 2001 genom ett tidigare regeringsuppdrag som lämnades efter att nu gällande arkitektur-, form- och designpolitik formulerats i Framtidsformer – Handlingsprogram för arkitektur, formgivning och design (prop. 1997/98:117, bet. 1997/98:KrU14, rskr. 1997/98:225). Efter att det formella uppdraget löpt ut har myndigheterna inom ramen för sina respektive uppdrag fortsatt samverka i Samverkansforum.

Samverkansforum är i dag en sammanslutning av statliga myndigheter och bolag som har ett ansvar för den offentliga miljön. Myndigheterna

Prop. 2017/18:110 och bolagen omfattar verksamheter där aktiviteter förekommer inom alla skeden från planering, projektering, byggande och förvaltning.

Utredningen pekar på att Samverkansforum är en viktig arena för att främja statlig förebildlighet och effektivt resursutnyttjande, bl.a. genom kompetensutveckling, diskussion och erfarenhetsutbyte om arkitektur, form och design och remissinstanserna har bekräftat detta. Regeringen instämmer i bedömningen. Genom sina medlemmar har Samverkansforum en unik samlad kompetens, överblick och potential för att staten ska kunna agera förebildligt.

För att ytterligare stärka de statliga myndigheternas möjligheter att gemensamt utveckla erfarenhetsutbyte bör Boverket svara för en kanslifunktion för nätverket Samverkansforum. Denna uppgift blir en del av Boverkets nya funktion för arkitektur och gestaltad livsmiljö och dess samordnande roll för detta politikområde (se avsnitt 6.2).

Även Statens centrum för arkitektur och design har bl.a. i sin roll som mötesplats på arkitektur-, form- och designområdet en i sammanhanget viktig roll för att främja och förmedla kunskap om arkitekturens, formens och designens betydelse i samhället till såväl allmänheten som yrkesverksamma.

6.6 Upphandling

Regeringens bedömning: Upphandlande myndigheter och enheter behöver fortsatt stöd i hur kvalitetsdimensioner som avser arkitektur, form och design kan hanteras.

Utredningens bedömning: Överensstämmer delvis med regeringens. Utredningen bedömer att den föreslagna Myndigheten för gestaltad livsmiljö bör ha ansvaret för att tillhandahålla och bidra med sin sakkunskap till Upphandlingsmyndigheten om arkitektur, form och design. Upphandlingsmyndigheten bör vidare utveckla metodstöd och handledning för nya och projektanpassade upphandlingsformer, som underlättar inriktningen mot kvalitet i den offentliga upphandlingen av gestaltningstjänster.

Vidare bedömer utredningen att kompetensen hos inköpare inom upphandlande myndigheter och enheter behöver stärkas genom relevanta utbildningar i offentlig upphandling med inriktning mot området gestaltad livsmiljö. Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) bör vara en aktör, medan Samverkansforum kan bedriva utbildning och utbilda inköpare på statlig nivå. Vidare anser utredningen att forskningen på området bör stärkas. Vissa forskningsaktörer bör få utökad stöd för att utöver detta utveckla forskning med inriktning på samhällsutveckling utifrån perspektivet gestaltad livsmiljö. Upphandlingsmyndigheten bör i samverkan med t.ex. SKL och Byggherrarna ta fram en kvalitetspolicy för kommunerna för upphandling av arkitektur, form och design.

Remissinstanserna: Flertalet remisser tillstyrker eller ser positivt på utredningens förslag, med utgångspunkt i behovet att stärka kompetens inom upphandlingsområdet. Nästan alla länsstyrelser som kommenterat förslaget, bl.a. *Länsstyrelserna i Stockholms och Skåne län*, betonar

behovet av att utveckla kunskaper inom upphandlingsområdet för att i förlängningen gynna kvalitet framför kortsiktigt fördelaktiga ekonomiska lösningar.

Många kommuner ser positivt på betänkandets bedömningar om upphandling. *Göteborgs kommun* anser att de föreslagna åtgärderna för höjd kompetensnivå inom offentlig upphandling är angelägna och välkomnar en kvalitetspolicy, kontinuerligt metodstöd och handledning för nya upphandlingsformer samt ett forum för dialog. *Malmö kommun* framhåller att värdet av en god beställarkompetens inte nog kan understrykas och instämmer med förslagen om att stärka kompetensen inom såväl upphandlingsfunktioner som hos inköpare och ser positivt på stöd och handledning.

Sveriges Arkitekter anser att ett stort fokus för riksarkitektens med fleras arbete bör ligga på den offentliga upphandlingens lagar och praxis, som ett viktigt inslag i den offentliga föredömligheten.

Statens centrum för arkitektur och design (ArkDes) anser att Boverket, Plattformen för hållbara städer och ArkDes bör samarbeta om att ta fram nya modeller och goda exempel för bra upphandlingsprocesser i syfte att stärka förutsättningarna för att nå kvalitativa upphandlingsresultat. *Vinnova* anser att incitamenten för innovationsfrågor bör ökas, så att dessa aspekter beaktas i utvecklandet av goda exempel.

Myndigheten för delaktighet hänvisar till att ett delmål i Agenda 2030 för hållbar utveckling avser att främja hållbar upphandling. *Länsstyrelsen i Kalmar län* anser att Upphandlingsmyndigheten borde ta fram kriterier vid upphandling av arkitektur, form och design, i samverkan med och med expertstöd från ArkDes och Riksantikvarieämbetet.

Skälen för regeringens bedömning: Värdet av de upphandlingspliktiga inköpen i Sverige uppgick till ca 642 miljarder kronor 2015. I en betydande andel av upphandlingen fattas beslut som i någon mening rör arkitektur, form och design. Det råder ofta en osäkerhet om hur kravspecifikationer för dessa dimensioner ska formuleras och fångas i en upphandlingsprocess.

Grundläggande i en upphandling är att inköparen formulerar krav i sitt förfrågningsunderlag på det föremål som ska upphandlas, krav som sedan ska mötas av externa leverantörer. Inköparen ska därefter bedöma vilket av inlämnade förslag som bäst motsvarar de ställda kraven.

Offentlig upphandling ställer krav på formell korrekthet och därmed på goda kunskaper hos den upphandlande enheten om lagen (2016:1145) om offentlig upphandling (LOU). Konkurrensverket har till uppgift att vaka över att regelverket följs och Upphandlingsmyndigheten har det samlade ansvaret för att utveckla, förvalta och stödja den upphandling som genomförs av upphandlande myndigheter och enheter.

Regeringen instämmer i utredningens bedömning om att metoder för hur man formulerar krav på kvalitet i upphandlingen och därefter analyserar detta i mottagna förslag är viktigt. Kvalitet innehåller såväl dimensioner som går att kvantifiera (bl.a. genom certifieringar och liknande), som icke-kvantifierbara dimensioner. För att uppnå största möjliga värde i en upphandlad vara, tjänst eller entreprenad bör den upphandlande myndigheten eller enheten på ett professionellt sätt behandla alla kvalitetsdimensioner.

Prop. 2017/18:110 Regeringen delar utredningens och ett stort antal remissinstansers bedömning att upphandlande myndigheter och enheter fortsatt behöver ett stöd i denna uppgift vad avser arkitektur, form och design.

Regeringen bedömer därför att Boverket, Statens centrum för arkitektur och design, Riksantikvarieämbetet och Statens konstråd inom ramen för myndigheternas fördjupade samverkan (se avsnitt 6.1) bör verka för en god utveckling av hur kvalitetsdimensioner för arkitektur, form och design bättre kan tas tillvara vid offentliga inköp. För de delar som specifikt avser offentlig upphandling ska arbetet även ske i samverkan med Upphandlingsmyndigheten. I arbetet bör också andra berörda myndigheter och aktörer involveras.

6.7 Enprocentregeln

Regeringens bedömning: Statens konstråd bör ges i uppdrag att, i samarbete med statliga fastighetsförvaltare, utarbeta ett metodstöd för hur upp till en procent av budgeten för ett byggprojekt, vid nybyggnation, om- eller tillbyggnad, kan avsättas till bild- eller formkonstnärlig gestaltning när staten bygger.

Utredningens bedömning: Överensstämmer delvis med regeringens. Utredningen lämnar inga förslag på området, men konstaterar att den s.k. enprocentregeln har fått byggsektorn och kultursektorn att mötas och att regeln har haft stor betydelse för konstnärers medverkan och konstens plats i utformningen av offentliga byggnader och miljöer.

Remissinstanserna: *Sveriges Konsthantverkare & Industriformgivare, (KIF)* samt *Konstnärernas Riksorganisation (KRO)* anser att Boverket bör få i uppdrag att ta fram förslag på hur plan- och bygglagar, direktiv och regelverk bör uppdateras och moderniseras så att enprocentregeln slår igenom och den konstnärliga gestaltningen blir en naturlig del av stads- och samhällsutvecklingen i hela landet.

Konstnärsnämnden förordar tillämpning av enprocentregeln inom staten, men även i region och kommun. Enligt myndighetens utredning i ämnet skulle enprocentregeln fungera bättre än vad den gör i dag om strukturer för tillämpningen av regeln upprättades och beslutades. Konstnärsnämnden framhåller att regeringen kan se till att enprocentregeln tillämpas inom statliga bolag, verk och myndigheter genom direktiv.

Region Gävleborg anser att regioner och kommuner på ett tydligare sätt bör uppmanas att formulera sig kring offentlig konst generellt och kring enprocentregeln för konstnärlig miljögestaltning specifikt. De befintliga statliga stöden till regionala kulturkonsulenter bör enligt Region Gävleborg utvidgas till att även gälla konsulenter som bl.a. kan arbeta främjande inom arkitektur, form och design.

Skälen för regeringens bedömning: Enprocentregeln är en finansieringsmodell för konstnärlig gestaltning i offentliga miljöer som tillkom år 1937 genom ett statligt kulturpolitiskt initiativ. Regeln, som i staten tillämpas i begränsad omfattning, innebär att cirka en procent av budgeten för ett byggprojekt, vid nybyggnation, om- eller tillbyggnad,

bör avsättas till bild- eller formkonstnärlig gestaltning i offentligt byggande. Syftet med enprocentregeln är att skapa ett stabilt och mer långsiktigt ekonomiskt utrymme för konsten i planeringen och byggandet av offentliga miljöer. I vissa fall, t.ex. vissa av Fortifikationsverkets byggnadsprojekt, är det inte möjligt eller lämpligt att tillämpa denna regel.

Såsom utredningen konstaterar bedömer regeringen att enprocentregeln har sedan den tillkom haft stor betydelse för konstnärers medverkan och konstens plats i utformningen av offentliga byggnader och miljöer. Avvecklingen av Byggnadsstyrelsen och statens förändrade ägarinflytande över de offentliga miljöerna under 1990-talet bidrog dock till att enprocentregeln inte längre sågs som ett självklart mål för staten. Sedan början av 2000-talet har modellen på nytt lyfts fram.

Enligt Konstnärsnämndens rapport Ingen regel utan undantag (2013) har många kommuner och landsting under senare år fattat egna beslut för att befästa och stärka enprocentregeln.

Enligt den praxis som hittills gällt har de statliga fastighetsbolagen i enskilda projekt ansökt om samarbete med Statens konstråd. Konstprojekten har som regel finansierats av Statens konstråd, medan anläggningkostnader har finansierats av det statliga fastighetsbolaget.

I dessa samarbeten har det ofta saknats ett helhetsperspektiv på hur konsten kan samspela med arkitekturen och formen för att skapa och stärka estetiska, kulturella och sociala värden i de gemensamma miljöerna. Ett annat problem som med tiden har blivit alltmer tydligt är att Statens konstråds budget inte räckt till för att genomföra större konstprojekt i storskaliga miljöer.

Statens konstråds verksamhet baserades på enprocentregeln under åren 1937–1947, men därefter övergick staten till att bevilja Statens konstråd ett årligt anslag. Detta anslag motsvarar i dag en väsentligt lägre andel av statens byggkostnader, vilket i nuläget räcker till mindre enstaka projekt i de nya byggnader som uppförs för staten.

Statens konstråd har de senaste åren utvecklat en dialog med de statliga fastighetsbolagen för att dels bättre koordinera strategiska projekt, dels kunna arbeta i tidigare plan- och programsleden.

Att integrera konst i tidig planering är ekonomiskt sett avgörande för genomförande av storskaliga konstprojekt eftersom befintlig budget då kan växlas upp till att innefatta konstnärlig gestaltning av hela byggnader och miljöer. I utvecklingsprojekt har finansieringen fördelats så att de statliga fastighetsägarna står för produktionskostnader och Statens konstråd bistår med kompetens.

Ett exempel på detta arbetssätt är Statens konstråds arbete med Västlänken i Göteborg i samverkan med Trafikverket, där konsten genom att komma in tidigt i planeringsprocessen kan integreras i det bakomliggande programarbetet och därigenom bidra till helhetsgestaltningar av stations- och stadsmiljöer där många människor rör sig varje dag.

I Statens konstråds rapport Den offentliga konstens roll för boendemiljön (Ku2017/01010/KO) görs bl.a. bedömningen att Statens konstråd bör ges i uppdrag att i samarbete med statliga fastighetsägare ta fram styrmedel för hur enprocentregeln kan tillämpas i staten.

Prop. 2017/18:110 Regeringen ser positivt på den ökade tillämpningen av enprocentregeln bland kommuner och landsting. Regeringen bedömer att det är avgörande för en fortsatt positiv utveckling att staten agerar som en förebild och själv tillämpar regeln.

Utifrån det arbete som Statens konstråd bedriver finns möjlighet att ta fram modeller för en friare tillämpning av enprocentregeln där medel kan användas strategiskt t.ex. i utvecklingen av nya områden. Sådana metoder kan också tjäna som inspiration för vidareutvecklingen av enprocentregeln i kommuner och landsting.

Regeringen anser därför att Statens konstråd bör ges i uppdrag att, i samarbete med statliga fastighetsförvaltare, utarbeta ett metodstöd för hur bild- eller formkonstnärlig gestaltning kan integreras när staten bygger. Det gäller såväl vid nybyggnation som vid om- och tillbyggnad och handlar vanligen om att upp till en procent av budgeten för ett byggprojekt avsätts för ändamålet.

6.8 Regionala och lokala arenor för dialog

Genom kultursamverkansmodellen fördelar alla landsting, förutom landstinget i Stockholms län, statligt stöd till vissa regionala kulturverksamheter utifrån de regionala kulturplaner som landstingen tagit fram i samverkan med länets kommuner, det civila samhället och professionella kulturskapare. Flera regionala aktörer inom formområdet får stöd genom modellen.

Från och med 2018 kan bild- och formområdet stödjas inom ramen för kultursamverkansmodellen. Inom ramen för modellen fördelas även medel till främjande av hemslojd. Regeringen har i styrningen till Statens kulturråd bl.a. lyft fram att myndigheten ska stödja regionalt utvecklingsarbete inom bild- och formområdet och därtill särskilt verka för konstnärligt och kulturpolitiskt värdefull utveckling inom detta område.

Statens centrum för arkitektur och design (ArkDes) har ett särskilt uppdrag att agera mötesplats inom arkitektur, form och design. Därmed har ArkDes redan i dag ett ansvar för regional och lokal samverkan. För att få ökad spridning, regional förankring och brett genomslag för den nya arkitektur-, form- och designpolitiken för hållbara gestaltade livsmiljöer kan ArkDes inom ramen för mötesplatsuppdraget utveckla sitt samarbete med befintliga institutioner och stödja utvecklingen av andra regionala och lokala mötesplatser inom arkitektur, form och design.

Verksamheten bland Svensk Forms regionalföreningar, som utgör basen för föreningens rikstäckande verksamhet, vittnar om ett stort intresse för gestaltungsfrågorna. Regeringen ser positivt på ett levande och utvecklat samarbete mellan föreningen Svensk Form och ArkDes. Svensk Form utgör, genom sina 13 regionalföreningar, ett fungerande regionalt nätverk som är värdefullt för regional förankring och brett genomslag för att åstadkomma fler hållbara gestaltade livsmiljöer i hela landet.

Form/Design Center i Malmö är en del av Föreningen Svensk Form och har enligt regeringens bedömning förutsättningar att utgöra en viktig regional mötesplats med betydelse också utanför den regionala kontexten. Genom budgetpropositionen för 2018 får verksamheten ett särskilt bidrag för detta (prop. 2017/18:1 utg.omr. 17). Med dessa utökade resurser kan verksamheten på Form/Design Center ytterligare bidra till utveckling inom området gestaltad livsmiljö.

Röhsska museet i Göteborg är en institution som också bedöms kunna ha långsiktig potential att agera som en regional mötesplats och även som samarbetspart till statliga aktörer inom området, såsom ArkDes och Nationalmuseum (se vidare avsnitt 6.9). Röhsska museet erhåller ett visst årligt statsbidrag.

Inom ramen för arbetet med kunskapsutveckling inom offentlig konst bör Statens konstråd kunna stötta lokala aktörer i hela landet som utifrån konstnärliga processer arbetar med det omgivande lokalsamhället för att skapa delaktighet och stötta demokratiskt deltagande i utformandet av den gemensamma livsmiljön (se vidare avsnitt 7.8).

6.9 Designsamlingar

Regeringens bedömning: Statliga museers designsamlingar bör inte samlas till en viss institution. Regeringen anser att mångfalden av aktörer och perspektiv berikar arbetet.

Ett mindre förtydligande bör göras vad avser det statliga museala ansvaret för form och design.

Utredningens förslag och bedömning: Överensstämmer inte med regeringens bedömning. Betänkandet innehåller förslag om att Statens centrum för arkitektur och design (ArkDes) ombildas till en ny myndighet, Myndigheten för gestaltad livsmiljö. Bland annat föreslås inte längre samlingar eller utställningar i dess nuvarande form vara uppgifter för ArkDes efter ombildningen. Utredningen ser bl.a. behov av en särskild designfunktion inom den nya Myndigheten för gestaltad livsmiljö som föreslås.

Utredningen anser att den statliga myndighetsstrukturen behöver stärkas centralt, men att också samverkansmöjligheten med regionerna behöver förstärkas. Röhsska museet i Göteborg, Form/Design Center i Malmö, Svensk Form och andra nämns i detta sammanhang. För den föreslagna nya myndighetens samverkan i utställningsverksamhet inom området nämner utredningen bl.a. Moderna museet, Nationalmuseum, Nordiska museet, Tekniska museet och Statens museer för världskultur samt läns museer och kommunala museer.

Remissinstanserna: *Linköpings universitet* betonar att det är viktigt att utveckla en politik som utgår från hela områdets ingående delar, även ur ett musei-, samlings-, biblioteks- och utställningsperspektiv, så att flera viktiga delar av det som är samtida form, design och arkitektur kan samlas, ställas ut, dokumenteras och debatteras. *Luleå tekniska universitet* konstaterar att det i dagsläget finns många myndigheter och organisationer som har frågeställningar om arkitektur, form och design inom sin verksamhet och vill därför se att ArkDes roll stärks.

Prop. 2017/18:110 *Konstfack* framför ett förslag om ett designmuseum som bör vara en egen enhet, men gärna placeras under befintligt museum såsom Nationalmuseum eller Tekniska museet, alternativt placeras i Göteborg på Röhsska museet. Genom ett Designmuseum där alla designfrågor och designområden får plats utifrån en redan bred kunskap hos Svensk Form och SVID, skulle staten också visa på områdets vikt, anser Konstfack.

Statens konstråd anser att frågan om vilken statlig myndighet som bör ges ett nationellt form- och designansvar bör utredas vidare. *Nationalmuseum* anser sig kunna ta över ArkDes samlingar, i enlighet med utredningens förslag, och framhåller att man redan har en bred teoretisk och praktisk kompetens på form- och designområdet samt en befintlig samverkan med utförarna. Nationalmuseum håller med utredningen om att ett tydligt nationellt och strategiskt ledarskap på området behöver byggas upp för att få genomslag i offentlig verksamhet och vill axla delar av ett sådant ledarskap.

Skälen för regeringens bedömning

Form- och designområdet spänner över ett brett fält. Området kan handla om allt ifrån konsthantverk, mode, slöjd och grafik, till design av offentliga miljöer, tjänstedesign och systemlösningar. I designprocessen kan såväl estetiska som funktionella kvaliteter integreras. Begreppen i sig är inte heller tydligt avgränsade, utan som utredningen konstaterar kan arkitektur, form och design betraktas som delar av ett sammanhållet område.

Form- och designfrågorna har en naturlig plats i den statliga kulturpolitiken. Kärnan i form- och designområdet är, liksom inom andra konstarter, det unika skapandet. Samtidigt är form och design konstarter som, utifrån bredd och betydelse för samhällsutvecklingen i stort, har bäring på ett flertal politikområden, främst närings-, miljö-, social- och utrikespolitiken.

Mot denna bakgrund har en struktur vuxit fram där ansvaret för att visa, debattera och samla inom design- och formområdet återfinns hos flera olika aktörer.

Nationalmuseum

Förutom ansvaret att tillgängliggöra och förmedla design och kunskap om form och design, har ett antal statliga aktörer också upparbetade samlingar inom området. Till de mest centrala hör Nationalmuseum, vars ansvars- och samlingsområde omfattar konsthantverk från äldre tid till nutid.

Nationalmuseums samling består av cirka 80 000 föremål inom konsthantverk och design, varav merparten är från perioden efter år 1900. Denna samling utgör grunden för museets verksamhet på området. Nationalmuseum har även samlingar med byggnads- och inredningskonst från år 1500 fram till år 1930.

Verksamheten vid Nationalmuseum utgår från ett konsthistoriskt perspektiv. Därför är det i huvudsak formen och det konstnärliga värdet som utgör kriterierna vid nyförvärv. Främst förvärvas föremål från Sverige och de övriga nordiska länderna, men även andra länder är

representerade och då framför allt när de har haft betydelse för formutvecklingen.

Sedan februari 2015 har Nationalmuseum på grund av ombyggnad av myndighetens huvudbyggnad drivit utställningsplatsen Nationalmuseum Design på Kulturhuset i Stockholm. I det nya Nationalmuseum som åter öppnar hösten 2018 kommer design att få en egen yta. Från och med april 2017 driver även Nationalmuseum verksamheten vid Gustavsbergs porslinsmuseum och öppnar i samarbete med Jamtli utställningsplatsen NM Norr under 2018.

Enligt förordning (2007:1175) med instruktion för Nationalmuseum omfattar myndighetens ansvars- och samlingsområde äldre måleri, skulptur, teckning och grafik, företrädesvis från tiden före år 1900, samt porträtt och konsthantverk från äldre tid till nutid. Som framgår av utredningens betänkande innefattar dock begreppet konsthantverk en särskild disciplin inom form och design, medan begreppen form och design i dag bättre speglar myndighetens faktiska ansvarsområde. För att bättre spegla det verksamhetsområde som myndigheten redan arbetar inom samt för att främja samarbetet mellan de institutioner som arbetar inom form och designområdet, bör därför ett mindre förtydligande göras i myndighetens instruktion, så att den även innefattar form och design.

Statens centrum för arkitektur och design

Statens centrum för arkitektur och design (ArkDes) har i uppdrag att öka kunskaperna om och intresset för arkitektur, form och design och dess betydelse för människor och samhälle. Myndigheten har även ett särskilt uppdrag att agera mötesplats för aktörer inom arkitektur, form och design – andra statliga aktörer, branschföreträdare, akademi, beslutsfattare, civilsamhälle och allmänhet. Uppdraget rör således design i mycket bred bemärkelse. ArkDes har dock inget uttryckligt uppdrag att samla föremål och artefakter inom design, dess uppdrag är att bevara och samla föremål inom främst arkitekturområdet. ArkDes samling innefattar omkring fyra miljoner föremål kopplade till den svenska arkitekturen, från 1800-talets andra hälft fram till i dag. Det är inte aktuellt att utvidga ArkDes samlingsområde till att omfatta föremål som har samband med myndighetens uppgifter inom designområdet.

Andra museer som verkar inom designområdet

Flera centrala museer arbetar inom design- och formområdet, utifrån olika perspektiv. Som exempel kan nämnas Tekniska museet som arbetar utifrån ett teknikhistoriskt perspektiv och har en samling som speglar den tekniska utvecklingen.

Ett annat exempel är Nordiska museet som bevarar och levandegör minnet av liv och arbete i Sverige, företrädesvis för tiden efter 1520. Museet har över 1,5 miljoner föremål i sina samlingar och samlar kontinuerligt in ytterligare föremål som skildrar svensk kulturhistoria i hela sin bredd.

Därutöver finns ett antal museer och andra institutioner med icke-statlig huvudman som samlar och visar design, där Röhsska museet i Göteborg utmärker sig som Sveriges enda specialmuseum för design och konsthantverk. Museet har en samling bestående objekt inom

Prop. 2017/18:110 konsthantverk, design och mode och förvärvar årligen i huvudsak föremål från Sverige, men också internationella föremål, som är betydande ur ett svenskt designperspektiv.

Flera läns museer, liksom även kommunala museer och utställningsinstitutioner, arbetar med form och design ur olika aspekter.

En mångfald av aktörer berikar

Genomgången ovan visar att det ur ett nationellt perspektiv finns ett system av olika institutioner, som utifrån sina specifika utgångspunkter samlar, bevarar, tillgängliggör och förmedlar form och design och kunskap om dessa. Tillsammans utgör dessa aktörer en bred och gedigen kunskapsbank inom området, vars olika perspektiv kompletterar och förstärker varandra.

Regeringen ser att mångfalden av aktörer och perspektiv berikar arbetet. Regeringen ser också positivt på att de olika aktörerna arbetar aktivt med att initiera och utveckla samarbeten, för att utifrån sina olika uppdrag och syften förstärka kunskaperna och designens roll i samhället.

Regeringens bedömning är att det mot denna bakgrund inte är nödvändigt eller önskvärt att samla samlingarna inom området till en viss institution. Regeringen bedömer inte heller att det behövs ytterligare ett statligt museum på området.

6.10 Samarbete inom designområdet

Design- och formområdet omfattar en mångfald av discipliner och professioner, och i linje med det utgör företrädarna för form- och designområdet också en bred och delvis splittrad grupp. Bland de som företräder en större del av området hör Föreningen Svensk Form, som är en ideell medlemsförening som bl.a. verkar för att stimulera designutvecklingen i Sverige, och Stiftelsen Svensk Industridesign (SVID), som verkar för att sprida kunskap om designmetodik i såväl privat näringsliv som offentlig sektor.

Även organisationen Design Sweden, som organiserar verksamma inom designområdet, och Design Region Sweden, som är en ideell förening som driver regionala nätverk för designer, hör till de mer tongivande.

Därutöver finns ett antal mer eller mindre nischade företrädare utifrån profession eller disciplin. Några av dessa är Moderrådet och Association of Swedish Fashion Brands, som båda är branschägda organisationer/forum inom mode, KRO/KIF, som är ett fackförbund som organiserar bild- och formkonstnärer, Konsthantverkscentrum, som är en stiftelse för konsthantverkare och slöjdare som arbetar professionellt och Svenska Tecknare, som bl.a. organiserar grafiska formgivare. Merparten av dessa ingår även i SDS – Svenskt Designsamarbete, som är ett informellt nätverk med landets huvudsakliga designorganisationer inom olika yrkesgrupper.

Regeringen konstaterar att den bredd som finns bland företrädarna inom form- och designområdet utgör en styrka, men att det samtidigt kan behövas en samlad röst för att öka förståelsen av designens och formens

roll och betydelse. I t.ex. Danmark har designorganisationerna varit drivande genom att bl.a. presentera en gemensam vision, vilket fått goda effekter.

Regeringen ser därför positivt på ett mer utvecklat samarbete och samordning inom området och bedömer att Svensk Form och SVID i sammanhanget har särskilt viktiga roller.

7 Arkitektur, form och design för ett hållbart samhälle

7.1 Bostäder av hög arkitektonisk kvalitet

I betänkandet Gestaltad livsmiljö (SOU 2015:88) konstateras att dagens omfattande behov av bostäder utgör en stor utmaning för samhället som inte bara kan betraktas utifrån kravet på ett kvantitativt byggande. Ett ökat byggande ger enligt utredningen också möjligheter till en samhällsutveckling som präglas av en god och omsorgsfull gestaltning av tillgängliga och hållbara livsmiljöer.

Arkitekturen inverkar på samhället, både konkret i utformandet av våra miljöer och mer subtilt i hur det formar samtidens attityder och människosyn. Arkitektur berör alla varje dag och bidrar direkt till hur vi mår och trivs samt hur människor och samhället fungerar. Arkitekturen kan medverka till en förbättrad livsmiljö, både för den enskilde och för samhället i stort, genom att skapa bestående positiva värden i livsmiljön. Våra boendemiljöer bör vara tillgängliga och inkluderande med god tillgång till grönområden, lekparkar, offentlig service, handel och kommunikationer. Stor kraft bör läggas på att varje tillskott ska kunna bidra till långsiktiga kvaliteter. Bostadsbyggande, planering och förvaltning ska bidra till väl sammanhållna och jämlika samhällen.

Arkitektonisk kvalitet kan sammanfattas med att såväl form och funktion som material och omgivning behöver samspela och bidra till hälsa, välbefinnande, trivsel och hållbarhet. Bostäder bör vara utformade så att både inne- och utemiljö är tillgängliga, funktionella och utgör goda boendemiljöer. En god bostad behöver planeras utifrån en mängd aspekter, bl.a. ljud, ljus, rörelsemönster, rumssamband, tillgänglighet, funktion, estetik, sociala mönster, platsens förutsättningar och ekonomi. Vidare är kvaliteter kopplade till material och detaljer och till axialitet och omslutenhet, exempel på egenskaper som påverkas av arkitektens förmåga. Alla dessa delar behöver samspela för att hög arkitektonisk kvalitet ska uppnås.

Ett sätt att sänka byggkostnaderna, och därmed öka förutsättningarna för att bostäderna ska kunna säljas eller hyras ut till ett lägre pris än i dag, är att återanvända byggnadsutformningen eller vissa konstruktionselement. Genom att industrialisera byggandet och producera flertalet liknande element kan det både bli enklare och mindre kostsamt att producera. Med en ökad bostadsbrist ökar behovet av att producera mycket på en gång och att producera byggnader i serier. I

Prop. 2017/18:110 dessa lägen är det dock också av högsta vikt att byggnaderna anpassas väl efter omgivningen och utformas utifrån platsens lokala förutsättningar och lokala identitet. Ett serietillverkat hus behöver kunna byggas med variation, det vill säga att byggnadselement kan produceras i serier, men att de sedan kan kombineras på olika sätt till en helhet med eget uttryck som kan bidra till en hög arkitektonisk kvalitet och goda livsmiljöer.

Hållbarhet och kvalitet bör vidare ses i ett helhetsperspektiv där varje ny bostad är en pusselbit i att skapa välfungerande samhällen. Det gäller att kunna ta hänsyn till det redan byggda. Det är viktigt att lokalt skapa överblick över och fördjupad kunskap om kulturhistoriskt värdefull bebyggelse.

Med ett förändrat klimat behövs satsningar på att bygga med anpassning till de effekter som klimatförändringarna ger upphov till. Det som byggs behöver uppföras med hållbara material och med begränsade utsläpp av växthusgaser. Det behövs också ökad kompetens för att tolka och förstå klimatförändringarnas effekter, hur de kan komma att påverka bebyggelse och livsmiljöer samt hur man kan bygga klimatanpassat.

Regeringen bedömer att Boverket bör bistå kommunerna i utmaningen att styra mot ett effektivt bostadsbyggande med höga kvalitetskrav på bostädernas arkitektur. Detta bör utgöra en del i Boverkets vidgade uppgift (se vidare avsnitt 6.2). I detta arbete bör Boverket samverka med Statens centrum för arkitektur och design, Riksantikvarieämbetet och Statens konstråd.

7.2 Kvalitet i arbetsmiljön

Arbetsmiljöverket påpekar i sitt remissvar över betänkandet Gestaltad livsmiljö att arbetsmiljöperspektivet saknas i utredningen. Arbetsmiljöverket anser att politiken för arkitektur, form och design ska vara verktyg också för att åstadkomma en hållbar och god arbetsmiljö.

Arbetsmiljöverket påminner också om att byggherrar och projektörer enligt 3 kap. arbetsmiljölagen (1977:1160) ska beakta arbetsmiljön för både byggskedet och bruksskedet, alltså för det arbete som kan antas ske i den färdiga byggnaden. Alla byggnader ska utföras så att arbete kan utföras i en god arbetsmiljö och Arbetsmiljöverket framhåller att arbete utförs även i bostadshus, t.ex. genom fastighetsskötsel, vård- och omsorgsarbete, transporter och RUT-arbeten.

Av 2 kap. 1 § arbetsmiljölagen (1977:1160) framgår att arbetsförhållandena ska anpassas till människors olika förutsättningar i fysiskt och psykiskt avseende samt att arbetstagaren ska ges möjlighet att medverka i utformningen av sin egen arbetssituation och i förändrings- och utvecklingsarbete som rör det egna arbetet. Vidare anges att teknik, arbetsorganisation och arbetsinnehåll ska utformas så att arbetstagaren inte utsätts för fysiska eller psykiska belastningar som kan medföra ohälsa eller olycksfall. Dessutom ska det eftersträvas att arbetet ger möjligheter till variation, social kontakt och samarbete samt sammanhang mellan enskilda arbetsuppgifter.

Arbetsmiljölagens bestämmelser betonar vikten av arbetsplatsens utformning för att säkerställa arbetstagarens hälsa, säkerhet och att arbetsplatsen anpassas efter den enskildes förutsättningar. Detta är frågor som i hög grad handlar om formgivning i olika skalor, från arbetsredskap till den fysiska miljöns gestaltning.

Regeringen bedömer att den gestaltade livsmiljön ska utgå från alla som på något sätt använder platsen, såväl de som bor där som de som arbetar där, inklusive dem som på olika sätt arbetar med infrastruktur, transporter och samhällsservice.

Kvalitet i den fysiska miljön är en viktig arbetsmiljöfråga. Med brister i kvaliteten kan människors liv och hälsa riskeras. En central uppgift för den som fattar beslut om gestaltning av arbetsmiljöer är att, genom ett medvetet förhållningssätt till arkitektur, form och design, främja miljöer av hög kvalitet som understödjer såväl den enskildes dagliga arbete och säkerhet som syftet med verksamheten.

Regeringen instämmer sammantaget i vad Arbetsmiljöverket anför i sitt remissyttrande avseende att politiken för arkitektur, form och design bör bidra till att åstadkomma en hållbar och god arbetsmiljö. Alla offentliga aktörer – på såväl nationell som regional och lokal nivå – har ett ansvar för att agera föredömligt i detta avseende.

7.3 Hållbar gestaltning av samhällets offentliga rum

Regeringens bedömning: Boverket bör ges i uppdrag att i samarbete med Statens centrum för arkitektur och design, Riksantikvarieämbetet och Statens konstråd samt i dialog med Sveriges Kommuner och Landsting och andra berörda aktörer, samla kunskap och ta fram en vägledning för god gestaltning av vårdens gemensamma miljöer.

Utredningens förslag och bedömning: Överensstämmer delvis med regeringens bedömning. Den nya myndigheten som föreslås, Myndigheten för gestaltad livsmiljö, ska tillsammans med Riksantikvarieämbetet, Statens konstråd och Boverket få i uppdrag att utarbeta vägledning och i övrigt ge stöd till utveckling av kommunala program för arkitektur, form och design. Utredningen konstaterar att kommuner och landsting står för en mycket stor del av det offentliga byggandet. I det sammanhanget pekas på värdet av väl gestaltad livsmiljö vad avser t.ex. skolor och vårdinrättningar. De offentliga miljöer som skapas i byggnader och miljöer har enligt utredaren stor potential att utvecklas integrerat inom hela gestaltningsområdet, från planering, arkitektur, form och design till hantverk och offentlig konst.

Utredningen föreslår också uppdrag till Upphandlingsmyndigheten, där man anser att upphandlande myndigheter i högre grad bör få stöd i att formulera kriterier för upphandlingar av t.ex. skolmiljöer, sjukhus och äldreboenden för att säkerställa kvaliteten.

Remissinstanserna: *Sveriges Kommuner och Landsting* framhåller att det är angeläget att de nationella målen stimulerar arbetet med konstnärlig gestaltning av offentliga rum. *Region Gävleborg* efterlyser

Prop. 2017/18:110 utvecklade beskrivningar av betydelsen av arkitektur, form och design för den hälsofrämjande hälso- och sjukvården och vill se att den nationella politiken konkret ska stötta en inriktning mot ett holistiskt perspektiv på nationell, regional och lokal nivå.

Sveriges Arkitekter anför att den föreslagna riksarkitekten ska arbeta med en förstärkt handledning om vårdarkitektur i samarbete med Statens centrum för arkitektur och design (ArkDes). *White Arkitekter* vill se mer forskning på området och pekar på att det inom exempelvis vård- och skolbyggnad saknas forskningsmedel och utlysningar.

Skälen för regeringens bedömning

De offentliga miljöerna är viktiga gemensamma rum i samhället av stor betydelse för många människors vardag. Det kan gälla myndigheters lokaler som människor besöker, men kanske framför allt publika rum och miljöer där människor vistas ofta och ibland under längre tid, som skolor och vårdinrättningar, utomhusmiljöer som torg, parker och gaturum, men också t.ex. miljöer i kollektivtrafiken eller i kultur- och fritidsverksamheter.

Den offentliga miljön har många samhällsviktiga funktioner. De offentliga rummen kan bidra till gemenskap och tillhörighet och är socialt viktiga rum: här kan människor samlas i olika syften, möta andra på lika villkor och få avkoppling såväl som upplevelser. Den publika miljön utgörs också av mer tekniska förutsättningar för att samhället ska fungera, såsom fysisk infrastruktur och platser för vård och omsorg.

Dessa gemensamma rum är i allmänhet icke-kommersiella rum, dit alla har tillträde. De offentliga rummen är därför viktiga ur ett demokratiskt perspektiv. En genomtänkt arkitektur, form och design blir i detta perspektiv en grundläggande demokratisk fråga.

Gestaltningen är viktig för hur väl en miljö fungerar och hur uppskattad den blir. En väl utformad plats markerar platsens värde och kan exempelvis medföra att människor trivs bättre och använder platsen i högre utsträckning. Hur den offentliga miljön är utformad signalerar både vilken omsorg som lagts på den och dess betydelse.

Det är lika viktigt att hålla en hög arkitektonisk och formmässig kvalitet såväl i den inre som i den yttre publika miljön. Miljöer utformas olika utifrån den verksamhet som bedrivs där och arkitekten, formen och designen kan understödja verksamheten i lokalerna.

Det är centralt att offentliga aktörer kan skapa långsiktiga förutsättningar för att genom hög kvalitet på planering, byggande, inredning, drift och förvaltning utveckla samhällets alla olika gemensamma offentliga miljöer. Regeringens bedömning är att en medveten arkitektur, form och design tillsammans med konst och beaktande av kulturmiljöaspekter måste användas i högre utsträckning för att skapa omsorgsfullt gestaltade offentliga miljöer för alla.

Alla berörda offentliga aktörer bör därför utveckla sitt arbete för hållbar, tillgänglig och kvalitativ gestaltning av offentliga rum. En central uppgift är enligt regeringens mening att utveckla den offentliga beställarrollen (se vidare om upphandling i avsnitt 6.6).

De offentliga aktörer som har betydelse för gestaltning och förvaltning av offentliga miljöer finns på såväl nationell som regional och lokal nivå. Kommunerna har viktiga uppgifter som markägare och fastighetsförvaltare och gör stora investeringar i offentliga rum och utemiljöer men även i och utanför lokaler för vård och omsorg och i transportinfrastruktur. Vidare har de kommunala byggnadsnämnderna bl.a. tillsynsansvar över byggherrars skyldigheter enligt plan- och bygglagen (2010:900).

På regional nivå finns länsstyrelser och landsting. Landstingen investerar i olika välfärdsbyggnader, t.ex. sjukhus och andra vårdmiljöer. Landsting är även aktörer i det offentliga rummet genom ansvar för kollektivtrafiken och för delar av kulturlivet och i vissa fall förvaltar de också mark för naturvård och friluftsliv.

Vissa statliga myndigheter är tillsyns- och tillståndsmyndigheter medan andra bygger och förvaltar statlig egendom, t.ex. infrastruktur för transporter och energiöverföring i form av broar, tunnlår, kontrolltorn och kraftledningssystem.

Allmänna platser definieras i 1 kap. 4 § plan- och bygglagen (2010:900) och utgörs i en kommun av gator, vägar, torg, parker och andra områden som enligt en detaljplan är avsett för ett gemensamt behov. Offentliga platser definieras i 1 kap. 2 § ordningslagen (1993:1617) och innefattar förutom allmänna platser även allmänna vägar och områden som i detaljplaner redovisas som kvartersmark för hamnverksamhet, om de har upplåtits för detta ändamål och är tillgängliga för allmänheten, samt andra landområden och utrymmen inomhus som stadigvarande används för allmän trafik. En kommun kan även i lokala ordningsföreskrifter besluta att vissa andra platser ska jämställas med offentlig plats.

Med en bredare definition av allmänna respektive offentliga platser, är offentliga miljöer som konstaterat inte bara de torg, gator och parker i stadsmiljö som ofta avses, utan även t.ex. olika former av trafiklandskap, inklusive kollektivtrafiken med tillhörande stationer och hållplatser. Även mötesplatser för handel kan ses som viktiga offentliga miljöer. En annan kategori av offentliga miljöer är kommunala kultur- och fritidsinrättningar som exempelvis bibliotek, museer och idrottsanläggningar. Därtill kommer delvis publika utrymmen som föreningslokaler, gudstjänstlokaler och andra miljöer som civilsamhället ansvarar för.

Vårdens miljöer

Regeringen delar utredningens bedömning att skolans och vårdens miljöer är viktiga offentliga miljöer som särskilt bör uppmärksammas i detta sammanhang. Ett uppdrag om skolans och förskolors fysiska miljö presenteras därför i avsnitt 7.4.

Befolkningen lever allt längre, samtidigt som livsstil och teknik förändras snabbt, vilket sannolikt gör att morgondagens vård kommer att skilja sig från dagens. I dagsläget står många landsting inför utmaningar vad gäller att fylla behoven av vård och många nya vårdinrättningar byggs och gamla byggs om. Regeringen ser därmed att det finns behov

Prop. 2017/18:110 av och möjlighet att bland de offentliga miljöerna prioritera vårdens miljöer, tillsammans med lärandemiljöerna, så att fler av dessa kan utvecklas. Det allmänna har ett stort ansvar för att alla typer av vårdmiljöer kan fungera väl, utgöra en god arbetsmiljö och samtidigt kunna bidra till människors välbefinnande. I detta är gestaltningen, både den yttre och den inre, helt central.

Vårdmiljöer – sjukhus, vårdcentraler, närakuter med flera – är unika platser med komplexa krav på utformningen. Det är platser som många bara kommer till vid enstaka tillfällen, andra behöver vistas där långa perioder, åter andra har dem som sin dagliga arbetsplats. Oavsett vilket, använder vården lokaler som alla har eller kommer att ha ett förhållande till. Byggnaderna har därför stora krav på sig att förutom att skapa förutsättningar för bästa tänkbara vård, att också kunna bidra till trygghet, trivsel och tillit. Dessutom ställs i vårdmiljöerna höga krav på säkerhet, tillgänglighet och hållbarhet.

Gestaltningen av vårdmiljöer måste med självklarhet stödja den verksamhet som de utformas för och personalen behöver en attraktiv och lättarbetad arbetsmiljö. Forskning om den fysiska miljöns betydelse för vårdens verksamhet, kvalitet och effektivitet bedrivs bl.a. vid Chalmers tekniska högskola. I vårdmiljöer bedöms arkitekturen, utformningen, inredningen och materialvalen kunna ge stimulans, bidra till att skapa trygghet och frihet från stress. Lokalernas utformning spelar därför en viktig roll både för hur personalen upplever sin arbetsmiljö och hur patienter upplever att miljön hjälper dem i deras situation.

Konsten har en viktig roll för att stärka dialog och skapa mötesplatser i vården. Konsten kan också utmana och väcka debatt. Den offentliga konsten kan fungera självständigt eller vara integrerad i arkitektonisk och designmässig gestaltning.

Regeringens bedömning är att en medveten arkitektur, form och design i samspel med konst och beaktande av kulturmiljövärden kan berika vårdmiljöerna och bidra till harmoniska miljöer och människors välbefinnande. En genomtänkt, sammanhållen och värdig sjukhusmiljö bidrar till ett professionellt bemötande av patienter och besökare.

Boverket bör därför ges i uppdrag att i samarbete med ArkDes, Riksantikvarieämbetet och Statens konstråd samt i dialog med Sveriges Kommuner och Landsting och andra berörda aktörer, samla kunskap om området och ta fram en vägledning för god gestaltning av vårdens gemensamma miljöer.

Regeringens bedömning: Boverket bör ges i uppdrag att ta fram en ny vägledning för kommuner och andra huvudmän för kvalitativ, tillgänglig och hållbar gestaltning av skolers och förskolors fysiska miljö, såväl inomhus som utomhus. I arbetet bör kunskaper och erfarenheter från Statens centrum för arkitektur och design, Riksantikvarieämbetet, Statens konstråd, Statens skolverk, Folkhälsomyndigheten, Barnombudsmannen, Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor och andra berörda aktörer inhämtas.

Utredningens bedömning: Överensstämmer delvis med regeringens bedömning. Utredningen lämnar inga förslag som uttryckligen gäller barns och ungas fysiska miljö, men konstaterar att det finns behov av att särskilt uppmärksamma barn och unga, inte minst barns och ungas behov av plats i en ökad förtätning i städer och samhällen.

Remissinstanserna: *Länsstyrelsen i Halland* delar utredningens önskan om att barnperspektivet tydligare ska föras in i samhällsplaneringen och att den gestaltade livsmiljön ska utformas för barn och unga. Dagens nationella mål avseende barnrättsperspektivet som rör samhällsplanering, boende och byggnad ger alltför sällan avtryck i det som byggs, enligt länsstyrelsen. Samtidigt saknar de flesta *länsstyrelser*, exempelvis *Halland*, *Kalmar*, *Västmanland* och *Kronoberg*, förslag som leder till att detta realiserar i praktiken. *Länsstyrelsen i Stockholms län* anser att genomslaget för nationella mål om barnperspektivet i samhällsplaneringen behöver stärkas. *Länsstyrelsen i Örebro län* efterfrågar mer kunskap och forskning om metoder för samskapande och inkludering av barn och unga i samhällsbyggnadsprocesser.

Chalmers tekniska högskola efterlyser forsknings- och utvecklingsstöd för kvalificerade studier av skolmiljöns utformning.

Kvinnors Byggforum anser att det krävs insatser för ökad beställarkompetens, så att sociala perspektiv – däribland barn- och intersektionella perspektiv – ska få genomslag i planeringen.

Skolhusgruppen, forum för skolplaneringsfrågor, vill att Boverket ska få i uppdrag att bevaka barns livsmiljö och delaktighet i planering samt öka och fördjupa det ansvar i frågan som Boverket redan har i samverkan med Folkhälsomyndigheten och Movium. Vidare vill Skolhusgruppen att regeringen uppdrar åt Statens skolverk att ta fram riktlinjer för barns livsmiljö i skolan och att Skolinspektionen aktivt ska bevaka och utvärdera skolans fysiska miljö.

Som det enda bolaget i landet som specialiserat sig på dessa kunskapsmiljöer påtalar *Akademiska Hus* att man har lång erfarenhet inom området som kan tas tillvara i fortsatta processer.

Skälen för regeringens bedömning

Barn och unga behöver tillförsäkras god tillgång till byggda miljöer av hög kvalitet, natur och välplanerade utemiljöer för lek, aktiviteter och

Prop. 2017/18:110 utveckling. Arkitektur, form och design är verktyg för att kunna hantera dessa utmaningar och ge barn och unga över hela landet hållbara gestaltade livsmiljöer att växa upp i.

Arkitektur, form och design har stor inverkan på barn och unga i deras vardag. Vid all planering av fysisk miljö är det viktigt att barnkonsekvensanalyser görs för att säkerställa att ett barnrättsperspektiv beaktas i arbetet. Barnrättsperspektivet bör inkluderas när såväl byggnader, rum och platser som närmiljöer och hela stadsdelar planeras. En medveten användning av arkitektur, form och design, som utgår från barnen själva, kan bidra till att beslut som rör den fysiska miljön fattas med barns bästa för ögonen.

Förskolan och skolan är en viktig miljö för barn och unga. De tillbringar en stor del av sin vakna tid i förskolans och skolans inom- och utomhusmiljöer. Sett till hur många personer som vistas där varje dag är skolan också landets största arbetsplats. En god inom- och utomhusmiljö, arbetsmiljö och en bra verksamhet hänger ihop. Det gäller för såväl barn som vuxna. Den fysiska miljön kan understödja det pedagogiska arbetet och är en förutsättning för god hälsa, utveckling, trivsel, trygghet och stimulans.

I arbetet med att skapa god kvalitet i samhällets olika miljöer, måste således förskole- och skolmiljön vara ett prioriterat område. I utredningens betänkande konstateras att aktörerna behöver ökad kunskap om hur nya miljöer bör utformas och hur befintliga kan moderniseras, för att åstadkomma en god och tillgänglig miljö som främjar trygghet och lärande. Beställarkompetensen i byggandet av nya förskolor och skolor samt i omhändertagandet av befintliga byggnader bör utvecklas.

Barnkonventionen

FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen) är en utgångspunkt för diskussioner om barns bästa, även vad gäller den fysiska miljön och gestaltungsfrågor. Sverige har ratificerat barnkonventionen och har därmed förbundit sig att respektera, skydda och främja barnets rättigheter i enlighet med konventionen.

Barnkonventionen stipulerar bl.a. att barnets bästa ska komma i främsta rummet vid alla beslut som rör barn. Regeringen vill understryka att detta gäller även beslut om arkitektur, form, design och gestaltning av livsmiljöer av olika slag.

Barnkonsekvensanalyser

Många kommuner utför barnkonsekvensanalyser inom kommunens ansvarsområden, även av beslut som rör närmiljö och ny- respektive ombyggnation. Barnkonsekvensanalyser är ett verktyg som kan bidra till att barnens och de ungas bästa kan göras tydligt, så att barnkonventionen omsätts i handling. Vid bedömning av barnets bästa i ärenden som rör barn är det väsentligt att barn kan komma till tals och att deras åsikter tillmäts betydelse i förhållande till ålder och mognad. Med hjälp av barnkonsekvensanalyser kan beslutsfattare arbeta strategiskt för att försäkra sig om att barnrättsperspektivet beaktas och ges tyngd i arbetet. Regeringen beslutade 2016 om att ge Barnombudsmannen i uppdrag att genom ett treårigt kunskapslyft stötta ett urval av statliga myndigheter

samt samtliga kommuner och landsting att säkerställa tillämpningen av barnets rättigheter i respektive verksamhet (S2016/07875/FST, S2016/07874/FST).

Plats för barn och unga i offentliga utemiljöer

Barnkonventionen anger tydligt att alla barn måste ges goda förutsättningar för utveckling, lek, vila och fritid. I tätbebyggda bostadsområden kan det finnas begränsat med möjligheter till spontana utomhusaktiviteter för barn och unga. Det gör det desto viktigare att i sådana områden eller i städer som helhet planera för och inrätta miljöer som inbjuder till och stimulerar utomhusvistelse, på sätt som är i linje med barnkonventionen.

Utformningen av ett samhälles offentliga utomhusmiljöer såsom parker och lekplatser är ett övergripande strategiskt ansvar för det allmänna, eftersom gestaltningen påverkar förmågan att bidra till barnens och de ungas livskvalitet och utvecklingsmöjligheter. Samtidigt påverkar sådana miljöer och möjligheter också vuxna i barns och ungas närhet. Tillgång och närhet till lekpark, grönytor och andra offentliga platser som inbjuder alla barn och unga till lek, aktivitet och utevistelse på lika villkor bidrar starkt till ett samhälles attraktivitet, sammanhållning och hållbarhet.

Barn och unga påverkas även i hög utsträckning av hur trafikmiljöer planeras, utformas, gestaltas och används. Det handlar såväl om hälsa och tillgänglighet som om trygghet och säkerhet, men också om hur plats för lek och fri rörlighet kan skapas i en helhetsplanering. En faktor att ta hänsyn till är barns och ungas behov av att enkelt kunna få tillträde till de platser de kan behöva ta sig till, exempelvis genom barns och ungas möjligheter att kunna gå eller cykla till och från skola och fritidsaktiviteter. En medveten planering och hög kvalitet i arkitektur, form och design kan vara avgörande för att ge förutsättningar för fler barn och unga att cykla och gå. Hänsyn behöver också tas till barns och ungas möjligheter att resa med kollektivtrafik, ensamma eller i vuxens sällskap, när kollektivtrafik inklusive relaterad infrastruktur – som hållplatser och stationer – utformas.

Skol- och lärandemiljöer

Förskolans och skolans inom- och utomhusmiljö har betydelse för barns utveckling. Regeringens bedömning är att förskolans och skolans miljöer ständigt bör utvecklas och förbättras genom omsorgsfull arkitektur, form och design, för att gynna lärande, hälsa och välbefinnande.

I skollagen (2010:800) slås fast att de lokaler och den utrustning som behövs för att syftet med utbildningen ska kunna uppfyllas ska finnas. Vidare fastslås att utbildningen ska utformas på ett sådant sätt att alla elever tillförsäkras en skolmiljö som präglas av trygghet och studiero samt att huvudmannen ska se till att barnen erbjuds en god miljö. Även i arbetsmiljölagen (1977:1160) finns generella bestämmelser om en god arbetsmiljö, vilket gäller såväl skolans arbetstagare som elever – däremot omfattas inte barn i förskola och på fritidsverksamhet.

Statens skolinspektions uppgift är att med stöd i bl.a. skollagen genom granskning av huvudmän och verksamheter verka för att alla barn och

Prop. 2017/18:110 elever får tillgång till en likvärdig utbildning och annan verksamhet av god kvalitet i en trygg miljö. Myndigheten ska bidra till goda förutsättningar för barns och elevers utveckling och lärande.

Plan- och bygglagen (2010:900) föreskriver att det på en skolas tomt eller i närheten av den ska finnas tillräckligt stor friyta som är lämplig för lek och utevistelse (8 kap. 9 §). Boverket har på uppdrag av regeringen tagit fram en vägledning för planering, utformning, skötsel och förvaltning av barns och ungas utemiljö med särskilt fokus på förskolegårdar och skolgårdar (N2015/01979/PUB). I Boverkets rapport Gör plats för barn och unga! En vägledning för planering, utformning och förvaltning av skolans och förskolans utemiljö (2015:8) anges att hänsyn bör tas till både friytan per barn och till den totala storleken på friytan. Ett rimligt dimensionerande mått utifrån antalet barn kan vara 40 kvadratmeter per barn för förskolegårdar och 30 kvadratmeter per barn för grundskolan och motsvarande skolformer. Vidare hänvisar Boverket i rapporten till forskning som visar på att den totala storleken på friytan helst bör överstiga 3 000 kvadratmeter. På en gård som är mindre än detta, oavsett antal barn, kan en barngrupp få svårt att utveckla lek och socialt samspel på ett sätt som tillgodoser deras behov.

Förskolor och skolor uppförs i dag ibland helt eller delvis utan friytor, eller med endast mycket små ytor för barnen och eleverna att röra sig på under raster och liknande. Detta kan exempelvis bli fallet när förskolor och skolor etableras i byggnader som inte från början var avsedda för ändamålet.

Statens centrum för arkitektur och design (ArkDes) påtalar i sin rapport Snabba bostäder till varje pris: Vilket samhälle byggs och för vem? (Ku2017/01347/KL) att barnens plats i tätbebyggda miljöer tenderar att försummas. Rapporten pekar exempelvis på att många nybyggda områden har förskolor där barnens utsläppsgårdar ligger långt under rekommenderad vistelseyta, ibland med mindre än tre kvadratmeter per barn. ArkDes framhåller att detta kan hämma barns såväl fysiska som mentala utveckling.

Mycket pekar på att kommuner i olika situationer tolkar plan- och bygglagen (2010:900) och Boverkets riktlinjer och allmänna råd på olika sätt vad gäller hur en förskole- och skolgård ska fungera eller hur stor den bör vara.

Hösten 2017 påbörjade Boverket tillsammans med Statistiska centralbyrån och andra myndigheter en kartläggning av barns och ungas tillgång till utemiljöer vid grundskolor. Regeringen ser positivt på en sådan kartläggning. Regeringen vill samtidigt lyfta betydelsen av att se samlat på den gestaltade skolmiljön, där även miljöerna inomhus spelar stor roll för barns och ungas förutsättningar att utvecklas och lära. Mellan 2015 och 2018 har regeringen avsatt medel och genom Boverket fördelat bidrag till skolhuvudmän för att rusta upp skollokalerna och utemiljöer vid skolor, förskolor och fritidshem.

För att ytterligare förstärka detta arbete bedömer regeringen att Boverket bör ges i uppdrag att ta fram en ny vägledning för kommuner och andra huvudmän för kvalitativ, tillgänglig och hållbar gestaltning av skolans och förskolors fysiska miljö, såväl inomhus som utomhus.

I arbetet ska kunskap och erfarenhet från ArkDes, Riksantikvarieämbetet, Statens konstråd, Statens skolverk,

7.5 Samhällen som håller ihop

Regeringens bedömning: Bidragsgivningen till allmänna samlingslokaler och till icke-statliga kulturlokaler bör även omfatta utomhusmiljöer i anslutning till lokalerna, på samma villkor som inomhusmiljön i lokalen.

Utredningens bedömning: Överensstämmer huvudsakligen med regeringens. När effekterna av en ökande segregation och ohälsa och en minskande attraktivitet i flera av våra städer synliggörs, ökar, enligt utredaren, intresset för arkitektur, form och design och för hur områdets kraft kan utnyttjas. Begreppet stad som en enkärnig, sammanhållen struktur kan återigen behöva prövas i förhållande till regionförstoringen, anser utredaren. Ett ensidigt fokus på urbanisering och stadens företrädare kan enligt betänkandet riskera att försvaga det dynamiska perspektiv som relationen mellan stad och land utgör. Utredningen anser vidare att bidrag bör kunna sökas även för utomhusmiljön i anslutning till en allmän samlingslokal.

Remissinstanserna: *Ystad kommun* konstaterar att trots ansträngningar och insatser nationellt och lokalt för att motverka segregation och ökade skillnader i livsvillkor så ökar klyftorna i samhället. Planering och arkitektur behöver därför i högre grad inriktas på att skapa jämlika och goda förhållanden för alla. *Karlskoga kommun* framhåller att arkitektur-, form- och designmål måste kunna ges möjligheter för att få effekt för utvecklingen i dagens samhälle, där segregation, kortsiktig ekonomi och kortsiktiga resultat präglar samhällsbyggnadsområdet.

Föreningen Svensk Form ser vikten av att låta arkitektur, form och design möta de stora samhällsutmaningarna med migration, segregation, hälsa och miljö, bl.a. genom de statliga myndigheternas arbete med frågorna. *Mångkulturellt centrum* slår fast att det i dag saknas en självklar central myndighet eller aktör som kan ge kunskapsstöd för arbete med att motverka boendesegregering, exkludering och för att kunna möta utmaningarna i att skapa hållbara livsmiljöer.

Einar Mattson Projekt AB förespråkar tydliga, genomarbetade program för arkitektur, form och design på kommunal nivå. Program som kan skapa förutsättningar för hållbara investeringar och bidra till att skapa samhällen som håller ihop. *Diskrimineringsombudsmannen* efterlyser en mer ingående analys av hur arkitektur, form och design kan bidra till en hållbar samhällsutveckling, präglad av sammanhållning, inkludering och tillgänglighet. *Länsstyrelsen i Örebro län* efterlyser i sin tur mer forskning om effekter av medborgardialog och metoder för samskapande och inkludering i samhällsbyggnadsprocesser, livsmiljöns påverkan på hälsa och sociala funktioner samt om social och kulturell segregering och betydelsen av kvalitativa egenskaper i livsmiljön.

Föreningen Sveriges Stadsträdgårdsmästare påpekar vikten av att skapa goda livsmiljöer även när takten på bostadsbyggandet ökar, med större utrymme för att nå ökad framgång med inkludering och hållbarhet.

Prop. 2017/18:110 *Riksantikvarieämbetet* påminner om kulturmiljöns roll som utgångspunkt för arkitektur- och designprocesser kopplat till insatser för inkludering, dialog och delaktighet.

Skälen för regeringens bedömning

Segregerade samhällen innebär en socioekonomisk separation där välfärden fördelas ojämnt och skapar både inkomstbaserade och rumsliga klyftor. Ojämliga försörjningsmöjligheter är en avgörande faktor, men också bostadsmiljön kan påverka hälsan. Ojämlighet ger avtryck i människors vardag och i livsförutsättningar för den enskilde. Utredningen lyfter som ett exempel att den förväntade livslängden i Göteborg varierar med upp till nio år, beroende på i vilken stadsdel man bor. Även i studier från bl.a. Malmö (Kommission för ett socialt hållbart Malmö [STK-2013-145]) visas hur boendesegregation och människors hälsa hänger samman. Andelen områden där människor med olika inkomster och bakgrund blandas har enligt studierna i Malmö minskat markant de två senaste decennierna.

Den fysiska miljön inverkar på samhällets förmåga till sammanhållning, vilket är en viktig del av en socialt hållbar utveckling och en central prioritering för regeringen. En medveten arkitektur, form och design kan göra skillnad för kvaliteten i livsmiljön. Stadsplaneringen berör inte enbart det fysiska och praktiska, utan också sociala aspekter. Hur den fysiska miljön är uppbyggd och omhändertas kan förstärka segregation, men också motsatsen gäller – omsorgsfullt gestaltade och väl omhändertagna miljöer kan bidra till sammanhållna städer och till att fler får bättre livsvillkor. Arkitektur, form och design är därför viktiga verktyg att använda i arbetet mot segregation.

Som ett led i arbetet för ett samhälle som håller ihop har regeringen presenterat ett långsiktigt reformprogram för minskad segregation 2017–2025. Inom ramen för reformprogrammet inrättas en ny myndighet – Delegationen mot segregation – som ska verka för genomförandet av reformprogrammet genom ett långsiktigt utvecklingsarbete. Regeringen har också avsatt sammanlagt 1 miljard kronor till energieffektivisering och renovering och upprustning av hyresbostäder samt utemiljöerna runt dessa.

Mötesplatser

För ett sammanhållet samhälle krävs förutsättningar för fysiska möten mellan människor med olika bakgrund. Det kan ske genom att man bor i samma områden, men kanske främst genom olika typer av mötesplatser och offentliga rum som kan finnas på många ställen i ett samhälle, inte bara inom ett bostadsområde.

Regeringen bedömer att det är av största vikt att det både i nya bostadsområden och i omvandlingen av befintliga, ges plats och planeras för olika former av mötesplatser som kan gynna inkludering och sammanhållning. Här har civilsamhället en central roll. Det allmänna har ansvar för att ge goda förutsättningar för människor att mötas, exempelvis genom att upplåta utrymme i stadsplan och liknande för en mångfald av olika offentliga rum.

Grönytor, parker, idrottsplatser, öppna fritidsverksamheter och bibliotek och andra kulturinstitutioner är viktiga mötesplatser i ett samhälle. Även vissa trafikmiljöer i såväl urban miljö som på landsbygd kan ses som viktiga gemensamma offentliga rum. Arkitekturen, formen och designen i alla dessa miljöer är av stor betydelse för att skapa hållbara livsmiljöer och kunna ge upphov till möten mellan människor.

Såväl olika former av kultur- och föreningsverksamheter som mindre företag, butiker, restauranger och kaféer är också väsentliga forum för möten mellan människor och för ett samhälle som håller ihop. Den typen av verksamheter har ofta behov av lämpliga och lättillgängliga lokaler till rimliga priser för att kunna etablera sig och utvecklas. För exempelvis ideella föreningar, hantverks- och konstnärsverksamhet och butiker med mindre stark kommersiell bas är mindre och billiga lokaler viktigt.

Samlingslokaler och icke-statliga kulturlokaler

Ur ett socialt hållbarhetsperspektiv och för ett samhälle som håller ihop är det viktigt att det finns möjligheter för kontinuerlig verksamhet i miljöer där människor lever och vistas. Förutom närhet till service och rekreationsytor behövs tillgång till samlingslokaler där människor i alla åldrar ges möjligheter att organisera sin fritid och samlas utifrån gemensamma intressen.

I många stadsdelar och bostadsmiljöer, inte minst på mindre orter, kan tidigare affärs- och verksamhetslokaler i dag vara stängda. På andra håll, inte minst i större städer, har gemensamhetsutrymmen byggts bort när efterfrågan på bostäder lockat fastighetsägare och bostadsrättsföreningar att göra om lokaler till lägenheter.

Att inrätta, bevara eller rusta upp befintliga samlingslokaler är insatser som har stor betydelse för utvecklingen av hållbara gestaltade livsmiljöer. För samhället som helhet har också offentliga lokaler och publika eller delvis publika rum som är tillgängliga för en bredare allmänhet avgörande betydelse.

Statligt stöd kan sökas för allmänna samlingslokaler. Stödet kan ges till lokaler som hålls öppna och tillgängliga för föreningslivets möten, studieverksamhet, kulturell verksamhet, förströelse, fritidssysselsättning eller någon annan liknande verksamhet, vilket anges i förordning (2016:1367) om statsbidrag till allmänna samlingslokaler.

Bidrag medges i dag i vissa fall till utomhusmiljöer i nära anslutning till samlingslokalen, när det gäller att anpassa utomhusmiljön till ungdomsverksamhet inom kultur- och fritidsområdet. I det fall någon typ av utomhusmiljö utgör en faktisk samlingslokal och uppfyller alla de krav som ställs i förordningen finns heller inget formellt hinder för att bevilja medel till en sådan lokal.

För kulturlokaler kan stöd ges enligt förordning (1990:573) om stöd till vissa icke-statliga kulturlokaler till nybyggnad och ombyggnad samt till standardhöjande reparationer, tillgänglighetsskapande åtgärder och energiåtgärder. Bidraget ges till kulturlokaler som ägs och drivs av någon annan än staten, t.ex. till museer, teater- och konsertlokaler, konsthallar och liknande.

Samlingslokaler med deras närmaste omgivning är viktiga som gestaltade offentliga rum och tillgängliga mötesplatser. Även kringmiljön

Prop. 2017/18:110 utomhus har betydelse för lokalens och samhällets dynamik och hållbarhet. Utemiljön i anslutning till samlings- och kulturlokaler bidrar till att fånga upp engagemang och skapa delaktighet, som del av en publik mötesplats.

Utredningen anser mot den bakgrunden att bidrag bör kunna sökas även för utomhusmiljön i anslutning till en allmän samlingslokal. Regeringen delar bedömningen vad avser bidragsgivningen till allmänna samlingslokaler. Regeringen bedömer även att en motsvarande ordning bör gälla även vad avser bidragsgivningen till icke-statliga kulturlokaler och att den således utformas så att bidrag ska kunna fördelas även till anslutande utomhusmiljöer.

Konst och kulturverksamhet i bostadsområden med socioekonomiska utmaningar

Regeringen har under namnet Äga rum initierat en satsning på konst- och kulturverksamhet i bostadsområden med socioekonomiska utmaningar som pågår 2016–2018. Projekten som beviljats medel återfinns i hela landet i såväl stad som förort och glesbygd. Syftet är att öka den demokratiska delaktigheten och att fler ska kunna bidra till kulturens återväxt och utveckling i hela landet. Statens konstråd och Statens kulturråd har ansvar för att genomföra satsningen och har gett satsningen underrubrikerna Konst händer respektive Kreativa platser.

Regeringen bedömer att konstnärliga processer, med tydliga medborgarperspektiv, som samlar arkitektur, form, design och konst kan skapa kvalitativa mötesplatser och viktiga offentliga rum. Genom att koppla ihop konst med arkitektur, kulturhistoria och stadsplanering kan hållbara och mer jämlika miljöer som är angelägna för fler människor skapas. Resultaten kan bidra till att stärka både sammanhållningen i ett samhälle och den sociala gemenskapen mellan människor.

Statens konstråd har förutsättningar att vidareutveckla metoder för invånarinflytande med fokus på det lokala civilsamhället, för att på så sätt bidra till nytänkande och helhetsperspektiv kring utformning av nya mötesplatser och offentliga rum. I detta arbete bör Statens konstråd samverka med Delegationen mot segregation.

7.6 Ökad tillgänglighet

Omsorgsfull arkitektur, form och design kan främja ett tillgängligt samhälle med möjlighet till delaktighet för alla. Med tillgänglighet avses i detta sammanhang främst tillgängliggörande för människor med fysisk, intellektuell eller psykisk funktionsnedsättning.

Av befintlig lagstiftning följer att byggnader ska vara tillgängliga och användbara för personer med rörelse- eller orienteringsnedsättningar. Övergripande krav på tillgänglighet och användbarhet för personer med nedsatt rörelse- och orienteringsförmåga finns i plan- och bygglagen (2010:900) och plan- och byggförordningen (2011:338). I Boverkets byggregler finns tillämpningsföreskrifter till lagen och förordningen.

Genom att ratificera FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning har Sverige förbundit sig att genomföra och främja

forskning och utveckling inom universell design. Staten ska även främja universell utformning vid utveckling av normer och riktlinjer.

Med universell utformning menas att miljöer och produkter ska utformas så att de fungerar för alla människor utan att speciell anpassning behövs. Med universell utformning och universell design avses således arkitektur, form och design som understödjer största möjliga tillgänglighet och användbarhet. Ett samhälle som är inkluderande och tillgängligt skapar förutsättningar för delaktighet, självständighet, jämlikhet och jämställdhet. Resultatet av att utforma universellt ger därmed en mer ändamålsenlig livsmiljö för personer med funktionsnedsättning. Universell utformning och design för alla omfattar dock lösningar för byggnader, produkter och miljö som är användbara och förenklar för alla – inte bara för personer med funktionsnedsättningar.

Alla offentliga och privata miljöer, produkter och tjänster bör utformas med tanke på människors olika förutsättningar. Samtidigt är det viktigt med flexibilitet, att kunna variera användningsområden för en och samma byggnad, produkt eller miljö.

Regeringen bedömer att det är av stor vikt att byggnader och anläggningar så långt det är möjligt byggs för att redan från början vara tillgängliga, med möjligheten att ytterligare tillgänglighetsanpassa vid behov. Utformning och gestaltning av bostäder och entréer, men också kringmiljöer, bör ha en flexibilitet och universell utformning som kan passa alla människor.

I propositionen Kunskap i samverkan – för samhällets utmaningar och stärkt konkurrenskraft (prop. 2016/17:50) presenterade regeringen bl.a. en satsning på social bostadspolitik och tillgänglighetsdesign. Satsningen på tillgänglighetsdesign, som kan stödja forskningsprogrammet för hållbart samhällsbyggande och samverkansprogrammet Smarta städer, genomförs vid Verket för innovationssystem (Vinnova).

Bostäder och mötesplatser för äldre

Under 2000-talet har regeringen tillsatt flera utredningar om boende för äldre. Ett resultat har blivit fler trygghetsboenden, men behoven av äldre- och trygghetsboenden är fortsatt stora. Med en stadigt åldrande befolkning kommer efterfrågan att öka på bra bostäder som är utformade för att även en person med t.ex. rörelsesvårigheter ska kunna bo i dem. Det kan också gälla önskan om bostäder som är attraktiva för personer som vill gardera sig för att slippa flytta den dag ålderdomen kan göra det svårt att bo kvar i en bostad som inte är tillgänglighetsanpassad.

Med en medveten arkitektur och design för tillgängliga och hållbara gestaltade livsmiljöer finns goda möjligheter att skapa miljöer och boenden som både är trygga och som uppmuntrar till sociala kontakter och gemenskaper, även över åldersgränser.

Miljöer för vård och omsorg bör utformas med de äldres behov i förgrunden. Regeringen delar utredningens mening att en brukarorienterad design kan mana till samskapande mellan professioner, för att åstadkomma goda miljöer inom vården. Därför är det av stor vikt att upphandlingskriterier vid projektering av äldreboenden och

7.7 Kulturhistoriska värden

Regeringens bedömning: Riksantikvarieämbetet bör ges i uppdrag att i samarbete med Boverket, Statens centrum för arkitektur och design och Statens konstråd samla och redovisa kunskap om och goda exempel på hur kulturhistoriska värden kan integreras och tas tillvara i plan- och byggprocesser.

Utredningens bedömning: Överensstämmer delvis med regeringens. Utredningen anger att kulturhistoriska värden ska respekteras och integreras samt lyfter bl.a. fram historisk byggkunskap och kulturarvsforskning som viktigt ur ett hållbarhetsperspektiv, men lämnar inga egentliga förslag på området.

Remissinstanserna: I en stor andel av remissvaren påpekas att de historiska perspektiven och kulturmiljöns betydelse inte i tillräcklig omfattning har lyfts fram i utredningen. Det konstateras att utredningens tyngdpunkt ligger på den nytillkomna arkitekturen, formen och designen och inte så mycket på den befintliga miljön och dess värden. Vissa remissinstanser har bl.a. lämnat synpunkter på utredningens förslag till mål, där man framhåller att prioriteringen av estetiska och kulturhistoriska värden är viktig och därför bör finnas kvar i målen för den nya politiken. *Kalmar länsmuseum* lyfter t.ex. vikten av att arbeta aktivt för bevarande av kulturhistoriska och estetiska värden i befintliga miljöer som en förutsättning i formandet av en attraktiv, gestaltad livsmiljö.

Länsstyrelsen i Dalarnas län anser att länsstyrelsen ska verka för att fastställda nationella mål för arkitektur, form och design uppnås genom att den gestaltade livsmiljön beaktas inom länsstyrelsens arbete med hållbar samhällsplanering och boende, men även kulturmiljö och regional tillväxt. *Länsstyrelsen i Kronobergs län* pekar på att det historiska arvet i olika former är en förutsättning för goda livsmiljöer. Länsstyrelsen varnar för att kommunernas kulturmiljöprogram i dag ofta mer än 20 år gamla, vilket även *Länsstyrelsen i Västra Götaland* gör. I Örebro län arbetar några kommuner med nya och uppdaterade kulturmiljöprogram i samverkan med länsstyrelsen, men flera har ålderstigna kulturmiljöprogram varför även *Länsstyrelsen i Örebro län* efterfrågar mer resurser för att arbeta med såväl kulturarvsfrågor som andra kvalitativt inriktade gestaltungsfrågor. Länsstyrelsen i Örebro län ser det vidare som angeläget att den övergripande kommunala planeringen kopplas till kulturhistoriska, estetiska och sociala värden i den befintliga livsmiljön.

Norrköpings kommun ser det som önskvärt med ett krav på alla kommuners skyldighet att ha ett kommunövergripande arkitekturprogram som ger ramar och förutsättningar för omhändertagandet och utvecklingen av kulturmiljön och de arkitektoniska kvalitetsaspekterna. Dessutom bör enligt kommunen behovet av kulturmiljö- och

Skälen för regeringens bedömning

Liksom utredningen bedömer regeringen att kulturmiljön är en viktig utgångspunkt för gestaltningen av livsmiljön. En politik för arkitektur, form och design kan bidra till att en mångfald av kulturmiljöer bevaras, används och utvecklas, genom att kulturmiljön betraktas som en utgångspunkt för gestaltningen av livsmiljön. Perspektivet gestaltad livsmiljö innebär en helhetssyn där kulturarvet och kulturmiljön är självklara delar.

Det är en viktig uppgift för Riksantikvarieämbetet och övriga aktörer inom kulturmiljöområdet att bidra till att kunskaperna ökar om den befintliga bebyggelsens och miljöns kulturvärden och att kompetensen generellt stärks om hur dessa miljöer kan samspela med nybyggnation och samhällets utveckling.

Förvaltningen av kulturarvet och kulturmiljövärden har stor betydelse för att uppnå hållbara och attraktiva livsmiljöer. Städer och stadsdelar som får växa fram över tid utifrån sina unika förutsättningar skapar allsidighet och stora sociala värden och är därmed som regel långsiktigt hållbara ur dessa aspekter. För samhällsinvånare och besökare ger de historiska spåren därtill en betydelsefull ingång till historisk kunskap om och förståelse för samhället vi lever i.

I samhällsplaneringen handlar gestaltungsoppgiften både om hur den framtida bebyggelsen ska placeras och utformas och om åtgärder för att ta hand om och utveckla befintlig miljö och bebyggelse.

Byggproduktion sker i dag till stor del i redan bebyggda områden genom förtätning eller ombyggnation. Regeringen vill framhålla att gestaltning av den befintliga livsmiljön och förvaltning av de kulturvärden som finns där är en lika viktig uppgift som skapandet av nya områden. Ny bebyggelse och infrastruktur behöver utformas så att de stödjer och kompletterar det befintliga, så att de värden som finns på platsen tillvaratas och kan utgöra en resurs. Även förändringar i miljön, exempelvis i form av klimatanpassningsåtgärder och tillgänglighetsanpassningar, bör göras med hänsyn till befintliga kulturhistoriska värden.

Vid sidan av nyproduktionen är upprustning av befintlig bebyggelse en stor samhällsuppgift, inte minst att rusta upp och utveckla de bostadsområden som uppfördes under 1960- och 1970-talen. Gestaltungsoppgiften måste även här ske med omsorg och ta tillvara de kvaliteter och värden som finns i det befintliga, när det gäller såväl enskilda byggnader som helhetsmiljön.

Regeringen anser att det som regel innebär en god hushållning med resurser att ta tillvara befintlig bebyggelse, i form av att det arbete som tidigare investerats och material som redan tillverkats för produktionen omhändertaras. Rivningar kan innebära att sådana resurser går förlorade. Renoveringar av befintliga bestånd kan dock i vissa fall leda till att kulturhistoriska kvaliteter ersätts med kortsiktiga lösningar och icke-hållbara material, som snarare försämrar än förbättrar det redan byggda.

Prop. 2017/18:110 Historisk byggkunskap och kunskap om kulturhistoriska sammanhang är viktiga förutsättningar för att detta ska undvikas.

Riksantikvarieämbetet bör mot denna bakgrund få i uppdrag att samla och redovisa kunskap om och goda exempel på hur kulturhistoriska värden kan integreras och tas tillvara i samhällsbyggnadsprocesser. I uppdraget ska Riksantikvarieämbetet samarbeta med Boverket, Statens centrum för arkitektur och design och Statens konstråd. Inom ramen för uppdraget ska även de erfarenheter som länsstyrelserna bär med sig från sitt arbete med kulturmiljö tillvaratas.

Kunskapsunderlag och kompetens

I propositionen Kulturarvspolitik (prop. 2016/17:116, bet. 2016/17:KrU9, rskr. 2016/17:281) har regeringen uttryckt att det finns behov av att lokalt skapa överblick över och fördjupad kunskap om den kulturhistoriskt värdefulla bebyggelsen samt att trygga kompetensförsörjningen genom att säkra tillgången på antikvarisk kompetens på lokal nivå. Regeringen har också bedömt att det är viktigt att kulturmiljöprogram och motsvarande kunskapsunderlag kopplas till den kommunala översiktsplaneringen och används i samband med detaljplanering och bygglovshantering.

Plan- och bygglagen (2010:900), miljöbalken, kulturmiljölagen (1988:950) och andra lagar ger utrymme att bevaka kulturhistoriskt värdefull bebyggelse som samhällsintresse och som en grundläggande del i en hållbar gestaltad livsmiljö. Det är i stor utsträckning i den kommunala planeringen som lagarna tillämpas och beslut fattas, beslut som påverkar kulturmiljön och den gestaltade livsmiljön som helhet. Kommunerna genomför en mängd åtgärder som påverkar kulturmiljön även som markägare, fastighetsförvaltare och i vissa fall som byggherre. Det kommunala kulturmiljöarbetet har en viktig roll i kommunernas planverksamhet och bygglovshantering, liksom för kommunala verksamheter som exempelvis exploateringsverksamhet, klimatanpassning och miljömålsarbete. Även för lokal och regional verksamhet som ska gynna turism och besöksnäring är kulturmiljöarbetet mycket relevant.

I Boverkets miljömålsenkät 2015 uppgav två tredjedelar av de kommuner som svarade på enkäten att de helt saknar tillgång till antikvarisk kompetens. Av de resterande kommunerna hade bara en tiondel tillgång till minst en heltidstjänst. Boverket har iakttagit att kommuner med tillgång till antikvarisk kompetens både har bättre kulturmiljöunderlag och arbetar mera aktivt med att ta tillvara bebyggelsens kulturvärden i planarbetet.

En liknande bild redovisas i Riksantikvarieämbetets rapport Kulturvärden i planerings- och bygglovsprocesser. Myndigheten konstaterar att många kommuner har svårt att möta det ökade behovet av bostäder och samtidigt ta tillvara den resurs som kulturmiljön utgör. Två av tre kommuner uppges sakna de förutsättningar som behövs för att kunna ta tillvara kulturvärden i bebyggelsen och oersättliga kulturvärden riskerar därmed att försvinna. Hela 60 procent av kommunerna som myndigheten tillfrågat saknar tillgång till den antikvariska kompetens de behöver. Det rapporteras också finnas ett stort behov av aktuella

kulturmiljöprogram eller andra dokument som beskriver kulturhistoriska värden. Riksantikvarieämbetet pekar ut fyra faktorer som särskilt viktiga för att kunna tillvarata kulturvärden i bebyggelsen: formellt skydd i detaljplaner eller områdesbestämmelser, aktuella kulturmiljöprogram, tillgång till antikvarisk kompetens och att kulturvärden redovisas i översiktsplaner.

Även Myndigheten för kulturanalys har påvisat dessa brister i en rapport om kulturmiljöstatistik (Kulturfakta 2016:2).

Riksantikvarieämbetets bedömning är att där byggtakten ökar finns ett särskilt stort behov av att kulturvärden är formellt skyddade och att kulturvärden finns beskrivna i exempelvis översiktsplaner. Regeringen delar den bedömningen.

Regeringen bedömer att det är en central förutsättning att det finns aktuella kunskapsunderlag om kulturmiljön och att det finns ett ökat behov av kommunala kunskapsunderlag som möjliggör hänsyn och tillvaratagande av kulturmiljöer vid bl.a. bostadsplanering. Avsaknad av aktuella och införlivade kunskapsunderlag i översiktsplaner och detaljplaner liksom bristande kunskaper om kulturmiljövärden innebär att värdefulla kulturmiljöer hotas. Det behöver också finnas relevant kompetens på lokal nivå för långsiktigt hållbar förvaltning av bebyggelsens kulturhistoriska värden, så att kulturmiljövärden kan identifieras och integreras tidigt i planeringsprocessen. Möjligheterna att komplettera befintliga översiktsplaner med redovisningar av kulturmiljövärden behöver utvecklas.

7.8 Konst i gemensamma miljöer

Regeringens bedömning: Statens konstråd bör verka för stärkt kunskapsutveckling för offentlig konst i gestaltning av gemensamma miljöer, så att konst, arkitektur, form och design kan samspela i olika ny- och ombyggnadsprocesser. Arbetet bör utföras i samarbete med andra berörda myndigheter.

Inom ramen för detta arbete bör även lokala fria konstaktörer som arbetar med delaktighetsprocesser i utformandet av gemensamma miljöer stödjas.

Utredningens bedömning: Överensstämmer delvis med regeringens. Utredningen lämnar inga förslag på området, men påtalar bl.a. att konstnärlig kompetens i utformningen av gemensamma miljöer gör det möjligt att åstadkomma en sammansatt gestaltning utifrån platsens historia, dess funktion och sociala kvaliteter. I betänkandet exemplifieras med regeringsuppdraget Samverkan om gestaltning av offentliga miljöer (2010–2014) till Statens centrum för arkitektur och design (ArkDes), Boverket, Riksantikvarieämbetet och Statens konstråd, i vilket myndigheterna samverkade för att utveckla nya metoder för helhetsgestaltning av gemensamma livsmiljöer. Utredningen bedömer att en fortsatt samverkan mellan myndigheterna bör diskuteras.

Remissinstanserna: *Sveriges Kommuner och Landsting* (SKL) vill tydligare inkludera de aspekter av form, design och konst som inte

Prop. 2017/18:110 relaterar direkt till arkitektur och samhällsplanering. SKL framhåller vidare att det är angeläget att även stimulera arbetet med konstnärlig gestaltning av offentliga rum. *Sveriges Konsthantverkare & Industriformgivare* och *Konstnärernas Riksorganisation* anser att de konstnärliga gestaltningarna och den offentliga konsten måste vara integrerade inom ett politikområde som kallas Gestaltad livsmiljö, för att uppnå ett helhetsperspektiv på livsmiljön och stadsutvecklingen.

Kristianstad kommun efterfrågar ett klarläggande av den offentliga konstens uppgift, som man anser i allra högsta grad borde vara en del i ett helhetsperspektiv av gestaltad livsmiljö. Även *Växjö kommun* framhåller att den offentliga konstens roll bör förtydligas och ha en mer framträdande roll i gestaltningsprocessen, liksom kulturmiljöns roll i samhällsutvecklingen.

Region Gävleborg anser att den holistiska ansatsen i betänkandet är mycket positivt, men noterar ett större fokus på arkitekturens än på exempelvis konstens och formens roll i den gestaltade livsmiljön, vilket regionen anser vara en brist. *Konstnärsnämnden* vill se en starkare betoning på främjande av förutsättningarna för det konstnärliga skapandet.

Statens konstråd påpekar att för en väl gestaltad livsmiljö är konstnärliga, kulturhistoriska och sociala perspektiv lika viktiga som arkitektur, form och design.

Skälen för regeringens bedömning

De offentliga rum som skapas av kommuner och landsting i byggnader och miljöer har enligt utredaren stor potential att utvecklas genom att integrera planering, arkitektur, form och design, hantverk och offentlig konst. Vårdmiljöer nämns särskilt. I utredningen slås också fast att det är centralt att skapa långsiktiga förutsättningar för staten att utveckla goda exempel på gestaltning av gemensamma livsmiljöer som innefattar både arkitektoniska, konstnärliga, kulturhistoriska och sociala dimensioner. Regeringen instämmer i detta.

Regeringen bedömer, i likhet med flera remissinstanser, att offentlig konst utgör ett centralt område inom fältet gestaltad livsmiljö. Konsten kan skapa helt nya sammanhang och förändra upplevelsen av en plats i grunden. Konsten kan förstärka befintliga och bidra till nya såväl estetiska som sociala värden. Genom konst och konstnärliga processer kan även invånarnas perspektiv och unika kunskap om platsen ofta tas tillvara. Det kan i förlängningen skapa stolthet och gemensam känsla av ansvar och ägandeskap. Genom den fria konsten skapas ytor för reflektion och dialog.

Konstnärer har spelat en viktig roll i gestaltningen av gemensamma platser och bidragit till unika boendemiljöer runt om i landet. Konsten har historiskt varit ett sätt att markera värde – att visa på en plats betydelse. När ett konstverk uppförs visar det på omsorg och en vilja att investera i den lokala miljön, inte bara ekonomiskt, vilket skapar och förstärker en upplevelse av värdighet.

Under 1900-talet har Statens konstråd beställt omkring 1 900 offentliga byggnadsanknutna konstverk. Sedan 2004 utövar Statens konstråd tillsyn över statliga myndigheters och organs vård av konst som ägs av staten.

Den befintliga offentliga konsten i allmänhet och den byggnadsanknutna konsten i synnerhet är värdefulla, integrerade delar av samhällets kulturmiljöer. En stor utmaning för såväl större som mindre fastighetsägare är finansiering av åtgärder för konservering och flytt av större konstverk. En annan utmaning är möjligheterna att proaktivt förebygga förstörelse av värdefulla offentliga konstverk vid rivningar och mindre eller storskaliga ombyggnationer av offentliga och privata fastigheter. Alla offentliga aktörer har ett ansvar att värna de kulturhistoriska och konstnärliga värden som den historiska offentliga konsten bär. Regeringen har tidigare behandlat den offentliga konstens roll som kulturarv i propositionen Kulturarvspolitik (prop. 2016/17:116).

Den offentliga konsten har det under de senaste åren utvecklats mycket, såväl i Sverige som internationellt. En av de viktigaste utvecklingslinjerna är att konstnärlig gestaltning inte bara ses som utformning av ett fysiskt konstverk, utan som en process där platsen, invånarna och de sociala relationerna integreras. Offentlig konst innefattar i dag också mer tillfälliga uttryck som performance, installationer och olika former av experiment i full skala.

Innergårdar, lekplatser, fasader, gångstråk och parker är exempel på platser som med framgång kan gestaltas med konstnärlig medvetenhet och bidra till stora värden för boende och andra. Det kan också gälla inomhusmiljöer, där många människor vistas och rör sig – som stationsbyggnader i kollektivtrafiken, köpcentrum, i myndighetslokaler och liknande. Även trafikmiljöer, som längs landsvägsträckor, broar, tunnlar med mera, kan med fördel gestaltas konstnärligt.

Konstens utforskande arbetssätt har många likheter med de processer som i dag lyfts fram inom arkitektur, form och design. Därför kan den ofta också relativt okomplicerat integreras i stadsutvecklingsprocesser. Konstnärer efterfrågas och konsten har i dag tagit plats som en del av den fysiska planeringen. Regeringen ser positivt på en sådan utveckling.

Det finns dock en skillnad i konstnärens roll, jämfört med andra yrkesgrupper inom området. För konstnären är det, oavsett uppdragsgivare, nödvändigt att sätta den konstnärliga friheten i främsta rummet. Det betyder att konstnärer i hög grad ofta kan tillföra nya, oväntade perspektiv, öka utrymmet för innovativa lösningar och skapa dialoger mellan olika grupper. Konstprojekten kan innefatta en mångfald av perspektiv, utan att förenkla.

Konstnärlig kompetens har ett stort värde inte bara i utförandefasen, utan också i planeringsfaserna. Det finns därför ett brett växande intresse för att utveckla den offentliga konstens roll i nybyggnation och stadsutveckling.

Statens konstråd har i dag till uppgift att verka för att konsten blir ett naturligt och framträdande inslag i samhällsmiljön genom att myndigheten beställer och förvärvar god samtidskonst till statens byggnader och andra lokaler för statlig verksamhet samt medverkar till att konst tillförs även andra gemensamma miljöer än sådana som brukas av staten. Myndigheten ska även sprida kunskap om konstens betydelse för en god samhällsmiljö. Myndigheten har bl.a. på uppdrag av regeringen tagit fram en särskild rapport om den offentliga konstens roll för gestaltningen av boendemiljöer av hög kvalitet (Ku2017/01010/KO).

Prop. 2017/18:110 Statens konstråd arbetar kontinuerligt med att utveckla nya former och metoder inom offentlig konst och gestaltning. Genom tidigare regeringsuppdrag om samverkan mellan myndigheter om gestaltning av offentliga miljöer, samt inom ramen för regeringsuppdraget Äga rum har Statens konstråd bl.a. utvecklat nya metoder för invånarinflytande med fokus på det lokala civilsamhället (se vidare om Äga rum-satsningen avsnitt 7.5).

Regeringen bedömde i budgetpropositionen för 2018 att det finns behov av ökad kunskapsutveckling, att koppla samman olika aktörer och erbjuda råd och stöd inom området offentlig konst och gestaltning av gemensamma miljöer. I Statens konstråds regleringsbrev för 2018 har myndigheten därför fått i uppdrag att på ett nationellt plan stärka kunskapsutvecklingen inom området (Ku2017/02582/LS [delvis]). Syftet är att möta det stora och uttalade behovet hos kommuner och andra aktörer av både kompetensutveckling och konkret rådgivning, liksom behovet av stöd i arbetet med offentlig konst som del av samhällsplanering och byggande. Vidare syftar uppdraget till att samlas kunskap och erfarenheter från goda exempel på konstens betydelse för en god samhällsmiljö och sprida dessa vidare. Uppdraget ger också Statens konstråd fortsatta möjligheter att driva utvecklingsprojekt i samarbete med icke-statliga aktörer för att på så sätt inspirera till utveckling genom praktiska exempel.

Regeringen vill med ovan nämnda uppdrag och de medel som tillförs myndigheten från 2018 även öka möjligheterna för fler konstnärer att få offentliga gestaltungsuppdrag och uppdrag att tillsammans med arkitekter, formgivare och andra medverka i plan- och stadsutvecklingsprocesser. Medverkan i plan- och stadsutvecklingsprocesser är ett arbetsområde där konstnärer får betalt för sin kompetens på samma villkor som andra medverkande aktörer.

I Statens konstråds uppdrag ingår att föra samman olika aktörer i landet för samverkan och kunskapsutveckling, t.ex. kommuner, branschorganisationer och centrala aktörer inom civilsamhälle och ideell sektor. Uppdraget ska genomföras i samverkan med bl.a. Boverket, ArkDes och Riksantikvarieämbetet.

Regeringen avser även att i Statens konstråds instruktion tydliggöra att myndighetens uppgifter innefattar gestaltning av den gemensamma miljön.

Stöd till lokala aktörer

I Sverige finns i dag många oberoende aktörer som utifrån konstnärliga processer arbetar med det omgivande lokalsamhället för att skapa delaktighet i utformandet av gemensamma livsmiljöer. För att få en stark spridning av den nya arkitektur-, form- och designpolitiken för hållbara gestaltade livsmiljöer över hela landet och för att fler ska få leva, bo och verka i väl gestaltade livsmiljöer, bör även dessa lokala konstaktörer och andra civilsamhällesaktörer stödjas inom ramen för Statens konstråds uppdrag att verka för kunskapsutveckling för offentlig konst i gestaltning av gemensamma miljöer.

Regeringens ambition är att goda livsmiljöer ska skapas för människor att leva i, samtidigt som en effektiv användning av natur- och samhällsresurser beaktas. Ett av regeringens mål för byggandet är effektiva regelverk och andra styrmedel som utifrån ett livscykelperspektiv verkar för effektiv resurs- och energianvändning samt god inomhusmiljö i byggande och förvaltning (prop. 2017/18:1 utg.omr. 18 s. 34). Den miljömässiga utmaningen är nära kopplad till en innovativ teknisk utveckling, där ny grön teknik kan ge möjligheter att öka energieffektiviteten och bidra till såväl minskad miljöpåverkan som minskning av klimatpåverkande utsläpp.

Resurs- och energieffektivt byggande med livscykelperspektiv

Ur ett klimat- och miljöperspektiv det viktigt att bygga rätt från början, med hållbara och giftfria material och med hänsyn till människors hälsa. Genom riksdagens beslut om budgetpropositionen för 2018 (prop. 2017/18:1, bet. 2017/18:CU1, rskr. 2017/18:70) införs ett nytt stöd med inriktning på innovativt och hållbart bostadsbyggande med minskad klimatpåverkan. Regeringens bedömning är att stödet kommer att bidra till att öka utvecklingen och tillämpningen av innovativa och hållbara lösningar inom bostadsbyggandet.

Det tidigare stödet för innovativt byggande av bostäder för unga som tilldelades medel 2013–2015 var efterfrågat och resulterade i ett stort antal nya projekt, både byggda och idébaserade.

Som en del i regeringens klimatpolitiska ramverk fastställde riksdagen den 15 juni 2017 som nytt klimatmål att Sverige senast år 2045 inte ska ha några nettoutsläpp av växthusgaser till atmosfären och därefter uppnå negativa utsläpp. Bygg- och fastighetssektorn står för en betydande del av Sveriges totala utsläpp av växthusgaser och därför finns behov av att främja ett ökat hållbart byggande. Val av exempelvis konstruktionslösningar, material och utformning har stor betydelse för en byggnads klimatpåverkan och hur resurseffektivt den kan förvaltas under dess livslängd. Allteftersom energiprestandan i nyproducerade byggnader blivit bättre har andelen av en byggnads klimatpåverkan under sin livstid alltmer förskjutits mot produktionsfasen. Det blir därför allt viktigare att vid nyproduktion beakta klimatpåverkan ur ett livscykelperspektiv, särskilt i samband med byggprocessen och materialval. Det blir också allt viktigare att vid nybyggnation beakta de förutsättningar som det förändrade klimatet medför.

Även inom den befintliga bebyggelsen finns en stor potential för energieffektivisering. Regeringen har därför tagit initiativ till att öka hållbarheten inom befintliga boendemiljöer och har infört ett stöd för renovering och energieffektivisering av hyresbostäder i områden med socioekonomiska utmaningar.

Regeringen har också avsatt medel till ett nationellt centrum för hållbart byggande, som ska både främja en ökande energieffektivisering vid renovering och ett energieffektivt byggande med användning av hållbara material och låg klimatpåverkan ur ett livscykelperspektiv (N2017/01419/PBB). Boverket har gett Svensk Byggtjänst i uppdrag att i

Återbruk och cirkulär ekonomi

Innovativa affärsmodeller för tjänstedesign som bygger på uthyrning, abonnemang och delande av resurser skapar förutsättningar för en cirkulär konsumtion. Även i samband med byggande finns möjligheter till återvinning och återbruk. För att öka möjligheterna till återbruk och hållbar konsumtion, har regeringen sänkt momsen på reparationer av cyklar, kläder, skor, lädervaror och textilier samt infört reparationsavdrag på vitvaror i hemmen.

Utredningen framhåller att befintliga produktionsmönster har betydelsefulla och till stor del ännu outnyttjade möjligheter att förändras, genom att produkter designas utifrån krav på vilka resurser som tas i anspråk och med medvetenhet om produktionsförhållanden och förutsättningar för materialets användning och återbruk. Regeringen delar denna bedömning.

Hantverk i det hållbara samhället

Hantverk, konsthantverk och slöjd innebär en småskalig och kreativ produktion där det finns omfattande materialkunskap och inte sällan stort intresse för en hållbar utveckling.

Konsthantverk innebär i dag också, vilket utredningen slår fast, ett konstnärligt undersökande där utövarna genom praktik och material utforskar samtiden.

Utredningen anser att småskaliga producenter med sin specialiserade kunskap är viktiga för omhändertagandet och utvecklingen av både det byggda kulturarvet och för produktutveckling. Inom hantverket, konstaterar man, finns en lång materialforskningstradition och kunskap som i dag blir allt mer intressant, inte minst inom byggsektorn och för en hållbar stadsutveckling. Hantverket kan bidra till att utveckla och modernisera en småskalig produktion, som i dag inte har en självklar roll i samtida storskaliga produktionssystem. En småskalig hantverksproduktion kan också vara en del av en hållbar landsbygdsutveckling.

Regeringen delar utredningens bedömning i dessa hänseenden. Hantverk kan uppfylla höga miljömässiga kriterier vad avser t.ex. material och produktion, men även bidra till viktiga förädlingsvärden. Historiskt hantverk kan också plockas upp i ny arkitektur och design, inte minst på grund av metodernas och materialens påvisade bärkraftighet.

Regeringen vill uppmuntra utveckling av, kunskap om och tillgång till hantverk, slöjd, konsthantverk och historiskt hantverk. Kunskaperna om hantverk och slöjd har betydelse för en hållbar utveckling.

I detta arbete är inte minst Nämnden för hemslöjdsfrågor en viktig aktör, bl.a. genom myndighetens förmåga att omsätta och öka kunskap, också hos unga, om metoder och material. Även Statens kulturråd, som bl.a. ger bidrag till kollektivverkstäder, konsthantverkskooperativ och fria konsthantverksgrupper, har betydelse för att främja utvecklingen av och tillgången till konsthantverk.

Nyskapande och innovativ arkitektur, form och design kan skapa förutsättningar för nya kombinationer, lösningar och användningsformer för hållbara material inom byggandet och i den gestaltade livsmiljön.

Regeringen gör bedömningen att hållbara material som i dag används i begränsad omfattning, men där det finns potential för utveckling och tillväxt, bör främjas. Ett exempel är användning av träkonstruktioner i flervåningshus där den tekniska utvecklingen har skapat förutsättningar för ökad användning av trä, särskilt inom bostadsbyggandet. Utveckling av nya och innovativa materialkombinationer och lösningar bör främjas för att användningen av hållbara material ska kunna öka och att fler hållbara byggnader ska kunna uppföras.

Ett ökat industriellt träbyggande, baserat på hållbart producerad skogsråvara, bidrar till utvecklingen av cirkulär och biobaserad ekonomi, till nya hållbara bostäder och kan skapa ökad sysselsättning i hela landet. Regeringen har därför tagit initiativ till att, i samverkan med branschen, akademien och offentliga aktörer, främja användandet av hållbara material i den byggda miljön genom industriellt träbyggande.

Innovation genom design

För att bygga framtida hållbara samhällen krävs innovationer och nya tekniska lösningar. Det är dock först när de nya materialen eller lösningarna får en design, det vill säga en form eller gestaltning utifrån människan och människans behov, som innovationerna kan skapa verklig förändring. Tillsammans med innovativa teknik- och materiallösningar, kommer innovativa designlösningar att bli avgörande för omställningen till mer hållbara och klimatanpassade samhällen med högre energieffektivitet och lägre utsläpp av växthusgaser och andra miljöfarliga ämnen.

Designprocessen är en välutvecklad metod för att pröva, experimentera, visualisera, reflektera och modellera. Genom att utgångspunkten i en designprocess är användarperspektivet, har design möjligheter att tillgodose människors olika behov. I dagens utveckling mot ökat deltagande och medskapande, har designprocessen unika möjligheter att också inkludera användaren i själva innovationsprocessen, där användare, utvecklare och företag tillsammans tar fram produkter, tjänster eller system i en gemensam process.

EU:s innovationspolitik är också starkt kopplad till design. I handlingsplanen Action Plan for Design Driven Innovation konstateras att en mer systematisk användning av design som ett verktyg för användarcentrerad och marknadsdriven innovation skulle förbättra EU:s konkurrenskraft. Ett mål inom EU:s 2020-vision är också att design ska vara ett fullt ut accepterat och användbart verktyg för innovationspolitik i Europa.

Regeringen ser ett stort värde av designdriven innovation för att utveckla nya produkter, tjänster, processer eller organisationsformer. Design kan bidra till en hållbar utveckling i hela landet och öka konkurrenskraften i svenskt näringsliv. Design bör ses som en viktig innovationsdrivande kraft.

Digitaliseringen av samhället pågår i en snabb takt och innebär både utmaningar och möjligheter i hela landet. Regeringen bedömer att digitaliseringens möjligheter bör utnyttjas för att göra livet enklare och bättre för invånare, företagare och besökare såväl i stad som landsbygd. Detta ska ske med beaktande av nationella säkerhetskrav och personlig integritet. Innovationsrådet har identifierat tre områden som är centrala för att lösa samhällets utmaningar; digitalisering, Life science och miljö- och klimatteknik.

Genom de strategiska samverkansprogrammen, som lanserades den 1 juni 2016, kraftsamlar regeringen tillsammans med näringsliv, akademi, offentlig sektor och intresseorganisationer. Samverkansprogrammen relaterar även till flera av de globala målen för hållbar utveckling och Agenda 2030.

De strategiska samverkansprogrammen handlar om nya sätt att resa, bo, göra affärer, leva, kommunicera och tillvarata och bevara jordens resurser och ekosystem. Genom samverkan mellan offentliga aktörer, näringsliv och akademi inom respektive område är syftet att kraftsamla kring prioriterade insatser och hitta nya, innovativa lösningar som stärker konkurrenskraften, bidrar till en hållbar utveckling och skapar fler jobb.

Samverkansprogrammet Smarta städer arbetar för att identifiera och utveckla fler innovativa och smarta lösningar på stadens utmaningar som kan öka förutsättningarna för en mer hållbar stadsutveckling. En smart stad tar vara på digitaliseringens möjligheter, för att möta samhällets utmaningar på ett effektivt och hållbart sätt. Digitalisering ska kunna bidra till mer hållbara lösningar och mer resurseffektiva sätt att utforma stadsmiljöer.

Inom planeringsprocesser och arkitekturprojekt kan digitaliseringen vidare hjälpa till med att gestalta och begripliggöra komplexa samband på nya sätt, via nya plattformar och nya visualiseringstekniker. Detta kan vara till hjälp för aktörer inom branschen och även i dialog med medborgare. Digitaliseringen styr dock nödvändigtvis inte i sig mot en mer hållbar utveckling. Tekniken är ett medel för att uppnå hållbarhet på ett smart sätt.

Regeringen bedömer att det finns ett stort värde i att den kompetens, erfarenhet, kreativitet och innovationskraft som finns inom området arkitektur, form och design i ännu högre grad kan utnyttjas för att ytterligare utveckla arbetet med smarta städer.

8 Internationella perspektiv

8.1 Gestaltad livsmiljö för en global hållbar utveckling

Regeringens ambition är att Sverige ska vara ledande och ta ett tydligt ansvar när det gäller globala utmaningar. I detta utgör de globala målen för hållbar utveckling i Agenda 2030 och FN:s övriga ramverk en

utgångspunkt. Hållbart företagande, hållbar energi samt hållbar konsumtion och produktion är i dessa sammanhang prioriterade områden (skr. 2015/16:182, bet. 2016/17:UU5, rskr. 2016/17:169). Regeringens bedömning är att arkitektur, form och design kan vara en positiv kraft inom dessa områden och bidra med kreativitet och innovativa lösningar. Sociala, kulturella och gestaltningsmässiga perspektiv är nödvändiga för att uppnå hållbarhetsmålen.

Regeringen bedömer att den kompetens som finns i landet inom arkitektur-, form- och designområdet – t.ex. stadsplanering, byggande och boende, liksom kultur och kulturarv – bör komma fler människor till del, även globalt. Kompetensen finns inom såväl myndigheter, akademi och näringsliv som i civilsamhället. Svensk arkitekt- och planerarkompetens kan exempelvis vara en värdefull resurs att använda internationellt inom bl.a. återuppbyggnad och utveckling av offentliga miljöer och platser, och därigenom förbättra människors livssituation och möjligheter. Svenska designföretag agerar även på olika håll i världen för hållbara affärsmetoder, tjänster och produkter till gagn för utsatta människor, bl.a. genom att bidra till självförsörjning.

Sida ger stöd till en hållbar urban utveckling genom stadsplanering och genom att stärka städernas förmåga att utvecklas på ett miljömässigt och socioekonomiskt hållbart sätt. Detta innefattar att invånare i städerna ska ha möjlighet att vara med och påverka utvecklingen för staden och sig själva.

Regeringens bedömning är att arkitektur, form och design kan bidra till att utsatta människor i olika områden och länder mer långsiktigt kan få försörjningsmöjligheter, skäliga boenden och stadsmiljöer samt bättre livsbetingelser. Ett inkluderande arbetssätt inom arkitektur, form och design kan också bidra positivt till sådant som lokal demokratiutveckling och flickors och kvinnors möjligheter att röra sig fritt.

Stödsystem och myndighetsarbete inom global hållbar utveckling bör därför innefatta arkitektur, form och design som långsiktigt kan främja bättre livsmiljöer och möjligheter för utsatta människor på olika håll i världen.

8.2 Arkitektur, form och design som export- och besöksnäring

Sverige har en lång tradition av socialt och hållbart präglad, öppen och inkluderande arkitektur och design för alla som har gjort avtryck även i omvärlden. Utredningen Gestaltad livsmiljö ser att ett målmedvetet stöd av arkitektur, form och design, utifrån perspektivet gestaltad livsmiljö, har stor potential att öka Sveriges export och stärka positionen i den internationella konkurrensen.

Regeringen delar utredningens bedömning att svensk arkitektur, form och design kan spela en stor roll för export och tillväxt. Det kan t.ex. ske genom främjande arbete som utförs inom olika myndigheter och andra aktörer samt inom ramen för olika stödsystem och satsningar på nationell, regional och lokal nivå. Med ett samlat perspektiv på hållbar gestaltad livsmiljö kan ytterligare värden uppnås.

Prop. 2017/18:110 Svensk export skapar tillväxt, sysselsättning och ökat välbefinnande. För ett litet exportberoende land som Sverige skapar globaliseringen stora möjligheter, men innebär också hård konkurrens för näringslivet. Som konstateras i regeringens exportstrategi (UD2015/11677/FIM) bygger svensk innovationskraft i hög grad på ett väl fungerande system för utbildning, forskning och nyttiggörande, där universitet och högskolor, forskningsinstitut, forskningsfinansiärer och främjandeorganisationer är fundamentala delar utöver näringslivet.

Regeringen bedömer att det krävs fortsatta insatser för att upprätthålla och utveckla bilden av Sverige som ett starkt arkitektur-, form- och designland. Berörda statliga myndigheter har ett ansvar och goda möjligheter att tillsammans med näringsliv, civilsamhälle och andra organisationer agera för en sådan utveckling.

I dagens globala värdekedjor, där kunskapsinnehållet och arbetsmomenten i produktionen och företagets tjänster delas upp internationellt, är svenska storföretag ofta väl positionerade, med en stor andel i värdeskapande steg som forskning och utveckling, design, logistik och marknadsföring. Svensk arkitektur, form och design är som egen näringsgren en levande del av en global marknad, men har också stark potential att ytterligare bidra till svensk export inom andra områden. Bland annat ökar efterfrågan på kunskap och teknik för att bygga klimatanpassat vilket skapar förutsättningar för nya konkurrensfördelar för länder som arbetar aktivt med klimatanpassning. Svenska lösningar och innovationer kan också kommuniceras och marknadsföras genom god arkitektur, form och design. Regeringen ser exempelvis en stor exportpotential i svenskt industriellt träbyggande och för träprodukter, både vad gäller varor och tjänster, och arbetar med att ta fram Sveriges första nationella skogsprogram. I detta sammanhang finns stora möjligheter att få ytterligare kommunikativ slagkraft, genom att låta kvalitativ arkitektur, form och design synliggöra trädets och skogsindustrins fulla potential – t.ex. genom att kunna visa innovativt och hållbart bostadsbyggande i trä och andra lösningar med hållbara material som bas. Sverige har även på senare tid haft stora internationella framgångar inom områden som mode, smarta textilier och spelutveckling. Enligt rapporten Modebranschen i Sverige, Statistik och analys 2016 ökade t.ex. exporten inom modebranschen under 2015 med 19,6 procent, vilket kan jämföras med att den svenska exporten totalt sett ökade med 7,4 procent under 2015. Sedan mätningarna inleddes 2011 har det skett nära en fördubbling av exporten.

Värdet av turismexporten ökade 2016 enligt Tillväxtverket med 13 procent jämfört med året innan. Besöksnäringen är mycket omfattande och bidrar samtidigt till en positiv bild av Sverige i utlandet, vilket får en effekt på möjligheter till export av andra varor och tjänster. I detta sammanhang är arkitektur, form och design en bidragande faktor.

Inom området arkitektur, form och design som del av besöksnäringen finns möjligheter för offentliga aktörer, statliga såväl som regionala och kommunala, att agera för en starkare utveckling. I Norge har man exempelvis framgångsrikt satsat på turism kopplad till arkitektur och natur, genom nationella turistvägar där nyskapande arkitektur blir en viktig del av naturupplevelse och besöksmål.

Hur livsmiljöer gestaltas i svenska städer, samhällen och landsbygder har stor inverkan på såväl invånares som besökares upplevelse. Regeringen bedömer att det inte minst i landsbygderna och mindre orter runt om i landet kan finnas skäl att se över hur kvalitativ och omsorgsfull arkitektur, form och design kan nyttjas bättre för att ge positiv effekt inom besöksnäringen.

Utredningen konstaterar att Svenska institutet och Business Sweden samt i viss mån Visit Sweden är viktiga främjarorganisationer för strategisk planering och samordning mellan organisationer inom landet och utomlands.

Exempel på hur myndigheter kan samverka för att stärka internationalisering inom området är det stöd som Statens kulturråd tillsammans med Tillväxtverket har tagit fram för att främja svensk kulturexport, genom att stödja professionella svenska aktörer i mellanledet, exempelvis curatorer och agenter inom bild- och formkonst. Inom Konstnärsnämnden finns Iaspis, ett internationellt program för yrkesverksamma utövare inom bildkonst, design, konsthantverk och arkitektur. Genom Iaspisprogrammet är det möjligt att söka bidrag för internationellt kulturutbyte samt resebidrag.

Det finns därutöver en rad andra organisationer och myndigheter som på olika sätt har i uppgift att hjälpa svenska företag inom export- och besöksnäring.

Ett främjande av arkitektur, form och design kan innebära stor potential att öka svensk export, stimulera den inhemska utvecklingen, förstärka besöksnäringen samt positionera Sverige ytterligare i den internationella konkurrensen. Inte minst genom att skapa förutsättningar för att säkra en återväxt av aktörer och kreatörer inom dessa områden. Med utveckling av kvalitativ arkitektur, form och design kan Sverige bibehålla, stärka och utveckla sin internationellt starka ställning.

Ur såväl ett kultur- som ett näringspolitiskt perspektiv ger exportsamarbeten positiv utvecklingskraft till arkitektur-, form- och designområdet. Ökad export kan bidra till att utveckla näringen, som därigenom också kan bidra till att skapa ytterligare positiva samhällsvärden i Sverige.

Regeringens exportstrategi och Team Sweden

Regeringen har skapat ett gemensamt paraply för allt statligt arbete som ska stödja näringslivets export och internationalisering – Team Sweden. Syftet med Team Sweden är att göra det enkelt och tydligt för företag som vill verka inom exportmarknaden, bl.a. genom att samla myndigheter och andra aktörer som arbetar exportfrämjande.

Organisationer som ryms under samlingsnamnet Team Sweden är t.ex. Business Sweden, Svenska institutet, Vinnova, Tillväxtverket, Almi, Tillväxtanalys, Visit Sweden, Exportkreditnämnden, Svensk Exportkredit och Kommerskollegium. I olika länder skapas lokala Team Sweden, ledda av utlandsmyndigheter med deltagande av de svenska främjandeorganisationer som finns i landet.

I regeringens övergripande exportstrategi konstateras att de kulturella och kreativa näringarna spelar en viktig roll för en positiv Sverigebild. Särskilda tematiska Team Sweden-formeringar finns i nuläget bl.a. för

Prop. 2017/18:110 områdena energi, hållbara städer, miljöteknik samt kulturella och kreativa näringar.

I det formerade Team Sweden för kulturella och kreativa näringar finns arkitektur-, form- och designsektorerna representerade.

Sverigefrämjande

Inom ramen för sitt uppdrag arbetar Svenska institutet bl.a. med att synliggöra svensk arkitektur, form och design och stödjer utlandsmyndigheter i dessa frågor.

Regeringen bedömer att Svenska institutet och utlandsmyndigheterna har viktiga roller för att främja svensk arkitektur, form och design internationellt och att detta har en stor betydelse för Sverige bilden. Regeringen ser därför positivt på Svenska institutets arbete med och utveckling av stöd till utlandsmyndigheterna på området. Arbetet bör ske i nära samarbete med svenska utlandsmyndigheter samt i samverkan med andra berörda myndigheter och aktörer. I arbetet kan även Sveriges utsända kulturråd ha en viktig roll.

9 Konsekvensanalys

Regeringens bedömning: Förslaget som helhet får positiva effekter för möjligheterna till en hållbar utveckling. Genom att beakta arkitektur, form och design vid planering, byggande, utformning, omvandling och förvaltning av bostadshus, bostadsområden och offentliga miljöer av olika slag, kan hållbara livsmiljöer formas för fler människor i alla delar av landet.

Det nationella målet bör vara styrande för statens initiativ när det gäller arbetet med gestaltade livsmiljöer, arkitektur, form och design och kan vara vägledande för kommuner och landsting. Flera statliga myndigheter får ett uttalat ansvar för politikens genomförande och genomslag. Uppgifter som följer av detta för berörda myndigheter hanteras inom befintliga anslagsramar.

Konsekvenser av förslaget om ett nytt nationellt mål för arkitektur, form och design

Sedan de hittills gällande nationella målen för arkitektur, form och design utarbetades för tjugo år sedan har förutsättningarna för politiken förändrats i viktiga avseenden. Miljöhoten har framstått allt tydligare liksom behovet av att värna det demokratiska samhället. Migration, fortsatt urbanisering och teknikutveckling ställer både nya krav och ger nya möjligheter i samhällsutvecklingen, samtidigt som nya levnadsmönster skapar andra behov än tidigare. Det nya nationella målet som föreslås, ett övergripande mål med sex preciseringar, ska vara styrande för statens initiativ när det gäller arbetet med gestaltade livsmiljöer, arkitektur, form och design och kan vara vägledande för

Konsekvenser för stat och kommun

Ett nytt mål för arkitektur, form och design bedöms kunna bidra till att stärka förutsättningarna för en helhetssyn i samhällsplaneringen och en väl gestaltad livsmiljö. Förutsättningarna för samarbete mellan staten, kommunsektorn samt andra berörda aktörer stärks genom ett förtydligt statligt ansvar och genom vissa uppdrag till statliga myndigheter. Regeringens bedömning är att förslaget kan genomföras inom ramen för de ekonomiska ramar som riksdagen beslutat om och bedöms inte leda till ökade kostnader för kommuner eller landsting. Vad gäller kostnaderna för de fastighetsförvaltande myndigheterna och deras hyresgäster bedömer regeringen att förslaget inte kommer att leda till ökade kostnader. Förslaget bedöms inte heller få några negativa konsekvenser för övrig verksamhet för berörda aktörer, såsom handläggning av ärenden.

Målet ger en tydlig signal om prioritering av kvalitet och hållbarhet. Med en förtydligad ansvarsstruktur kan politiken på sikt innebära både bättre miljöer och ekonomiska vinster för såväl individ som samhälle, bl.a. genom lägre underhållskostnader i den byggda miljön, mindre hälsorisker och ökat välmående genom hållbara miljöer i samhällen som håller ihop.

Förslaget innebär ingen direkt påverkan på den kommunala självstyrelsen.

Regeringen har i budgetpropositionen för 2018 (prop. 2017/18:1 utg.omr. 18, bet. 2017/18:CU1, rskr. 2017/18:70) redogjort för bakgrunden till och konsekvenser av de tillkommande uppgifter vid Boverket som presenteras i propositionen.

Konsekvenser för enskilda och företag

Förslaget bedöms kunna få positiva effekter både för enskilda och även för företag. Högt ställda ambitioner när det gäller gestaltningen av byggnader, bostadsområden och offentliga miljöer av olika slag bidrar i förlängningen till att fler människor får tillgång till goda livsmiljöer att leva, verka och utvecklas i. Enskilda gagnas av goda livsmiljöer och en ökad tillgänglighet genom medveten, innovativ och kvalitativ arkitektur, form och design. På längre sikt kan detta t.ex. få goda hälsoeffekter som kan ge samhällsekonomiska vinster och leda till ökat deltagande i beslutsprocesser och högre samhällstillit, vilket innebär positiva konsekvenser både på det individuella och på det samhälleliga planet.

Den stora vikt som läggs vid universell utformning bör kunna stärka tillgängligheten till offentliga miljöer för alla människor, oberoende av eventuella funktionsnedsättningar. Genom ett stärkt barnrättsperspektiv i den gestaltade miljön bedöms den nya politiken också kunna få positiva effekter för barn och unga.

Målet tydliggör arkitekturens, formens och designens värde i ett bredare perspektiv, vilket ger stöd åt företag inom exempelvis exportnäring och kulturella och kreativa näringar. En positiv utveckling av området kan på sikt få tillväxt- och sysselsättningsfrämjande effekter

Prop. 2017/18:110 för de berörda branscherna och närliggande områden. Genom en generellt sett stärkt arkitektur, form och design, kan Sveriges roll som internationellt framstående bibehållas och utvecklas, vilket bedöms gynna små och stora företag inom berörda sektorer.

Övriga konsekvenser

De förslag som presenteras i denna proposition bedöms som helhet få positiva effekter för bl.a. kvalitet och delaktighet i gestaltningen och byggandet. Arkitektur, form och design har en avgörande betydelse i samhällsbygget genom den stora påverkan den fysiska miljön har i alla människors vardag. Det föreslagna nya nationella målet för arkitektur, form och design bidrar till att konkretisera förutsättningarna för och förväntningarna på arkitektur, form och design som nyckel för en hållbar samhällsutveckling, miljömässigt, socialt och ekonomiskt.

Det långsiktiga helhetsperspektiv som föreslås präglar arkitektur-, form- och designpolitiken bedöms vidare kunna få positiv påverkan på miljön genom minskad resursförbrukning och klimatpåverkan. Hur vi bygger, förvaltar och omvandlar stadsmiljöer samt hur vi producerar och konsumerar produkter har en betydande klimatpåverkan. En ökad omsorg om materiella och sociala kvaliteter vid utformningen av fysiska miljöer och produkter bedöms ge både ökad livskvalitet för brukarna och förlängd materiell livslängd för det skapade. Arkitektur, form och design kan även påverka människors livsstil i riktning mot en mer hållbar konsumtion.

Det nya målet för arkitektur, form och design bygger på en helhetssyn med sikte på ett hållbart, jämlikt och mindre segregerat samhälle med lika tillgång till goda livsmiljöer. Det föreslagna målet bedöms därför vara i linje med riksdagsbundna mål för såväl jämställdhet och integration som mot diskriminering.

Sammanfattning av betänkandet Gestaltad livsmiljö – en ny politik för arkitektur, form och design (SOU 2015:88)

Prop. 2017/18:110
Bilaga 1

Utredningens uppdrag

Den gällande politiken för arkitektur, form och design antogs 1998 genom handlingsprogrammet Framtidsformer. Mycket har hänt sedan dess, både inom arkitektur-, form- och designområdet, och i samhället i stort. År 2014 beslutade regeringen att politiken för området ska ses över. Utredningen Gestaltad livsmiljö – en ny politik för arkitektur, form och design (Ku 2014:02) tillsattes med uppdraget att göra en översyn av den nuvarande politiken för arkitektur, form och design och föreslå en ny politik för området.

Syftet med uppdraget är att stärka arkitekturens, formens och designens värde och betydelse för individen, livsmiljön och den hållbara samhällsutvecklingen.

Enligt direktivet (dir. 2014:69) ska utredningen föreslå hur en ny politik för arkitektur, form och design kan utformas utifrån en bedömning av områdets framtida utmaningar och hur arkitektur, form och design kan få ett ökat genomslag inom berörda samhällsområden. Uppdraget omfattar att analysera begreppsanvändning och språkbruk för att kommunikationen av arkitektur, form och design ska främjas och utvecklas. Utifrån jämförelser med andra länder ska utredningen beskriva vilka lärdomar som kan dras för utformningen av en ny svensk politik för området. De nationella målen för arkitektur-, form- och designpolitiken ska analyseras och utredningen ska vid behov föreslå nya mål. Utredningen ska analysera och föreslå insatser för höjd kompetens inom offentlig upphandling och för att öka möjligheterna för kunskapsutveckling och utbildning på olika nivåer. Enligt tilläggsdirektiven (dir. 2015:24) ska utredningen också analysera och lämna förslag på hur arkitektur-, form- och designområdet i högre grad kan präglas av dialog och delaktighet samt bidra till en hållbar samhällsutveckling. Konsekvenser av förslagen ska beskrivas.

Analys av den gällande politiken

Handlingsprogrammet Framtidsformer antogs 1998 och utgör den i dag gällande politiken för arkitektur, form och design. En genomgång av insatserna som gjordes till följd av Framtidsformer visar att ett stort antal aktiviteter initierades och genomfördes. Den politiska viljan att samla området och göra breda insatser gav ett positivt resultat. Insatserna blev en kraftsamling för utvecklingen av arkitektur, form och design. Aktiviteten var hög under åren som följde men utredningen konstaterar att dagens kunskap om och tillämpning av handlingsprogrammet är begränsad.

Utredningen konstaterar att övergripande förändringar i samhället har medfört att området arkitektur, form och design har utvidgats sedan tiden

då Framtidsformer formulerades. Perspektivet har förskjutits från Framtidsformers utpräglade miljö-, produkt- och objektperspektiv, som fortfarande är relevant, till en större medvetenhet om själva processen kopplat till resultatens värde. Förståelsen för globaliseringens fysiska, kulturella, miljömässiga och sociala konsekvenser har fördjupats. Förutsättningarna för och möjligheterna till produktion, konsumtion och kommunikation har dramatiskt förändrats, främst genom omfattande teknikutveckling. Ett ökat resande och en tilltagande migration har bidragit till en medvetenhet om kulturell diversifiering. Miljöforskning och även klimatets faktiska förändringar har gjort oss mer medvetna om naturens villkor och begränsningar och om att utvecklingen måste ske på ett hållbart sätt.

Sammantaget utgör detta en grund till behovet av nya mål utifrån samhällets utmaningar och av kontinuerliga uppföljningar av en aktiv politik för arkitektur, form och design.

Resonemang kring språket och begreppen

En kommunikation och diskussion om hur begreppen arkitektur, form och design används syftar till att öka förståelsen mellan områdets utövare, oberoende av i vilka roller de möts i samhällsbyggandet. Utredningen pekar på att en kontinuerlig diskussion om området och om perspektivet gestaltad livsmiljö, kopplad till samhällets utmaningar, är nödvändig för en gemensam förståelse för vad arkitektur, form och design gör. Det är utgångspunkten för en djupare insikt om vilka värden som ska vägleda utvecklingen av livsmiljön. Alltför skilda tolkningar av områdets innebörd kan vara till nackdel både för arbetet med arkitektur, form och design och även för en politik som ska stärka frågornas ställning. En gemensam uppfattning skapar också en möjlighet att samla olika utövare och intressenter.

Perspektivet gestaltad livsmiljö och områdets utmaningar

Utgångspunkten för betänkandet är ett helhetsperspektiv utifrån den enskilda människans behov och möjligheter, i dag och i framtiden. Helhetsperspektivet kallat gestaltad livsmiljö är kärnan i den nya politik som föreslås. Perspektivet utgår från att arkitektur, form och design är ett sammanhållet område som i samverkan med andra samhälls- och politikområden samt näringslivet, formar människans livsmiljö.

Arkitektur, form och design tillhandahåller verktyg och metoder som, genom en medveten och inkluderande hantering, kan bidra till en hållbar samhällsutveckling och till att överbrygga de ökande ekonomiska, sociala och geografiska klyftorna i samhället. Utifrån den övergripande rubriken Hållbar utveckling med de tre dimensionerna miljömässig, social och ekonomisk hållbarhet, identifierar utredningen ett antal samhällsutmaningar. Klimat och resurser är ett resonemang kring ohållbar resursförbrukning och hur klimatförändringar utmanar

människors livsmönster. I avsnittet Teknisk utveckling, beskrivs en omvälvande teknikutveckling med digitalisering och ett ökande informationsflöde. Urbanisering, staden och landsbygdens utveckling tar upp den pågående globaliseringens effekter, segregation, skillnader i hälsa, tillgänglighet, demografi och landsbygdens och de små orternas utveckling i förhållande till urbanisering och förtätning. I avsnittet Boende pekas på boendets betydelse för individen och samhället och att det omfattande bostadsbyggandet ger stora möjligheter att skapa samhällen som överbryggar sociala, ekonomiska och geografiska klyftor.

Perspektivet gestaltad livsmiljö och de arkitektur-, form- och designpolitiska målen ska alltid stå i relation till utmaningarna. Politiken ska med jämna mellanrum utvärderas och nya insatser initieras. En aktiv, debatterande och engagerad arkitektur-, form- och designpolitik kommer då att ha fortsatt relevans för att hantera framtida utmaningar.

Arkitektur-, form- och designpolitiken i andra länder

Utredningen ska redovisa hur politiken på området har utvecklats i några utvalda länder och hur den rådande situationen för området ser ut i dag. Utredningen har sett på Danmarks, Norges, Nederländernas, Storbritanniens och EU-kommissionens arbete med arkitektur- och designpolitik och hur samverkan ser ut mellan aktörer inom arkitektur, form och design. Utifrån utredningens direktiv och perspektiv pekar utredningen också på hur det politiska arbetet med hållbar samhällsutveckling ser ut internationellt i en övergripande kartläggning över några storstäders och länders politiska mål och strategier.

Utredningen konstaterar att det nationella stödet i form av verktyg och metodrådgivning till den kommunala arkitekturpolitiken är väl utvecklat i t.ex. Danmark. Storbritannien och Danmark ligger långt fram när det gäller design för tjänster i den offentliga sektorn för ökat förtroende hos medborgarna. Såväl det offentliga som företag ser fördelar i att använda designkompetens för sin utveckling, inom både produkt- och tjänstesektorn. Vidare visar jämförelsen att de beskrivna länderna har kommit långt när det gäller förnyelse av politiken, men att de inte på samma sätt har ett samlat perspektiv på arkitektur, form och design. Sverige är i och med arbetet med en ny politik med perspektivet gestaltad livsmiljö ett föregångsland.

Förslag till nya nationella mål

Målen för arkitektur-, form- och designpolitiken som formulerades i Framtidsformer har främjat utvecklingen inom området sedan slutet av 1990-talet. Utredningen anser att de nya målen bör präglas av ett bredare angreppssätt utifrån perspektivet gestaltad livsmiljö, där områdets redskap ges en aktiv roll i lösandet av samhällets utmaningar. Utredningen föreslår därför nya mål för området. Målen ska utformas för att i högre grad samspela med de gällande miljömålen, kulturpolitiska målen och övriga relevanta mål.

Det övergripande målet med den nationella politiken för arkitektur, form och design är att områdets inflytande ska stärkas och därmed bidra till formandet av en långsiktigt hållbar och väl gestaltad livsmiljö. Den statliga politiken för arkitektur, form och design ska aktivt främja:

- en helhetssyn präglad av kvalitet, samverkan och dialog i formandet av en attraktiv gestaltad livsmiljö,
- ett inkluderande och demokratiskt samhälle med tillgång till goda livsmiljöer, såväl enskilda som gemensamma,
- ett förebildligt agerande från det offentliga, i alla dess roller, för en stärkt kvalitet i den gestaltade livsmiljön och
- en bred och tvärssektoriell kunskapsutveckling inom utbildning samt för utövare och aktörer inom området gestaltad livsmiljö

Förslag till en ny myndighet

För att uppfylla målen och åstadkomma ett starkt och långsiktigt genomslag anser utredningen att det krävs en myndighet som kan utveckla och driva politiken för arkitektur, form och design, som kontinuerligt kan följa kunskapsutvecklingen, perspektivera, samarbeta, stimulera, debattera, följa upp statens förebildlighet och vid behov föreslå nya mål. Utredningen föreslår att Statens centrum för arkitektur och design (ArkDes) ombildas till Myndigheten för Gestaltad livsmiljö. Namnet ska ses som ett arbetsnamn och kan slutligt bestämmas senare.

Förslaget innebär bl.a. att:

- samlingarna ska överföras till ett statligt finansierat museum med bra förutsättningar för att klara såväl vård som visning av samlingarna.
- utställningsverksamheten i dess nuvarande form inte ska ingå i den nya myndigheten. Myndigheten för Gestaltad livsmiljö ska dock ha möjlighet att göra utställningar och även producera och delta i produktioner av utställningar på andra platser.
- myndigheten ska ha nära samverkan med befintliga regionala aktörer och även kunna stötta bildandet av nya.
- myndigheten ska vara en nationell mötesplats med goda möjligheter att perspektivera och påvisa nyttan av arkitektur, form och design, samt att stimulera andra aktörer att ta vid och driva perspektivet gestaltad livsmiljö i sina respektive verksamheter.
- en designfunktion inrättas på Myndigheten för Gestaltad livsmiljö som ska ge stöd i och öka användningen av designmetodik i offentliga verksamheter.
- det pedagogiska uppdraget, bibliotek och forskning ska omfattas av och utvecklas i den nya myndighetens verksamhet.
- myndigheten ska följa upp statens arbete och förebildlighet genom samverkan med andra myndigheter och på olika sätt vara ansvarig för att perspektivet gestaltad livsmiljö hanteras och används i det offentliga.
- myndigheten ska administrera ett nytt anslag för utvecklingsinsatser av området.

Statens, landstingens och kommunernas åtaganden ska stötta politiken för arkitektur, form och design, både nationellt, regionalt som lokalt. Utredningen beskriver översiktligt den offentliga sektorn, kommunernas och landstingens uppgifter och ger förslag på hur det offentliga ska samverka för att stärka perspektivet gestaltad livsmiljö.

Utredningens förslag och bedömningar i kapitlet omfattar bl.a. att:

- en riksarkitekt tillsätts inom Statens fastighetsverk. Fastighetsverket föreslås få ett särskilt ansvar för att utveckla samverkan kring arkitektonisk kvalitet i statligt byggande och fastighetsförvaltning.
- en utvecklingsfond för att främja området arkitektur, form och design i hela landet och ge stöd till exportfrämjande insatser ska utredas.
- Myndigheten för Gestaltad livsmiljö och Statens fastighetsverk ska få i uppdrag att ge vägledning och stöd till utveckling av arkitektur-, form- och designprogram i statliga myndigheter.
- internationellt utbyte och svensk export av arkitektur, form och design ska stärkas. De exportfrämjande aktörerna bör stöttas i sina insatser för att lyfta de kulturella värdena och stärka exporten inom områdena.
- ett statligt stöd ges till ett s.k. wild card-system för att öka mångfalden och stimulera arkitekt- och designbranschen genom att ge utövare i etableringsfasen en större chans att delta i upphandlingar, tävlingar och innovationsprocesser.

Höjd kompetens inom offentlig upphandling

En mycket stor del av den offentliga upphandlingen är på ett eller annat sätt kopplat till produkter, tjänster eller processer som innehåller arkitektur, form och design. De upphandlande myndigheterna har ett stort ansvar att omsätta våra gemensamma medel på bästa sätt. Effektiva verktyg och hög kompetens behövs för att säkerställa att rätt upphandlingsform tillämpas, reglerna tolkas på ett relevant sätt, att uppföljning görs och att kunskap om området möjliggör en större inriktning mot kvalitet i offentliga upphandlingar.

Förslagen och bedömningarna omfattar bl.a. att:

- fortsatt och utökat stöd bör ges till vissa forskningsaktörer för att öka kompetensen inom upphandling av varor och tjänster inom området arkitektur, form och design, och inom innovativt samhällsbyggande utifrån perspektivet gestaltad livsmiljö.
- Upphandlingsmyndigheten i samverkan med Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) bör ta fram en kvalitetspolicy för kommunerna, för upphandling av arkitektur, form och design.
- Upphandlingsmyndigheten bör utveckla och erbjuda metodstöd och handledning för nya upphandlingsformer, som underlättar inriktningen mot kvalitet i den offentliga upphandlingen av gestaltningstjänster.
- upphandlande myndigheter och leverantörer ska ha tillgång till ett forum för att möjliggöra möten och dialog

Insatser för kunskap, kompetens och samverkan

Invånarnas engagemang och delaktighet är en viktig förutsättning för att kunskapsnivån inom området och andra berörda områden ska utvecklas och stärkas. Medborgardialog är ett sätt att kommunicera med invånarna och väsentlig för en långsiktigt hållbar samhällsutveckling. Barn och unga ska tidigt få kunskap om arkitektur, form och design. Studenter på arkitektur-, form- och designutbildningar vid högskolor och universitetsutbildningar bör få en utvidgad kunskap i andra ämnen under utbildningstiden. Arkitekt- och designerrollen utvecklas genom gränsöverskridande samarbeten och beslutsfattare och beställare av arkitektur, form och design inom offentlig verksamhet, näringsliv och organisationer ska ha kunskap för att använda områdets möjligheter.

Utredningen pekar på problemet med snedrekrytering till utbildningarna. Breddad rekrytering ökar utbildningens kvalitet och utvecklar både studenterna och utbildningarna.

Förslagen och bedömningarna i kapitlet är bl.a. att:

- kvaliteten i arkitektur-, form- och designutbildningarna bör utvärderas ur perspektivet breddad rekrytering för att främja ökad mångfald.
- det görs en forskningsutlysning i hållbart samhällsbyggande utifrån perspektivet gestaltad livsmiljö.
- ett fortsatt stöd till forskningsnätverken kan möjliggöras genom den kommande forskningspropositionen.
- konsekvenserna av införandet av form- och designutbildningarnas studieavgifter för studenter som är medborgare i stater utanför det europeiska ekonomiska samarbetsområdet ska utredas.

Behov av förändringar av gällande lagstiftning

I kapitlet beskrivs gällande bestämmelser i plan- och bygglagen, väglagen, banlagen och miljöbalken. I samband med att handlingsprogrammet Framtidsformer beslutades gjordes ändringar i plan- och bygglagen (1987:10), väglagen (1971:948) och lagen (1995:1649) om byggande av järnväg (banlagen) genom införande av de så kallade skönhetsparagraferna. Paragraferna medförde att beställare i offentlig sektor tidigt kan ställa lämpliga krav på den estetiska utformningen.

Utredningen föreslår att:

- inga förändringar görs av de aktuella paragraferna i väglagen, banlagen och plan- och bygglagen.
- regeringen bör utvidga anslaget till innovativt byggande som ska gälla fler kategorier inom bostadsbyggande. Reglerna för byggande i experimentsyfte bör också ses över.
- Myndighet för Gestaltad livsmiljö bör få i uppdrag att samlat följa upp de ändringar i aktuell lagstiftningen som trädde i kraft 1999 och sedan förändrats vid översyn av respektive sektorslagstiftning.

För ett inrättande av Myndigheten för Gestaltad livsmiljö är den ekonomiska konsekvensen långsiktigt kostnadsneutral. Själva ombildandet kan dock innebära kostnader för arbete i Regeringskansliet och berörda myndigheter. Förslaget att samlingarna ska överföras till ett statligt finansierat museum innebär att en ekonomisk reglering ska göras samtidigt som lokalbehoven måste se över för berörda verksamheter.

Utredningens övriga förslag får inga eller endast mindre ekonomiska konsekvenser i form av ökade kostnader. Den nya tjänsten riksarkitekt som föreslås för Statens fastighetsverk är en ofinansierad reform som påverkar det överskott som Fastighetsverket betalar tillbaka till staten.

Utredning av en fond för stöd för utvecklingsinsatser och exportfrämjande föreslås. Förslaget kan generera kostnader om en särskild utredare tillkallas.

Statliga myndigheter föreslås ta fram program för arkitektur, form och design, vilket kan innebära en ny kostnad för de myndigheter som inte arbetat med sådana program tidigare. Implementerade program kan innebära kostnadsbesparingar.

Förslagen innebär generellt sett ingen direkt påverkan på den kommunala självstyrelsen genom lagstiftning.

Utgångspunkten för utredningen är ett inkluderande och demokratiskt samhälle med lika tillgång till goda livsmiljöer. Detta ligger till grund för långsiktiga konsekvenser i form av lika fördelning av välfärd, tillgänglighet till vård, skola, service, offentliga miljöer och digitala tjänster för alla invånare.

En konsekvens av ett stärkt område innebär att sysselsättningen ökar genom ökade förutsättningar för områdets utövare, en stärkt export och att företagen utvecklas. Utredningens förslag ska i förlängningen bidra till en ökad hälsa, jämställdhet, rättvis fördelning och demokrati i vid bemärkelse och ska ha positiva konsekvenser för möjligheterna att nå de integrationspolitiska målen.

Förteckning över remissinstanserna

Efter remiss har yttranden över betänkandet Gestaltad livsmiljö – en ny politik för arkitektur, form och design (SOU 2015:88) inkommit från Riksrevisionen, Svenska institutet, Försvarsmakten, Socialstyrelsen, Folkhälsomyndigheten, Myndigheten för delaktighet, Barnombudsmannen, Ekonomistyrningsverket, Skatteverket, Kammarkollegiet, Arbetsgivarverket, Länsstyrelsen i Stockholms län, Länsstyrelsen i Södermanlands län, Länsstyrelsen i Östergötlands län, Länsstyrelsen i Jönköpings län, Länsstyrelsen i Kronobergs län, Länsstyrelsen i Kalmar län, Länsstyrelsen i Gotlands län, Länsstyrelsen i Blekinge län, Länsstyrelsen i Skåne län, Länsstyrelsen i Hallands län, Länsstyrelsen i Västra Götalands län, Länsstyrelsen i Värmlands län, Länsstyrelsen i Örebro län, Länsstyrelsen i Västmanlands län, Länsstyrelsen i Dalarnas län, Länsstyrelsen i Gävleborgs län, Länsstyrelsen i Västernorrlands län, Länsstyrelsen i Jämtlands län, Länsstyrelsen i Västerbottens län, Länsstyrelsen i Norrbottens län, Statens fastighetsverk, Fortifikationsverket, Konsumentverket, Upphandlingsmyndigheten, Skolverket, Statens skolinspektion, Specialpedagogiska skolmyndigheten, Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor, Universitetskanslersämbetet, Universitets- och högskolerådet, Uppsala universitet, Lunds universitet, Göteborgs universitet, Stockholms universitet, Linköpings universitet, Karolinska institutet, Kungl. tekniska högskolan, Luleå tekniska universitet, Karlstads universitet, Mittuniversitetet, Sveriges lantbruksuniversitet, Blekinge tekniska högskola, Högskolan i Borås, Konstfack, Kungl. Konsthögskolan, Malmö högskola, Södertörns högskola, Kungl. biblioteket, Vetenskapsrådet, Naturvårdsverket, Kemikalieinspektionen, Havs- och vattenmyndigheten, Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut (SMHI), Forskningsrådet för miljö, areella näringar och samhällsbyggande (Formas), Affärsverket Svenska kraftnät, Statens energimyndighet, Trafikverket, Sjöfartsverket, Luftfartsverket, Transportstyrelsen, Trafikanalys, Konkurrensverket, Verket för innovationssystem (Vinnova), Tillväxtverket, Boverket, Lantmäteriet, Statens kulturråd, Konstnärsnämnden, Statens konstråd, Nämnden för hemslöjdsfrågor, Riksarkivet, Riksantikvarieämbetet, Statens historiska museer, Nationalmuseum med Prins Eugens Waldemarsudde, Moderna museet, Statens museer för världskultur, Statens centrum för arkitektur och design (ArkDes), Riksställningar, Sametinget, Diskrimineringsombudsmannen, Arbetsmiljöverket, Stiftelsen Nordiska museet, Stiftelsen Tekniska museet, Kungl. Ingenjörsvetenskapsakademien (IVA), Kungl. Akademien för de fria konsterna, Stockholms läns landsting, Uppsala läns landsting, Östergötlands läns landsting, Jönköpings läns landsting, Kalmar läns landsting, Skåne läns landsting, Hallands läns landsting, Västra Götalands läns landsting, Värmlands läns landsting, Dalarnas läns landsting, Gävleborgs läns landsting, Västernorrlands läns landsting, Regionförbundet Uppsala Län, Dalarnas Arkitekturråd, Sveriges Kommuner och Landsting, Arvika kommun, Båstads kommun, Eksjö kommun, Eskilstuna kommun, Eslövs kommun, Gotlands kommun, Gävle kommun, Göteborgs kommun, Huddinge

kommun, Järfälla kommun, Jönköpings kommun, Kalmar kommun, Kiruna kommun, Kristianstad kommun, Linköpings kommun, Malmö kommun, Mora kommun, Motala kommun, Nacka kommun, Norrköpings kommun, Norrtälje kommun, Stockholms kommun, Sundbybergs kommun, Södertälje kommun, Ulricehamns kommun, Umeå kommun, Upplands Väsby kommun, Uppsala kommun, Värnamo kommun, Växjö kommun, Ystads kommun, Örebro kommun, Östersunds kommun, DiK, Sveriges Arkitekter, Sveriges Designer, Akademiska Hus AB, Arken arkitekter, Byggherrarna Sverige AB, Chalmers tekniska högskola, Einar Mattsson, John Mattson Fastighetsföretagen, Landskapslaget, Riksbyggen, Sweco, Svenska Bostäder, Tengbom, Transformator, URBIO AB, Veryday, White, Wingårdhs, WSP Sverige, Arbetslivsmuseernas Samarbetsråd, ARKiS (Arkitektur i skolan), Arkitekturens vänner, Arkus forskning och utveckling inom arkitektur och samhällsbyggande, Branschorganisationen Trä- och Möbelföretagen (TMF), Design for All Sverige, Fastighetsägarna Sverige, Svensk Form Syd – Form/Design Center, Föreningen Svensk Form, Föreningen Sveriges Konsthantverkare och Industriformgivare (KIF), Föreningen Sveriges Landsantikvarier, Handikappförbunden (HSO), HSB, Hyresgästföreningen, IQ Samhällsbyggnad, Konstnärernas Riksorganisation (KRO), Konstnärliga och Litterära Yrkesutövares Samarbetsnämnd (KLYS), Kulturmiljöfrämjandet, Kvinnors byggforum, Mångkulturellt Centrum, Neuroförbundet, Movium, Riksförbundet Sveriges museer, Riksorganisationen Folkets Hus och parker, Sameslöjdstiftelsen Sámi Duodji, Samverkansforum för statliga byggherrar och fastighetsförvaltare, Stiftelsen Kulturmiljövård, Stiftelsen Svensk Industriedesign (SVID), Stockholms arkitektförening, Svenska byggnadsvårdsföreningen, Svenska kyrkan, Svenska Tecknare, Svenska Teknik & Designföretagen (STD), Sverigeförhandlingen, Sveriges Byggindustrier, Sveriges offentliga inköpare (SOI) och Sveriges stadsarkitektförening.

Riksdagsförvaltningen, Riksbanken, Business Sweden (Sveriges export- och investeringsråd), Försäkringskassan, Länsstyrelsen i Uppsala län, Statskontoret, Umeå universitet, Linnéuniversitetet, Örebro universitet, Gymnastik- och idrottshögskolan, Miljömålsberedningen, Miljömålsrådet, Nationella miljömålssamordnaren, Bolagsverket, Myndigheten för tillväxtpolitiska utvärderingar och analyser (Tillväxtanalys), Statens jordbruksverk, Myndigheten för kulturanalys, Riksteatern, Bildmuseet, Röhsska museet, Södermanlands läns landsting, Kronobergs läns landsting, Blekinge läns landsting, Örebro läns landsting, Västmanlands läns landsting, Jämtlands läns landsting, Västerbottens läns landsting, Norrbottens läns landsting, Alingsås kommun, Bodens kommun, Bollnäs kommun, Borås kommun, Botkyrka kommun, Klippans kommun, Kungälv kommun, Lomma kommun, Skövde kommun, Strängnäs kommun, Trosa kommun, Täby kommun, Örnköldsviks kommun, Byggnads, Landsorganisationen i Sverige (LO), Sveriges akademikers centralorganisation (SACO), Sveriges Ingenjörer, Tjänstemännens centralorganisation (TCO), A&E Design, AB Göta kanalbolag, Atrium Ljungberg, Folkhem, Handelshögskolan i Stockholm, Humlegården, Jernhusen AB, Kinnarps, Källemo, Lots design, Materia, Metria AB, MKB Fastighets AB, NCC,

OkiDoki/Archileaks, PEAB, Propeller Design, Ramböll, Schlyter Gezelius arkitektkontor, Skanska, Specialfastigheter Sverige AB, Sveaskog AB, Swedavia AB, Tyréns, Utopia Arkitekter, Vasakronan, Vasallen AB, Vattenfall AB, Veidekke, Visit Sweden AB, Älvstranden Utveckling AB, Association for Design and Advertising (ADA), Association of Swedish Fashion Brands (ASFB), Bygdegårdarnas Riksförbund, Entreprenörskapsforum, Föreningen för samhällsplanering, Företagarna, Interaktiva Institutet, jagvillhabostad.nu, Johanneberg Science Park, Konsthantverkscentrum, Mistra Urban Futures, Naturskyddsföreningen, Riksföreningen Våra Gårdar, Romano Pasos Research Centre, Samhällsbyggarna, SISP – centralorganisationen för science parks och inkubatorer, Stiftelsen Färgfabriken, Stiftelsen för strategisk forskning, Stockholm Resilience Center, Stockholms handelskammare, Svenska IALE, Svenska Moderådet, Svenska Turistföreningen, Svenskt Näringsliv, Svenskt Trä, Sveriges Allmännyttiga Bostadsföretag (SABO), Sveriges Hembygdsförbund, Sveriges konsumenter, Sveriges Praktiserande Byggnadsantikvarier (SPBA) och Villaägarna har beretts tillfälle att yttra sig men har förklarat sig avstå eller inte komma in med något yttrande.

Synpunkter har även lämnats av Samhällsdebattörerna; Café Blomgruppen; Skolhusgruppen; Kalmar läns museum; Regionalföreningen Svensk Form Stockholm; Föreningen Sveriges Stadsträdgårdsmästare; Svenska industriminnesföreningen; Förbundet för ett samhälle utan rörelsehinder; Föreningen Svensk Form Gotland; Ikano Bostad; Karlskoga kommun; Nationella Healthy Cities; Region Skåne, Regionförbundet Västerbottens län och Västra Götalandsregionen; och från några privatpersoner.

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 22 februari 2018

Närvarande: statsminister Löfven, ordförande, och statsråden Lövin, Wallström, Y Johansson, Baylan, Bucht, Hultqvist, Regnér, Andersson, Hellmark Knutsson, Bolund, Bah Kuhnke, Strandhäll, Shekarabi, Fridolin, Eriksson, Linde, Skog, Ekström, Eneroth

Föredragande: statsrådet Bah Kuhnke

Regeringen beslutar proposition Politik för gestaltad livsmiljö